

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΒ΄.

ΜΑΪΟΣ 1959

ΑΡΙΘ. 201

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΑΓΩΓΗΣ

Α΄.

Πολλοί φίλοι τῶν «Ἀκτίνων» συναντῶνται ἀπὸ τινος χρόνου εἰς μίαν προσπάθειαν μελέτης καὶ σπουδῆς τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς ὑπὸ τὴν σύγχρονον μορφήν των. Εἰς αὐτὴν τὴν προσπάθειαν καλεῖται νὰ διακονήσῃ τώρα, κατὰ τρόπον συστηματικώτερον, τὸ «Ἑλληνικὸν Κέντρον Ἀγωγῆς».

Τὸ «Ἑλληνικὸν Κέντρον Ἀγωγῆς» ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑργασίας διὰ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου νεότητος εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας. Τὸ Ε.Κ.Α. δηλαδὴ θὰ ἐργασθῇ μὲ βάσιν τὴν θεωρητικὴν γραμμὴν περὶ τῆς ἀγωγῆς, ὅπως ἐκτίθεται:

α) Εἰς τὴν «Διακήρυξιν» τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων: «Ἡ ἀγωγή τοῦ ἀτόμου, ἰδίως δὲ ἡ ἀνατροφή καὶ μόρφωσις τῆς νεότητος, ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζεται εἰς τὸν πλήρη σεβασμὸν τῶν χριστιανικῶν ἀξιών, ὀδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς ἀποτυχίαν, εἰς πνευματικὸν ὑποσιτισμὸν τῆς νέας γενεᾶς καὶ εἰς ἠθικὴν ἀναπηρίαν. Ἀντιθέτως, τὸ χριστιανικὸν μορφωτικὸν ἰδεῶδες θὰ δώσῃ βάσιν καὶ ἐλπίδα ἐπιτυχίας εἰς κάθε ἀληθῶς προοδευτικὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ εὕρῃ ἐπιτυχὴ λύσιν τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου».

β) Εἰς τὸ «Πρὸς ἓνα χριστιανικὸν πολιτισμόν»: «Ἐχει ἤδη τονισθῆ, ἀλλὰ δὲν βλέπει νὰ ἐπαναληφθῇ, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὡς μίαν ἐκ τῶν βασικῶν του ἀληθειῶν ἔχει τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας, τὴν ὁποί-

αν ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Τὸ ὄλον Εὐαγγέλιον στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀγάτης τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφίεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Εἰς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα καθ' ἑαυτὴν καὶ ὄχι μόνον ὡς μέρος χρήσιμον διὰ τὸ κοινωνικὸν ὄλον. Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα εἶναι ὄλως διόλου ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας τὸ ἄτομον εἰσφέρει εἰς τὸ σύνολον. Σεβαστὸς εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ εἰσφέρει πολλά, σεβαστὸν εἶναι καὶ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον μᾶλλον παθητικὸν ἀποτελεῖ διὰ τὸ σύνολον. Ἀκόμη, σεβαστὴ εἶναι καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ ἐγκληματίου καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ ψυχοπαθοῦς.

Τὴν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ Χριστιανισμὸς περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐκφράζει ἡ παραβολὴ τῶν 100 προβάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀφέθησαν τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα διὰ νὰ ἀναζητηθῇ τὸ ἓνα. Τοιαύτη παραβολὴ ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴν πρωτοτυπίαν τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὅπως καὶ ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν ὁ χριστιανὸς αἰσθάνεται «ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι» (Λουκ. ιε' 7), ὅταν ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ληστής ἐτοιμοθάνατος, τοῦ ὁποίου ἡ μετάνοια οὐδὲν ἔχει νὰ εἰσφέρει εἰς τὸ σύνολον.

Ἐξ ἄλλου ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἡ ὁποία, ὅπως εἶπαμεν, εἶναι ἀντίληψις ἀγάτης, περιλαμβάνει μέσα της καὶ τὴν ἰκανότητα συμπαθοῦς κατανοήσεως τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς

ἀμαρτωλότητος τοῦ ἀνθρώπου. «Οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν...» (Ἐβρ. δ' 15). Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἰδεατὸν καλὸν ἄνθρωπον. Οὐτε καὶ ἀγαπᾷ μόνον τὸν ἔστω καὶ σχετικῶς ψυχικῶς ὑγιᾶ ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἀγαπᾷ καὶ τὸν ψυχικῶς ἄρρωστον, τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον, μολονότι εἶναι ἀμαρτωλός, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἀκριβῶς διότι εἶναι ἀμαρτωλός.

Ὁ χριστιανικὸς ἀνθρωπισμὸς, λοιπόν, εἶναι ἀγάπη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν αὐτονόητον σχέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ ἀγάπη αὐτὴ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα συνδέονται μετὰ τὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος καὶ διὴ ὁ χριστιανός. Ὁ χριστιανός ἔχει ἀποστολήν νὰ εἶναι «φῶς εἰς τὸν κόσμον», «ἄλλας τῆς γῆς» (Ματθ. ε' 13-14)—καὶ ἂς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ εἴπωμεν ὁ χριστιανός ἔχει τὴν ἀποστολήν νὰ εἶναι ἐργάτης τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἄμα χριστιανός ἅμα ἐργάτης τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται εἰς ἅμεις ἐξάρτησιν πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἔναντι τοῦ συνόλου. Naί, μὲν, ὅπως εἶπαμεν, ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης δὲν ἀγαπᾶται καὶ δὲν εἶναι σεβαστὴ ἀναλόγως τῶν ὑπηρεσιῶν ποὺ προσφέρει εἰς τὸ σύνολον, οὐχ ἦττον τὴν χριστιανικὴν ἀρτίωσίν της εὐρίσκει μετὰ τὸ νὰ ἐκδαπανᾶται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὸ σύνολον.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἀντίστοιχον εὐθύνην. Καὶ ἐπομένως, τὸ πρόσωπον, καὶ διὴ ὁ χριστιανός, εἶναι ὑπεύθυνος, ὥστε ἡ ζωὴ του νὰ εἶναι ὑπηρεσία τοῦ συνόλου, μετ' ἄλλους λόγους νὰ εἶναι ἐμπρακτὸς ἀγάπη. Ἡ εὐθύνη του δὲ αὐτὴ δὲν περιλαμβάνει μόνον τὴν ὑποχρέωσίν του νὰ παραλείπη πᾶσαν πράξιν, ἡ ὁποία ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀγάπην αὐτὴν, μετ' ἄλλην σύγχρονον ἔκφρασιν, πᾶσαν ἀντικοινωνικὴν πράξιν. Ἡ εὐθύνη του περιλαμβάνει καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνεργῇ θετικῶς, νὰ κἀνῃ πᾶν ὅ,τι ἠμπορεῖ εἰς ἐκδήλωσιν τῆς ἀγάπης αὐτῆς. «Εἰδότι σὺν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντι, ἀμαρτία αὐτῶ

ἔστιν» (Ἰακ. δ' 17).

Θὰ ὑπενηθυσίωμεν ἐδῶ ἄλλην μίαν φορὰν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν, δυστυχῶς, δὲν ἔχομεν ἐπαρκῶς προσέξει οἱ χριστιανοί, ὅτι δηλαδὴ (εἰς τὸ 25ον κεφάλαιον τοῦ Ματθαίου), ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοιαύτης ὑποχρέωσως. Οἱ ἐκεῖ δὲ καταδικαζόμενοι καταδικάζονται, ὄχι διότι ἔκαναν θετικῶς καμμίαν κακὴν πράξιν, ἀλλὰ διότι παρέλειψαν νὰ ἐνασκήσουν πράξεις ἀγάπης πρὸς τὸ σύνολον.

Ἡ τοιαύτη θετικὴ ἀποστολὴ καὶ εὐθύνη τοῦ χριστιανοῦ πηγαίνει παραπέρα, ἢ μᾶλλον πηγαίνει πάρα πάνω. Ὁ χριστιανός ὀφείλει νὰ τείνη πρὸς τὴν *τ ε λ ε ι ὀ τ η τ α*, πρὸς τὸν ἀγιασμόν (βλ. Ἐβρ. στ' I καὶ ιβ' 14). Ἡ ἀπόκτησις ὅμως αὐτῶν εἶναι ἀντικείμενον ἀγῶνος, πάλης, πολλάκις πάλης σκληρᾶς, εἰς τρόπον ὅστε ὁ χριστιανός εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀγωνιστής, ἀγωνιστικὴ προσωπικότης. (Ἐναντὶ πολλῶν ἄλλων χωρίων ἀπὸ τὰ ὁποία εἶναι γεμάτη ἡ Ἁγία Γραφή, βλ., ὡς παράδειγμα, τὰ Α' Τιμ. στ' 12 καὶ Ἐβρ. ιβ' 1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται καὶ ἡ στάσις, τὴν ὁποίαν μία χριστιανικὴ θεώρησις θὰ τηρήσῃ ἔναντι τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν ὡς *σχέσις μετὰ τὸ ἄτομισμόν καὶ κοινωνισμόν*. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ θέσις τοῦ ζητήματος μετὰ μίαν τοιαύτην διατύπωσιν προϋποθέτει μίαν διάσπασιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει καὶ ἡ ὁποία, ἀκριβῶς μέσα εἰς τὸν Χριστιανισμόν δὲν ἔχει τὴν θέσιν της. Τὸ ἄτομον εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτὴν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὡς κάτι τὸ χωρισμένον ἀπὸ τὸ σύνολον. Ὑποτίθεται ὅτι ὑπάρχει ἓνα εἶδος ἀντιθέσεως ἀτόμου καὶ συνόλου. Αἱ σχέσεις τῶν ὑποτίθεται, ὅτι διέπονται ἀπὸ ἓνα «do ut des». Τὸ ζήτημα λοιπόν, μετὰ τὴν χωριστὴν αὐτὴν ἀντίληψιν φαίνεται νὰ εἶναι κατὰ πόσον θὰ οἰκοδομήσωμεν μετὰ θεμέλιον τὸ ἄτομον ἢ τὴν κοινωνίαν, κατὰ πόσον ἡ κοινωνία εἶναι ἄθροισμα ἀτόμων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀτόμων, ἢ τὸ ἄτομον εἶναι μία βίδα εἰς τὸν μηχανισμόν τοῦ συνόλου, βίδα, ἡ ὁποία καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν.

Μέσα εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν, ἄτομον, ὁποῖον τὸ προϋποθέτει ἢ ὡς ἄνω

συζήτησις, δὲν ὑπάρχει. Ὑπάρχει ἡ ἀθάνατος ψυχὴ «δι' ἣν Χριστὸς ἀπέθανεν» (Α' Κορ. η' 11) καὶ ἡ ὁποία ζῆ κατ' ἀνάγκην ὀργανικὴν μέσα εἰς τὴν ἀτιμόσφαιραν τῆς ἀγάπης διὰ τὸ σύνολον. Πρέπει ὁ χριστιανὸς συνεχῶς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τοῦ τὰς περὶ σώματος ὡς ὀργανικοῦ συνόλου εἰκόνας, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν (κεφ. ιβ' στ. 12-31) καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους, (κεφ. δ' στ. 16). Αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἀναφέρονται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἐνότητα ποῦ λέγεται Ἐκκλησία, ἀλλὰ δίδουν καὶ τὸν θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ οἰκοδομηθῆ ἡ ὑγίης ἀντίληψις περὶ κοινωνίας.

Ζήτημα, λοιπόν, ἀντιθέσεως μεταξὺ ἀτόμου καὶ συνόλου δὲν τίθεται εἰς τὴν τουαὐτὴν ἀντίληψιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ὅπως δὲν τίθεται ζήτημα ἀντιθέσεως μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ τοῦ σώματος ὡς ὅλου. Φρονοῦμεν, ὅτι τὸ ὄλον πρόβλημα τοῦ Individualismus ἐξητάσθη ἔξω ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, με βάσιν ἕνα ἄτομον, τὸ ὁποῖον δὲν ὑφίσταται μέσα εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν. Ἀκριβῶς διὰ νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὴν ἀπρηχαιωμένην ἡδὴ συζήτησιν περὶ Individualismus, θὰ χρησιμοποιώμεν κατωτέρω τὸν ὄρον «πρόσωπον» με τὴν ὀργανικὴν ἔννοιαν τῆς σεβαστῆς ἀξίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνότητος, τὴν ὁποίαν εἶδομεν ἀνωτέρω. Ἀκόμη περισσότερον δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν τάσιν τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ὄρου «πρόσωπικότης», με τὴν ἔννοιαν τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἐνσυνείδητον φορὰν πρὸς τὴν τελειότητα, πρὸς τὸν ἁγιασμόν, φορὰν, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται με τὸν χριστιανικὸν «καλὸν ἀγῶνα».

Ἔργον, κατὰ ταῦτα, τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ εἶναι, ἀπὸ τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον μᾶς παρουσιάζει ἡ σημερινὴ διεσπασμένη ἀπὸ τὴν ἄρνησιν κοσμοθεωρία, νὰ φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον τελεῖ εἰς ὀργανικὴν ἐνότητα πρὸς τὸ ὄλον σῶμα τοῦ συνόλου. Ἀκόμη περισσότερον, νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς χριστιανικῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἐνσυνείδητως θὰ βαδίζῃ καὶ θὰ ἀγωνίζεται πρὸς τὴν τελειότητα καὶ τὸν ἁγιασμόν.

Οὐχ ἦτιον, τὸ συμπέρασμα μᾶς αὐτὸ θὰ ἦτο ἀκόμη ἀτελές, ἐὰν δὲν προσεθέταμεν κατὰ ἄλλο ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς χριστιανικῆς προσωπικότητος. Εἶναι τοῦτο, τὸ στοιχεῖον τῆς ἐλευθερίας. Ὁ χριστιανὸς εἶναι προσωπικότης ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, ὄχι διότι τοῦ εἶναι βιολογικῶς ἀδύνατον νὰ μὴ εἶναι, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ντετερμινισμός (determinismus), οὔτε καὶ διότι ἀνωτέρα τις ἐπιταγὴ τὸν ἐκβιάζει πρὸς τοῦτο. Ὁ χριστιανὸς εἶναι χριστιανός, διότι θέλει νὰ εἶναι χριστιανός. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν» (Μάρκ. η' 34). Πιστεῖν διότι θέλει νὰ πιστεῖν, ἀγαπᾶ, διότι θέλει νὰ ἀγαπᾶ καὶ τείνει πρὸς τὴν τελειότητα καὶ ἀγωνίζεται τὸν ἀγῶνα τοῦ ἁγιασμοῦ, διότι θέλησίς του ἐλευθέρα καὶ πόθος του διάπυρος εἶναι ὁ ἀγὼν αὐτός.

Ἡ ἐλευθερία «ἣ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν» (Γαλ. ε' 1) δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἕνα τῶν θεμελιωδῶν συστατικῶν τῆς χριστιανικῆς θεολογίας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς χριστιανικῆς προσωπικότητος ὑπὸ τὴν πολιτιστικὴν ἔποψιν, ἡ ὁποία ἐνταῦθα μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἡ δὲ ἀγωγή, τὴν ὁποίαν ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος λαμβάνει εἶναι ὄχι ἀντικατάστασις, ἀλλ' ἐνίσχυσις, τόνωσις τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τῆς προσωπικότητος, ὄχι ἄρνησις ἀλλὰ πραγματοποίησις τῆς ἐλευθερίας. Ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ χριστιανικὴ ἀγωγή δίδεται ὑπὸ τὴν μορφήν προσταγμάτων, ὁ λαμβάνων τὴν ἀγωγὴν ἄνθρωπος ὁμοιάζει με ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐλευθέρως ἀποφασίζων νὰ γυμνασθῆ, ἐλευθέρως ἐπιζητεῖ νὰ εὗρῃ γυμναστήν, τὰς ὁδηγίας τοῦ ὁποίου θὰ ἀκολουθήσῃ, καὶ ὄχι με τὸν στρατιώτην, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ τὰ γυμνάσια ὡς μικρότερον κακὸν ἀπὸ τὸ στρατοδικεῖον.

Τοιαύτη ἐλευθερία, βεβαίως, προϋποθέτει ἄνθρωπον ὄριμον, ἐνήλικον. Ἀλλὰ καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἀνηλίκου παιδιοῦ καὶ περὶ τοῦ βρέφους ἀκόμη, ἡ ἐλευθερία προσωπικότητος, ἂν δὲν εἶναι τι τὸ ἀμέσως ἐνεργόν, εἶναι ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὁποῖον κατευθυνόμεθα καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ πλησιάζωμεν, ὅσον ἐλαττοῦται τὸ ἐκ τῆς ἀώρου ἡλικίας ἐμπόδιον.

Ὡς συμπλήρωμα τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως

θὰ παραθέσωμεν ἑνταῦθα ἕνδεκα θέσεις, τὰς ὁποίας εἰς συνάξεις τῆς Ἑλληνικῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» ἐδέχθημεν, ἐπὶ θεμάτων ἀναγομένων εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, καὶ δὴ ὅσον ἀφορᾷ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ σύνολον, καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ θέσεις αὐταὶ ἔχουν ὡς ἑξῆς:

1. Νὰ ἀναγνωρισθῆ καὶ νὰ γίνῃ σεβαστὴ ἡ ἀξία καὶ ἡ ἰερότης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τοῦ πλέον ἀσημάντου. Ἡ ἀξία αὐτὴ καὶ ἡ ἰερότης αὐτὴ νὰ εἶναι σεβαστὴ ἀπὸ τὸ σύνολον.

2. Νὰ ἀναγνωρισθῆ καὶ γίνῃ σεβαστὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ὄχι ὅμως μόνον εἰς τὴν ἀρνητικὴν τῆς πλευρᾶν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο εἰς τὴν θετικὴν. Τὸ ἄτομον πρέπει νὰ βοηθῆται διὰ νὰ ἀναπτύσσεται ὡς προσωπικότης πνευματικῆ, προωρισμένη διὰ μίαν ἀνωτέραν πνευματικὴν ζωὴν.

3. Τὸ ἄτομον νὰ βοηθῆται, ὥστε νὰ παίρῃ ἔσωτερικὴν δύναμιν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς θετικῆς αὐτῆς ἐλευθερίας. Νὰ καλλιεργῆται ἡ αὐτοκυριαρχία τοῦ ἀτόμου καὶ νὰ κτυπᾶται κάθε τι ποῦ ἐμποδίζει τὴν αὐτοκυριαρχίαν αὐτήν. Νὰ δοθῆ κάθε μέριμνα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ τῶν σωματικῶν δυνάμεων, πάντοτε ὅμως μέσα εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς ἀνωτέρας πνευματικῆς ζωῆς.

4. Καὶ ἡ διανοητικὴ μόρφωσις τοῦ ἀτόμου νὰ γίνεταί εἰς συνοχήν καὶ μὲ ἀνωτέραν πνευματικὴν καλλιέργειαν. Νοῦς καὶ σῶμα, ὄργανα μιᾶς ἀνωτέρας πνευματικῆς ζωῆς, νὰ ἀναπτύσσονται εἰς μίαν πνευματικῶς προσανατολισμένην προσωπικότητα. Μὲ τέτοιαν κατεύθυνσιν θεμελιωμένην, πρέπει νὰ τονωθῆ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὰς μεγάλας μάζας τοῦ λαοῦ.

5. Τὸ κάθε ἄτομον, ὅσον μικρὸν ῥόλον καὶ ἂν παίξῃ εἰς τὸ σύνολον, νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς του ὡς ἐργάτου διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ συνόλου καὶ τῆς εὐθύνης τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης πρέπει νὰ εἶναι συστατικὸν τῆς ἀγωγῆς τῆς προσωπικότητος.

6. Ὁ πνευματικὸς προσανατολισμὸς εἰς

τὴν ἐκπαίδευσιν πρέπει νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς, καὶ τῆς κομματικῆς διαμάχης. Εἶναι ζήτημα τῆς δόλητος. Κυβερνήσεις καὶ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ πρέπει νὰ σέβονται, μὲ συνέπειαν καὶ εὐθύτητα, τὸν προσανατολισμὸν αὐτόν. Ἡ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ καθαρισθῆ ἀπὸ κάθε ἀντιχριστιανικὴν προπαγάνδαν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, φανερὰν ἢ ὑποκρυβόμεν. Ἡ δολότης, ὁ κάθε πολίτης, οἱ γονεῖς ἰδίως, πρέπει νὰ παρακολουθοῦν μὲ ἀδιάκοπον ἐνδιαφέρον καὶ νὰ ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν διαφύλαξιν τοῦ προσανατολισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ κάθε παρέκκλισιν.

7. Εἰδικώτερον τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ εὐλαβῆται τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἡ ὅλη ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολείου πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ εὐρίσκη τὸ παιδί εἰς αὐτὴν σεβασμὸν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ νὰ ἠμπορῆ κατόπιν νὰ πάρῃ ἐνσυνείδητον στάσιν ἀπέναντι τῆς πίστεως αὐτῆς.

8. Τὸ παιδί πρέπει νὰ ἀνατρέφεταί εἰς μίαν ζωὴν αὐτοκυριαρχίας, μέσα εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ἀγνότητος καὶ ἀνωτερότητος. Τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτήν καὶ νὰ τὸ κατοχυρώσῃ ἀπὸ κάθε ἐπίδρασιν ποῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ φανῆ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν δύναμιν ἀντιστάσεως τοῦ παιδικοῦ ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ.

9. Τὸ σχολεῖον δὲν εἶναι μόνον φροντιστήριον διὰ μετάδοσιν γνώσεων, εἶναι πρὸ παντὸς πνευματικὸν ἐργαστήριον. Καὶ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος πνευματικὸν ἀνάστημα, ἄξιον διὰ τέτοιαν ἀποστολήν. Αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι τὸ κύριον κριτήριον διὰ τὴν πρόσληψιν καὶ τὴν ὅλην σταδιοδρομίαν τοῦ διδασκάλου.

10. Ἡ πνευματικὴ θεμελιώσις ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ παραμελῆται, ἀλλὰ ἴσα ἴσα νὰ τονώνεται, ἐφ' ὅσον ὁ μαθητὴς ἀνεβαίνει εἰς τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως. Γυμνάσιον, ἀνεξαρτήτως τύπου, Πανεπιστήμιον, ἀκόμη καὶ ἐπαγγελματικαί, στρατιωτικαὶ σχολαὶ πρέπει νὰ εἶναι κέντρα πνευματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ σεβασμοῦ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ πραγματικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀληθινῆς ἐπιστήμης εἶναι ἐντελῶς ἀσυμβίβαστος πρὸς

τὴν ὑπονόμεισιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς ἐπιστήμης. Ἡ δολότης, ἡ ὁποία συντηρεῖ τὰ ἀνωτέρω ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα διὰ τὰ συμβάλλον καὶ αὐτὰ μέσα εἰς τὴν ὅλην πνευματικὴν προσπάθειάν της, πρέπει καὶ ἡμπορεῖ ν' ἀξιώσῃ ἀπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν λειτουργῶν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, πού εἶναι τὸ βάθρον τῆς πνευματικῆς δημιουργίας.

11. Ἡ δολότης πρέπει νὰ περιβάλῃ τὸν διδάσκαλον μὲ τὸν σεβασμὸν εἰς τὴν ἱεράν ἀποστολήν του καὶ τὴν στοργὴν της. Παρακολουθοῦσα αὐτὸν ἀγρύπνως, ἐλέγχουσα κάθε παρεκτροπήν, πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ μεριμᾷ διὰ τὴν ὕλικὴν ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ διδασκάλου, ὥστε νὰ τοῦ ἐξασφαλίζονται συνθηκαὶ διαβιώσεως καὶ θέσεις εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν ἀνάλογοι πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν εὐθύνην του».

Καὶ γ) εἰς τὸ «Γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος»: «Ποία εἶναι ἄρα γε τὰ αἰτήματα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, τί ζητᾷ, τί περιμένει ἀπὸ ἕνα ἀληθινῶ, γνήσιου, σύγχρονου ἀνθρωπισμοῦ, ἀνθρωπισμοῦ πού νὰ ἀξίῃ νὰ τὸν πάρῃ ὁ ἀνθρωπος ὡς ὁδηγητῆ, ὡς λύσι τοῦ σημερινοῦ δράματος, νὰ πιστεύσῃ σ' αὐτὸν στὰ σοβαρὰ καὶ μὲ συνέπεια:

1. Νομίζομε ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανεὶς πού νὰ μὴ συμφωνήσῃ ὅτι πραγματικῶς, γνήσιος ἀνθρωπισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν ἀγάπην γιὰ τὸν ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ φαντασθῇ κανεὶς ἕνα σύστημα, πού νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι θέλει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν ἀνθρώπου γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ, χωρὶς τὴν ἀγάπην αὐτήν.

2. Δίπλα ὅμως στὴν ἀγάπην θὰ πρέπῃ νὰ ὑπάρξῃ καὶ μία κοσμοθεωριακὴ ἀντίληψις πού, τοῦλάχιστον, νὰ μὴν ἐκδέχεται τὸν ἀνθρώπου ὡς μηχανή. Γιατί ἐκεῖνος πού ἀντιμετωπίζει τὸν ἀνθρώπου καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἀνθρώπου, ὅπως π. χ. τὴν ἱστορίαν, μὲ τὸ ὅτι αὐστηρὰ μηχανιστικῶς, δὲν ἀφίνει ἀπλοῦστα ἄλλο γῶρον γιὰ κανένα ἀνθρωπισμῶ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀφίνει γῶρον γιὰ τὸ δέον. Πιστεύει στὸ μοιραῖο καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει παρὰ νὰ εἰπῇ ἐκεῖνο πού καὶ ὁ Spengler, μὲ ὅλην τὴν συνέπειαν τῆς γεο-

μανικῆς σκέψεως, γράφει: «Ὅ,τι γίνεται εἶναι μοιραῖο καὶ δὲν μποροῦμε τίποτε νὰ κάνωμε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ τὸ ὑποστοῦμε. Ἔχομε ἔτσι τὸ δεύτερο στοιχεῖο τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Τὴν ὑπαρξὶ μᾶς ἀντιμηχανιστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας.

3. Μιὰ ἄλλη τώρα προϋπόθεσις εἶναι ὅτι γνήσιος ἀνθρωπισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς νὰ δεχθῇ τὸν ἀνθρώπου ὡς προσωπικότητα ἀρτία καὶ ὑπεύθυνη. Ὁ ὕγιος ἀνθρωπισμὸς ἀπαραίτητο στοιχεῖο του —τρίτο στὴ σειρά τῆς ἐρεύνης μας— ἔχει τὸ ὅτι θὰ βλέπωμε τὸν ἀνθρώπου ὡς ὄν ὑπεύθυνο, ὅτι θὰ δεχθοῦμε τὴν εὐθύνην τοῦ ἀνθρώπου, πού πρέπει νὰ λογοδοτῇ στὴ συνειδήσιν του τοῦλάχιστον, γιὰ τὶς πράξεις του καὶ τὶς παραλείψεις του. Ἀλλοιῶς πέφτομε πίσω στὸν Πρωταγόρα, στὸ ὅτι «σωστὸ εἶναι ὅ,τι θέλω». Οἱ αἰῶνες πού πέρασαν ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα ὡς τώρα, μᾶς ἔδειξαν τί σημαίνει αὐτό!

4. Σ' αὐτὸ τὸ ὑπεύθυνο ὄν θὰ μποροῦμε νὰ προβάλωμε τὸ δέον; Μὲ ἄλλα λόγια θὰ μπορῇ ὁ ἀνθρωπισμὸς μας νὰ λήσῃ στὸν ἀνθρώπου: Πρέπει νὰ κἀνῃ τὸ α, τὸ β, τὸ γ, ἢ ὄχι; Μὰ ἂν δεχθοῦμε τὸ ὄχι τότε... μὰ νὰ μας πάλι ξαναγυρίζομε στὸν Πρωταγόρα. Καὶ ἂν μιὰ τέτοια ἐπιστροφή δὲν τὴν ἐπιθυμοῦμε, τότε, ὡς ἐλάχιστο πάλι, θὰ ἀπαιτοῦμε ἀπὸ τὸν ἀνθρώπου τὴν ὑποταγὴν του σὲ προτάσεις δεοντολογικῆς, σὲ κάτι πού θὰ πρέπει νὰ κἀνῃ ἢ νὰ παραλείπῃ, ἂν θέλῃ νὰ εἶναι ἀνθρώπος ἀρτίος. Αὐτὸ εἶναι τὸ τέταρτο βασικὸ στοιχεῖο τοῦ ἀνθρωπισμοῦ πού ζητεῖ ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος.

5. Ἄς προχωρήσωμε τώρα σ' ἕνα πέμπτο στοιχεῖο. Στὸν ἀνθρωπισμῶ ὅπως τὸν διεμόρφωσε ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἀπὸ τὸ Σωκράτη ὡς τὸν Πλάτωνα ὡς τὸν Ἀριστοτέλην καὶ πάρα πέρα, ὁ ἀνθρώπος παρουσιάζεται, ὅπως εἶδαμε ἄλλοῦ, ὡς ὄν πού ἀνεβαίνει. Συζητεῖται, βέβαια, τὸ ἂν κατὰ πόσον θὰ δεχθοῦμε ἐκεῖνο πού ἐζητοῦσε ὁ Ἀριστοτέλης, δηλαδὴ τὸ «ὄσον δυνατὸν ἀνθρώπου ὁμοιοῦσθαι θεῶ». Ἐκεῖνο ὅμως πού δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιδεκτικὸ συζητήσεως εἶναι ὅτι ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς, μιὰ τάσις πρὸς τὰ ἄνω, μιὰ τά-

γλωσσῶν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

η) Τὴν σπουδὴν καὶ ὀργάνωσιν τῆς ψυχαγωγίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ νέου. Εἰδικώτερον τὸν ψυχαγωγικὸν καὶ μορφωτικὸν κινηματογράφον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νεότητος, μὲ εἰδικῶς ὀργανωμένας προτύπους ψυχαγωγικὰς συγκεντρώσεις. Τοὺς δίσκους (ψυχαγωγικοὺς καὶ διδακτικούς). Τὰ παιγνίδια (δωματίου καὶ ὑπαίθρου), τὰς ἐκδρομάς, τὰς κατασκηνώσεις. Τὸ κοικλοθέατρον. Τοὺς μορφωτικοὺς καὶ ἐκπαιδευτικούς περιπάτους.

θ) Τὴν ἐκθεσιν παιδικοῦ βιβλίου ἑλληνικοῦ καὶ ξένου.

ι) Τὴν ἐκθεσιν παιδαγωγικοῦ παιγνιδιοῦ ἐν συνεννοήσει μὲ ξένους οἴκους.

ια) Τὴν εἰδικὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ κοριτικοῦ καὶ τῆς γυναικός (éducation féminine) διὰ τῆς ἰδρύσεως εἰδικῶν φροντιστηρίων, ὡς τὸ τῆς Κ.Μ.Ε. (Κοινωνικῆς Μορφώσεως Ἑλληνίδος), ἔνθα καὶ εἰδικώτερα προβλήματα γάμου καὶ ἑγγάμου συμβιώσεως.

ιβ) Εἰδικὰ φροντιστήρια ἐκπαιδευτικῶν, ἰατρῶν, δικαστικῶν, μητέρων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς.

ιγ) Τὴν ὀργάνωσιν βαθμηδὸν εἰδικῶν

ταξειδίων παιδιῶν καὶ νέων ἀπὸ ἄλλας χώρας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τανάπαλιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς.

ιδ) Τὴν εἰδικὴν προσπάθειαν προνοίας διὰ τῆς «Ἀλληλεγγύης τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας», εἰδικώτερον δὲ διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ «ταμείου τοῦ Ἑλληνόπουλου» χάριν τῶν στερουμένων παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ε.Κ.Α. θὰ βοηθήσουν βασικῶς αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου. Μία πρώτη δὲ ἀπαρχὴ θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ μὲ ὠρισμένα ἰδιωτικὰ σχολεῖα ὡς καὶ μὲ τοὺς «Φάρους» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός».

Εἰς ἓνα τόσον μέγα ἔργον, ὡς τὸ ἀνωτέρω βασικῶς περιγραφέν, θὰ χρειαθοῦν πρόσωπα ἀγνά, ἱκανὰ καὶ ἀνιδιοτελῆ, τὰ ὅποια θὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των ὡς στελέχη τῆς σχετικῆς προσπαθείας. Καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν ἤδη ἔχει στρέψει τὰς προσπάθειάς του τὸ Ἰνστιτούτον Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑγχεινής. Ζητοῦμεν ταπεινῶς τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ζωῆς, διὰ τὴν ἑναρξιν καὶ καρποφορίαν τοῦ «Ἑλληνικοῦ Κέντρου Ἀγωγῆς».

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Χρυσοὶ οἱ ἀγροὶ ἀπ' τὰ ὄριμα τὰ στάχυα ποῦ θερίζει
σκληρὸ δρεπάνι, κοφτερό· πέρα μακρὰ φλογίζει
στὸ γαλανὸ τὸ πέλαγος ὃ Ἥλιος καὶ πρὶν δύση,
γέρνει σὲ διάφανα νερά τῆ φλόγα του νὰ σῆση.
Τὰ σύννεφα ἄλλα εἶναι χρυσὰ κι' ἄλλα τριανταφυλλένια,
γύρω μου μύρια χρώματα, βουνὰ μενεξεδένια
κι' ἐνῶ ἀντηχοῦνε στὴν πνοὴ τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ ἀγέρα
τραγουδία ἀπὸ τὸ θεριστὴ καὶ τοῦ βοσκοῦ ἢ φλογέρα,
μὲ τὴν καμπάνα τοῦ χωριοῦ, μιλάει σὲ προσευχὴ μου
στὴ μυστικὴ τῆς ἐκκλησιᾶς γονατιστὴ ἢ ψυχὴ μου.

Ι. Χ. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Με λίγες λιτές γραμμές ο Ευαγγελιστής Λουκάς παρέδωσε στην αιωνιότητα την εντύπωση που προεκάλεσε και τους άμεσους καρπούς που παρήγαγε ο λόγος του Παύλου στον Άρειο Πάγο. Όπως αναφέρει στις «Πράξεις των Αποστόλων» (ιζ' 32-34) «ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου. Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν. Τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Λάμαρις καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς».

Πολλὰ δύνανται νὰ ὑποθεθοῦν καὶ νὰ ἐξηγηθῶσιν τὴ στάση τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἀκροατηρίου στὸ λόγο τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων⁽¹⁾. Πάντως, δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορά πού ἤκουαν οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν μετὰ θάνατο ἐπάνοδο στὴ ζωὴ. Ἡ διαφορά εἶναι ὅτι γιὰ τοὺς ἀκροατὲς τοῦ Παύλου ἡ ἀνάσταση ἀποτελοῦσε θέμα μύθων καὶ ὄχι πραγματικὸ γεγονός, ὅπως διεκήρυσσε «ὁ σπερμολόγος οὗτος». Καὶ ἤρχει αὐτό, νομίζομε, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τὴν σχετικὴ φράση τοῦ ρήτορος ἄλλοι μὲ χλευασμό, ἄλλοι μὲ ἐπιφυλάξεις καὶ «τινὲς» μόνον μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ πίστη.

Ἐν τούτοις, ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸν τόπο πού ἀπετέλει ἐνδιαφέροντα μῦθο ἢ ἐπάνοδος στὴ ζωὴ, ἔγινε καθολικὴ πίστη ἢ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ!... Αὐτὴ ἡ πίστη⁽²⁾ θεμέλιωσε

γερὰ τὸ ἐθνικὸ μας οἰκοδόμημα πάνω στὴ θρησκεία Του καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια πίστη ἔκαμε ξανά ἀκτινοβόλο τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα πού προεβλήθη μαζί μὲ τὴν διδασκαλία Του.

Ὁ μῦθος καὶ τὰ σύμβολα δὲν πρέπει ν' ἀπορρίπτονται ἀπὸ τὸν μελετητὴ. Τὶς πιὸ πολλές φορές περικλείουν, καὶ συχνότατα καλύπτουν, ζωτικὲς ἀλήθειες ἢ βαθύτερες ψυχικὲς ἀναζητήσεις καὶ πνευματικὲς ἀνάγκες⁽³⁾.

Εἰδικώτερα στὸ θέμα μας δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον ὅλοι οἱ μῦθοι καὶ ὅλες οἱ τελετές-σύμβολα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πού σχετίζονται μὲ τὴν ἐπάνοδο στὴ ζωὴ, γιατί τὰ περισσότερα ἀνεφέροντο στὴ νέκρωση καὶ τὴν ἀναζωογόνηση τῆς βλαστήσεως καὶ ἐπεδίωκαν νὰ ἐξηρῶσουν ὅ,τι κατώτερο ὑπάρχει στὴ γενετήσια ὁρμὴ⁽⁴⁾. Σὲ ὀρισμένους ὅμως ἀρχαίους μῦθους, γιὰ νὰ περιορισθοῦμε σ' αὐτούς, ἐκφράζεται ἀποκλειστικῶς καὶ εὐδιακρίτως τὸ δυνατό μῖσος τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν θάνατο καὶ ὁ ἔντονος πόθος των νὰ τὸν νικήσουν. Μιλοῦν κατὰ τοῦ θανάτου ἢ ἀγωνίζονται ἐναντίον του οἱ ἐκλεκτότεροι ἥρωες των, πού ξεχώριζαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους θνητοὺς στὴν καταγωγή, στὴν καρδιά, στὸ μυαλὸ καὶ στὸ σῶμα.

Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀχιλλέως, πού σὰν αὐτὸν «μακαριστὸς δὲν βγήκε στὰ περασμένα ἄλλος κανεῖς, μήτε θὰ βγῆ κατόπι», παρεπονεῖτο στὸν Ὀδυσσεά:

«...τὸ θάνατο μὴ μοῦ ζητᾶς μὲ λόγια νὰ γλυκάνης.

Κάλλια στὴ γῆς νὰ βροσκοῦν, καὶ ἄς δούλευα σὲ ἀνθρώπου

(1) Ὁ J. Holzner στὸν «Παῦλο» του (§ 31. Στὸν Ἀρειο Πάγο) ἀναλύει τὴν ψυχικο-πνευματικὴ κατάσταση τῶν τότε Ἀθηναίων, πού ἦσαν βεβαίως οἱ σπουδαιότεροι ἐκπρόσωποι τῆς ἐλληνικῆς νοστορίας.

(2) «Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἔρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν... εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται ματαία ἡ πίστις ὑμῶν...» (Κορ. Α' ιε' 14, 17).

(3) Βλ. Γ. Μπαροζώνη: «Ὁ Σωκράτης μπροστὰ στὸ μεταφυσικὸ πρόβλημα», «Ἀκτίνες» 1959, σελ. 75.

(4) J. Holzner, ἐνθ' ἄνωθ.

μικροῦ, μὲ δίχως βίος πολὺ, παρὰ στὸν
Ἄδη νὰ εἶμαι,
καὶ βασιλέας νὰ λέγομαι τῶν πεθα-
μένων ὄλων»⁽⁵⁾.

Γιὰ νὰ νικήσουν τὸ θάνατο οἱ ἥρωες ἐκεῖ-
νοι δὲν χρησιμοποιοῦσαν μόνο τὴν ρώμη
των, ἀλλ' ὄλες τὶς ἱκανότητές των.

Ὁ Ὅρφεύς, λυπημένος σφοδρότατα γιὰ
τὸν θάνατο τῆς ἀγαπητῆς του συζύγου,
κατέβηκε στὸν Ἄδη γιὰ νὰ τὴν ἐπιναφέ-
ρη στὴ ζωὴ καὶ χρησιμοποίησε τὴν δύνα-
μη τῆς τέχνης του γιὰ νὰ συγκινήσῃ ὅσα ὑ-
πῆρχαν στὸν κάτω κόσμο. Ὅλα ὑπεχώρη-
σαν ἀπὸ τὴν κιθαρωδία του. Προσωρινῶς,
τὰ βράσανα τῶν τιμωρουμένων διεκόπησαν,
ὁ τροχὸς τοῦ Ἰξίονος ἀκινήτησε, ὁ λίθος
τοῦ Σισύφου ἔπαυσε νὰ κυλιέται, ἡ δίψα
τοῦ Ταντάλου ἐσταμάτησε καὶ οἱ Ἑριννύες
ἀνέστειλαν τὶς καταδιώξεις των. Ὁ ἄρχον-
τας τοῦ Ἄδη ἐκάμφθη καὶ ὁ Ὅρφεύς ἠχο-
λουθῆθη ἀπὸ τὴν Εὐρυδίκη του στὴν ἐπι-
στροφή του γιὰ τὸν ἐπάνω κόσμο. Ἀπερι-
σκέπτως ὅμως παρεβίασε κάποιον ὄρκο του
καὶ ξανάχασε τὴν ἀγαπημένη του⁽⁶⁾. Πάν-
τως, ὁ Ὅρφεύς ἐνίκησε, κατ' ἀρχήν, τὸν
Ἄδη καὶ αὐτὸ ἔχει γιὰ μᾶς σημασία.

Ἐνας ἄλλος ἥρωας τῆς ἀρχαιοελληνι-
κῆς μυθολογίας ἠγωνίζετο συχνότερα καὶ
πάντοτε νικηφόρος κατὰ τοῦ Ἄδου. Πρό-
κειται γιὰ τὸν Ἡρακλῆ, πού, νεώτατος ἀ-
κόμη, προτίμησε ἀδιστακτικῶς τὸν δρόμο
τῆς Ἀρετῆς καὶ ὄχι τῆς Κακίας. Κατὰ
τὸν μῦθο πού βρισκόμασταν στὸν Ἀπολλόδωρο
(Α' ζ' 15), ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πεθάνῃ ὁ
βασιλέας τῶν Φερρῶν Ἀδμητος, συγκατέ-
νευσαν οἱ θεοὶ νὰ παραταθῇ ἡ ζωὴ του, ἂν
ἐδέχετο ν' ἀποθάνῃ ἀντ' αὐτοῦ ἕνας ἀπὸ
τοὺς γονεῖς του ἢ ἡ σύζυγός του. «...Ὡς δὲ
ἦλθεν ἡ τοῦ θνήσκειν ἡμέρα μήτε τοῦ πα-
τρὸς μήτε τῆς μητρὸς ὑπὲρ αὐτοῦ θνήσκειν
θελόντων, Ἄλκιρσις ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπέθανε·
καὶ αὐτὴν πάλιν ἔπεμψεν ἡ Κόρη ὡς δ'
ἔνιοι λέγουσι Ἡρακλῆς μαχεσάμε-
νος Ἄδην».

Μὲ τέτοιους μύθους, ὅπως εἴπαμε πιὸ

πάνω, οἱ πρόγονοί μας ἐξέφρασαν τὸ μῖσος
των πρὸς τὸν θάνατο καὶ τὸν πόθο των γιὰ
τὴν ἀνάσταση.

Ὅταν τὸ ἀνέσπερο χριστιανικὸ φῶς κα-
τηύγασε τὴν Ἑλλάδα, οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου
ἐκηρυκίσθησαν, οἱ μῦθοι παρηγωνίσθησαν
καὶ ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἔδυσσε. Ἡ ἑλληνικὴ
ψυχὴ ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ μισῇ τὸν θάνα-
το. Μόνον ὁ πῶθός της γιὰ τὴν ἡττα
τοῦ θανάτου ἱκανοποιήθηκε ἀ-
πολύτως. Στὸν Ἀναστάνα Χριστὸ
βρῆκε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ Ἐκεῖνον πού νίκη-
σε πραγματικῶς τὸν θάνατο. Ὁ ἕνας Θεός,
ὁ «Ἄγνωστος», ὁ ἀληθινός, ὁ Τίσις τοῦ
ἀνθρώπου ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ
θανάτου πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι
ζωὴν χαρισάμενος. Γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖ
Λαμπρῆ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεώς του.
«Βασιλεὺς καὶ κυρία, ἑορτῶν ἑορτὴ καὶ πα-
νήγυρίς ἐστι πανηγύρεων», ὅπως ψάλλει.

Ὁ βραχὺς ἀλλὰ ποιητικὸς καὶ θαυμάσι-
ος κατηχητικὸς λόγος τοῦ Χρυσοστόμου ἐν-
σαρκώνει τὸν θρίαμβο τοῦ θαύματος κα-
θὼς τὸν ἐπόθησε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ:

«...Ἐσκύλευσε τὸν Ἄδην, ὁ κατελθὼν
εἰς τὸν Ἄδην. Ἐπικρανεῖ αὐτόν, γευσάμε-
νον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦτο προλαβὼν
Ἡσαΐας ἐβόησεν. Ὁ Ἄδης, φησὶν, ἐπι-
κράνθη συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράν-
θη, καὶ γὰρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη, καὶ
γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνε-
κρώθη. Ἐπικράνθη, καὶ γὰρ καθηρέθη. Ἐ-
πικράνθη, καὶ γὰρ ἐδεσμεύθη. Ἐλαβε σῶ-
μα, καὶ Θεῶ περιέτυχεν. Ἐλαβε γῆν, καὶ
συνήνητησεν οὐρανῷ. Ἐλαβεν ὄπερ ἔβλεπε,
καὶ πέπτωκε δὸν οὐκ ἔβλεπε. Ποῦ σου,
θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἄδη, τὸ
νίκος; Ἀνέστη Χριστός, καὶ σὺ καταβέ-
βλησαι...».

Ἡ πίστη στὸ Χριστὸ καὶ τὴν Ἀνάστα-
σὴ Του ἔκαμε πιά ἀκατανόητες καὶ χωρὶς
σημασία τὶς ἐπισκέψεις στὸν Ἄδη θνητῶν
προσώπων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν θρύλων
μας⁽⁷⁾. Ὁ θάνατος ὅμως οὔτε στιγμὴ στα-
μάτησε νὰ πικραίνει τὴν πρόσκαιρὴ ζωὴ μας
καὶ γιὰ τοῦτο τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος ἔμεινε
ἄσβεστο, ὡς ἤδη ἐλέχθη, στὴν ψυχὴ τοῦ

(5) «Ὁμήρου Ὀδύσσεια» κατὰ μετάφραση Ἀργύρη Ἐφταλιώτη (Λ 471-492).

(6) Βλ. Μ. Κωνσταντινίδου: «Ἑλληνικὴ Μυθολογία», σελ. 210.

(7) Βλ. Γ. Σταμπολῆ: «Τὸ Ἑλ-
ληνικὸ Πάσχα», «Ἑλλην. Δημιουργία» 1951.

λαοῦ μας⁽⁸⁾. Οἱ νεώτεροι ἥρωές μας ἀναμετρῶνται, σὰν τοὺς ἀρχαίους, μὲ τὸ χάρο, μόνο καὶ μόνο γιατί τὸν μισοῦν καὶ γιατί δὲν θέλουν νὰ παραδοθοῦν ἀμαχητὶ στὴν ἐξουσία του⁽⁹⁾. Γνωρίζουν καλῶς, ὅτι στὸ τέλος θὰ νικηθοῦν, γιατί μονάχα ἕνας ἐνίκησε τὸ θάνατο. Πεθαίνουν ὅμως λεβέντικα καὶ «προσδοκοῦν ἀνάστασιν νεκρῶν».

Γέννημα τῶν βυζαντινῶν καὶ θρέμμα τῶν μετέπειτα Ἑλλήνων εἶναι τὰ τραγούδια τοῦ Διγενῆ. Ὁ Διγενῆς, ὁ πιὸ ὑπέροχος ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἥρωές μας, ἐκπροσωπεῖ τὸν αἰώνιο Ἑλληνα καὶ συμβολίζει τὴν «ἀκατάλυτη ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων» ποῦ «δὲν περνᾷ μὲ τὰ χρόνια»⁽¹⁰⁾. Κι' αὐτὸς παλεύει σῶμα πρὸς σῶμα μὲ τὸν Χάροντα «στὰ μαρμαρένια ἀλώνια» καὶ τελικῶς ἠττάται⁽¹¹⁾ μετὰ μεγαλειώδη ἀγῶνα:

«Κι' ὄθε χτυπάει ὁ Διγενῆς, τὸ αἷμα
αὐλάκι κάνει,

(8) Τὸ μῖσος τοῦ Ἑλλήνος πρὸς τὸν θάνατο δὲν ἰσοφαρίζεται μὲ ἀντίστοιχη ἀγάπη του πρὸς τὴ ζωὴ. Οὐδέποτε ὁ Ἑλληνας, καὶ μάλιστα ὁ νεοέλληνας, ἀγάπησε τόσο τὴ ζωὴ ὅσο ἐμίσησε τὸ θάνατο. Βλ. ἐκτενέστερα ἐπ' αὐτοῦ εἰς Ἄλκη Θρύλου: «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ ἄλλοι στοχασμοί», Ἀθῆναι 1928, σελ. 30.

(9) «Χωρὶς ἀστένεια κι' ἀρρωστία ψυχὴ δὲν παραδίνω» λέει κατὰ τὴν δημοτικὴ μας Μοῦσα ἕνας λεβέντης βοσκὸς στὸν Χάρο ποῦ τὸν ἐνεδρεύει.

(10) Κ. Παλαμᾶ: «Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι».

(11) Κατὰ τὴν κυπριακὴ παραλαγὴ ὁ Διγενῆς σκοτώνει τὸν Χάρο στὴν πρώτη φάση τοῦ ἀγῶνος. Καὶ τότε:

«...Ψηλώνει τὰ σεράτζια του, πάνω Θε-
ὸν δοξάζει:

—Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, δοξάζω τ'ὄνομά
σου,

τίποτε δὲν τζ'αὶ γένηται δίχως τὸ θέλη-
μά σου...».

Κατόπιν ὁμως χάνει τὴν ψυχὴ του καὶ ὁ Διγενῆς.

κι' ὄθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα
τράφο κάνει».

Ἔτσι, τὸ ἀπαρραβίαστο τοῦ κάτω κόσμου κι' ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη «τῆς γῆς τὸν ἀντρεωμένο», ἐπιμαρτυρεῖ τὴν θέση καὶ τὴν πίστη τοῦ λαοῦ μας ἐναντι τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Γιὰ τὸν νεοέλληνα ἕνας εἶναι ὁ μόνος νικητὴς τοῦ θανάτου: Ὁ Χριστὸς!

Ἡ ὀρθόδοξη ἀγιογραφία, αὐτὴ ποῦ συμπορεύεται μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ μας ἡμνοδία καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἐλληνικὴν χριστιανικὴν παράδοση, ἱστορεῖ ἐξῆχος τὸ θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως («Εἰς Ἄδου κάθοδος»). Ἡ ἀγιασμένη τούτη τέχνη παριστάνει τὸν Χριστὸ νὰ στέκεται πάνω στὶς καστρόπορτες τοῦ Ἄδου ποῦ κείτονται σπασμένες, ν' ἀνασύρη ἀπ' τὸν τάφο του τὸν πρῶτο ἄνθρωπο, νὰ ποδοπατῇ τὸν Ἄδου, ποῦ παρουσιάζεται πρηγῆς καὶ ἀλυσσοδεμένος μέσα στὰ σκοτεινὰ καταχθόνια, ἢ μὲ ἄλλους τρόπους⁽¹²⁾. Ὅλες οἱ ποικιλίες τῶν βυζαντινῶν ἀγιογράφων καὶ τῶν νεωτέρων (ἴσων, βεβαίως, συνεχίζουσι τὸν δρόμο ἐκείνων) ἐρμηνεύουσι σεμνότερα καὶ πνευματικώτερα τὸ νόημα τῆς Ἀναστάσεως, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεται ἡ ψυχὴ μας καὶ τὸ καθώρισε ἡ Ἐκκλησία μας. Ὅταν στέκεσαι γιὰ νὰ προσευχηθῆς μπροστὰ σὲ τέτοιες εἰκόνες, τὰ μάτια σου βλέπουν αὐτὸ ποῦ ἡ ἐλληνικὴ χριστιανικὴ ψυχὴ ἐξωτερικεύσε μὲ τὸν νικητήριο ἕμνο:

«Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,
θανάτῳ θάνατον πατήσας
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι
ζωὴν χαρισάμενος!...»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΤΖΑΝΝΕΤΗΣ

(12) Βλ. Φώτη Κόντογλου: «Ἡ ἐλληνικὴ ὀρθόδοξη Ἀνάσταση», «Ἑλλ. Δημιουργία», 1950.

ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

“Όταν πρό εικοσαετίας ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κωνστ. Ἀμαντὸς ἔγραφε τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους⁽¹⁾, ὑπεγράμμισε τὸ ἠρωϊκὸν καὶ ἀλτροῦστικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀρχαίου μοναχισμοῦ. Ἡ ὑπεύθυνος αὐτῆ ὁμολογία δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, οὔτε κάτι τὸ παράδοξον, ἀλλ’ οὔτε ἀποτελεῖ μίαν μεμωμένην γνώμην. Ἡ νεωτέρα ἔρευνα τῶν πηγῶν τοῦ ἀρχεγόνου Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ ἔντονος ἀναζήτησις γνησίων ἀνθρωπιστικῶν στοιχείων ἐστράφησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰδίως πρὸς τοὺς κρυμμένους ἢ παρεγνωρισμένους ἐκείνους θησαυροὺς. Καὶ ἰδοὺ, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δύο μεγάλα πνευματικὰ γεγονότα, πού ἔλαβαν χώραν εἰς τὸ Παρίσι καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ἤλθαν νὰ μελετήσουν μὲ σύγχρονα κριτήρια τὸ ἀρχαῖον αὐτὸ φαινόμενον. Ἐνας ὀγκώδης τόμος 390 σελίδων, πού ἐξεδόθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας, φέρει τὸν τίτλον «Τὸ μήνυμα τῶν μοναχῶν εἰς τὴν ἐποχὴν μας»⁽²⁾. Εἰς τὸν τόμον αὐτὸν συνεργάζονται ὄχι μόνον θεολόγοι καὶ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ ἰατροὶ καὶ καλλιτέχναι, ὅπως ὁ Daniel-Rops, ὁ Thomas Merton, ὁ J. Guittou, ὁ G. Thibon, ὁ dr. Biot κ. ἄ. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον συνήλθε συνέδριον μὲ σκοπὸν τὴν μελέτην τοῦ Ἀνατολικοῦ μοναχισμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτονίσθη ἀπὸ διακεκριμένους ἐπιστήμονας ἡ τεραστία σημασία τοῦ ἀρχαίου μοναχισμοῦ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἀρετῆς⁽³⁾.

Ἐκεῖνο πού θαυμάζουν ὅλοι οἱ σύγχρονοι μελετηταὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους μοναχοὺς

εἶναι τὸ ὑψηλὸν πνευματικὸν ἰδεῶδες των, ἡ γνησία κατὰ πνεῦμα ζωὴ των, ὁ κατὰ φιλοσοφίαν βίος, ὁ πόθος πρὸς τὴν ἠθικὴν τελειότητα, ἡ θαρραλέα καὶ ἐπιμονὸς προσπάθεια πρὸς πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου. Οἱ ἀρχαῖοι μοναχοὶ ἦσαν πράγματι «ἀσκηταί», οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβαν ὡς ἔργον των τὴν ἠθικὴν ἀσκησιν καὶ ἐκγύμνασιν. Ἦσαν, ὅπως τοὺς εἶδε καὶ τοὺς ἐχαρακτήρισεν ἡ ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία, «ἀρετῆς ἀθληταί», «ἀθληταὶ τοῦ Χριστοῦ», «ἀγωνισταὶ τῆς εὐσεβείας», «πνευματικοὶ στρατιῶται», «ἀθληταὶ τῆς Φιλοσοφίας», «νέοι Ὀλυμπιονίκα»⁽⁴⁾. Βασικὸς σκοπὸς τῶν μοναχῶν ἦτο νὰ γίνονιν κυρίως ἄνθρωποι ἀληθινοί. Αὐτὸ τὸ μεγάλο ἰδανικὸν εἶδαμεν ἀπὸ τὰς στήλας τῶν «Ἀκτίνων» εἰς τὴν ἀσκητικὴν διδασκαλίαν τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου καὶ τοῦ Κασσιανοῦ⁽⁵⁾.

ΑἰΩΝΙΟΝ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Περὶσσότερον ἴσως ἀπὸ ὄλους αὐτοὺς τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες τὸ συναντῶμεν ζωντανὸν καὶ ὠλοκληρωμένον εἰς τὸν πατέρα τῶν μοναχῶν. Τὸν Μέγαν Ἀντώνιον δὲν τὸν ἐθαύμασε μόνον ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία. Μέγαν δὲν τὸν ὠνόμασαν μόνον οἱ δύο μεγάλοι, Χρυσόστομος (ὀμιλία VIII εἰς Ματθαῖον) καὶ Αὐγουστίνος (Ἐξομολογήσεις VIII, 14). Εἰς κάθε ἐποχὴν ἐθεωρήθη πράγματι ὁ πατὴρ τῶν μοναχῶν. «Εἰς κάθε μοναστικὴν ἀναγέννησιν ἀναζητοῦν τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον. Θέλουν νὰ ξαναζήσῃ ἡ Αἴγυπτος, νὰ ἐγκαθιδρῦσουν μίαν νέαν Αἴγυπτον. Καὶ ἀνατρέχουν εἰς τὸν Ἅγιον

(1) «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους», τόμ. Α', Ἀθήναι 1939, σελ. 26.

(2) «Le Message des moines à notre temps», Ed. Fayard.

(3) «Orientalia Christiana», 1958, σ. 400. «Irénikon», 1958, σ. 214.

(4) Α. Φυτράκη, «Μαρτύριον καὶ μοναχικὸς βίος», Ἀθήναι 1948, σελ. 11-12.

Π. Χρήστου, «Ὁ χριστιανικὸς βίος ὡς ἀγών...», Μυτιλήνη 1951.

(5) «Ἀκτίνες», 1955, σ. 213, 251, 440, 1958, σ. 6.

Ἀντώνιον, εἰς τὰ παραδείγματα του, εἰς τὰ γραπτά του. Τοῦτο ἐπαληθεύει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Καρόλου, ἔπειτα εἰς τὸν 11ον αἰῶνα... εἰς τὸν 12ον... εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν... Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἀντιπροσωπεύει δι' ὅλους ἕνα ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἀντωνίου δὲν εἶναι, λοιπόν, διὰ τοὺς μοναχοὺς τοῦ μεσαίωνατος ἀπλῶς ἕνα ἱστορικὸν κείμενον, μία πηγὴ πληροφοριῶν ἐπὶ ἐνὸς παρελθόντος ὀριστικῶς νεκροῦ: εἶναι ἕνα ζωντανὸν κείμενον, ἕνα μέσον καταρτισμοῦ διὰ τὴν μοναστικὴν ζωὴν»⁽⁶⁾.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ μεγάλοι προσπάθειαι ἐπιστροφῆς εἰς τὰς πηγὰς δὲν λησιμονοῦν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν Νεῖλον τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου. Ἔτσι ὁ μέγας ἀναμορφωτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας J. H. Newman τονίζει, ὅτι κάθε ἀναγνώστης καλῆς πίστεως ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ὁ Ἀντώνιος εἶναι μία ἐξαιρετικὴ μορφή. Καὶ ἀπαντῶν εἰς κάποιον Ἀγγλον, ὁ ὁποῖος ἐχαρκτήρισε τὸν Ἀντώνιον ὡς ἐξημιμένον καὶ φανατικόν, λέγει: «Θὰ ἤθελα νὰ εἶπω εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἰδίως εἰς τὸν προτεσταντὴν ἀναγνώστην, ὅτι ὁ «ἐξημιμένος» αὐτός, ἂν ἡμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτὴν τὴν λέξιν, ἠκολούθησε ἕνα δρόμον χριστιανικὸν καὶ ταπεινόν. Δὲν ὑπῆρξε θορυβώδης, παράλογος καὶ ἀπειθάρχητος, ἀλλὰ ἤρεμος, ἀνδροπρεπής, ἀτρόμητος, γενναίφρων, γεμᾶτος τιμότητα ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡθέλησε νὰ σπᾶσῃ τὶς ἀλυσίδες τῆς ρουτίνας καὶ τῆς εὐκόλης ζωῆς, ὄχι ἀπὸ ἐγωϊσμόν, οὔτε ἀπὸ ὀκνηρίαν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατέληξε εἰς προτεσταντικὴν αἵρεσιν, οὔτε εἰς σχίσμα. Τοῦναντίον δι' αὐτοῦ καὶ δι' ὅλου τοῦ μοναστικοῦ συστήματος ὁ Χριστιανισμὸς ἐκέρδισε εἰς ἀγνότητα καὶ εἰς ἐνότητα. Ἡ φλόγα τῆς

ψυχῆς του δὲν ἔκαυσε, ἀλλὰ ἐθέρμανε. Ὁχι, ὁ Ἀντώνιος, ὅπου καὶ ἂν τὸν κυττάξωμεν, εἴτε εἰς τὴν πάλιν, εἴτε εἰς τὴν ἡσυχίαν, δὲν εἶναι ἐξημιμένος. Οἱ ἐξημιμένοι ἔχουν ὄψιν ἀλλόκοτον, ἰδιότροπον συμπεριφορὰν, ἀποφάσεις πὺν ἀλλάσσουν. Ὁ μέγας ἀσκητὴς μας εἶναι αὐστηρὸς, ἀνδρικός, συνειστικός, εὐγενικώτατος, ἢ, ὅπως λέμε συνήθως, τέλειος gentleman, μετὴν καλύτεραν ἔνοιαν τῆς λέξεως»⁽⁷⁾.

Αὐτὰ ἔγραφε πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πνεύματα τῆς νεωτέρας Εὐρώπης. Καὶ φθάνομεν εἰς τὸ 1956, δὴ τότε νέα ἀποκάλυψις διὰ τὸν ἰδρυτὴν τοῦ μοναχισμοῦ. Ἐνας ὀλόκληρος τόμος μετὰ πολλὰς μελέτας ἀφιερωμένος εἰς τὴν μεγάλην μορφήν: Antonius Magnus Eremita⁽⁸⁾.

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

«Ἐπάρχουν ἄνθρωποι ἀναμφιβόλως, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἰδέα νὰ διαβάσουν ἕνα βιβλίον περὶ τοῦ Μ. Ἀντωνίου θὰ ἐφαίνετο ἐκπληκτικὰ ἀσυγχρόνιστη—γράφει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ὠραίου βιβλίου του ὁ Louis Bouyer⁽⁹⁾. Ὁ πατὴρ τῶν μοναχῶν, δηλαδὴ ὁ πατέρας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν ὅτι δὲν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ συναντήσουν τὸν Χριστὸν χωρὶς τὴν πλήρη αὐταπάρησιν, τὴν μόνωσιν, τὴν σιωπὴν, τὴν περισυλλογὴν, τί ἔχει νὰ εἶπῃ εἰς μίαν ἐποχὴν, ἡ ὁποία θέτει τὴν δρᾶσιν ὑπεράνω ὅλων; Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς, ὀλίγα μηνύματα μοῦ φαίνονται πῶς ἐπείγοντα διὰ τὴν σύγχρονον Χριστιανωσύνην ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνην τῆς φωνῆς πὺν βοᾷ εἰς τὴν ἔρημον». Καὶ ὅπως ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος συγγραφεὺς, τὸ μήνυμα τοῦ Ἀντωνίου εἶναι κάπως βαρὺ, ἀλλ' εἶναι ἕνα μάθημα ὑγείας καὶ ἀνδρισμοῦ. Εἶναι ἡ αὐστηρὰ φωνὴ τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ οὐσιώδους. Εἶναι ἡ ὑπερνίκησις τῆς σχετικοκρατίας τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν αἰσθησέων. Εἶναι ἡ τάσις πρὸς τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ τέλειον, ὄχι ὡς μία ἀφηρημένη καὶ θεωρητικὴ ὄνειροπόλησις, ἀλλ' ὡς μιὰ συνεχῆς πά-

(6) Jean Leclercq: «L' amour des lettres et le désir de Dieu», Cerf-Paris 1957. Καὶ ὁ R. Reitzenstein ὁμολογεῖ ὅτι ὀλίγα φιλολογικὰ ἔργα τοῦ παρελθόντος ἤσκησαν τοσαύτην ἐπίδρασιν. Παρὰ Α. Φυτράκη, «Τὰ ἰδεώδη τοῦ μοναχικοῦ βίου κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα», Ἀθήναι 1945.

(7) «Ἀκτινές» 1957 σελ. 22.

(8) Studia anselmiana N° 38, Roma 1956.

(9) «La vie de S. Antoine». Ed. Fontenelle, 1950.

λη, ἕνας καθημερινὸς ἀγὼν, «ὄ ἔσω πόλεμος». Ὁ Ἀντώνιος, ὅπως καὶ κάθε ἀληθινὸς ἀσκητῆς, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος παίρνει εἰς τὰ σοβαρὰ τὴν ζωὴν του καὶ τὸν προορισμὸν του.

Ἔνα πρῶτον καὶ βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς τοῦ Ἀντωνίου, ὅπως τὴν ἔγραψε ὁ Μέγας Ἀθανάσιος⁽¹⁰⁾ καὶ τὴν ἀναλύει ὁ Bouyer, εἶναι ὅτι ἡ ζωὴ αὐτὴ δὲν εἶναι διόλου στατική, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν δυναμική. Δὲν εἶναι μιὰ κατάστασις, ἀλλὰ μιὰ πρόοδος, ἕνα συνεχὲς «γίγνεσθαι». Εἶναι ἕνας προσανατολισμὸς τῆς ζωῆς πού ἀπαιτεῖ ἀδιάλειπτον προσπάθειαν καὶ συνεχῆ ὑπερνίκησιν. Καὶ οἱ ἀνώτεροι βαθμοὶ τελειότητος κατὰ τὸν Ἀντώνιον, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους μεγάλους ἀσκητικούς (Εὐάγριον, Γρηγόριον Νύσσης), δὲν εἶναι ἕνα σταμάτημα, μιὰ ἀνάπαυσις, ἀλλὰ συνεχῆ ἄλματα πρὸς τὰ ἐμπρός, μιὰ «ἐπέκτασις». Εἰς τὴν πνευματικὴν πάλην δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀνακωχὴ, οὔτε τέρμα, ἀλλὰ συνεχῆς κινητοποίησις. Ὁ χριστιανικὸς ἀγὼν ἔχει κάτι τὸ πολεμικόν, πού ἐνθυμίζει τὰς σχετικὰς φράσεις τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὠραίους χαρακτηρισμοὺς τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του «Ἀόρατος Πόλεμος». Ποτὲ δὲν ὑπάρχει ὀριστικὴ κατάκτησις. Ἡ μόνη ἐλπίς διὰ τὴν διαφυλάξιν κανεῖς ἐκεῖνο πού ἀπέκτησε εἶναι τὴν τὸ ξεπεράσει. Τὰ ἀγωνίσματα συνεχῶς ἐναλλάσσονται, ἀλλ' ἡ πάλη πάντοτε συνεχίζεται. Καὶ ὁ Ἀντώνιος προχωρεῖ εἰς κάθε νέαν φάσιν «τοῦ καλοῦ ἀγῶνος» μὲ νέαν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν, μὲ νεανικὸν σφρῖγος μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 105 ἐτῶν, πάντοτε ἀνανεούμενος καὶ ἀνακαινιζόμενος. Εἰς τὴν ζωὴν του δὲν ὑπάρχει μιὰ μόνον ἐπιστροφή καὶ μετάνοια, ἀλλὰ μιὰ ἄλυσις ἀλλεπαλήλων ἐπιστροφῶν καὶ ἀναβάσεων.

Ἔνα δεύτερον ἐξ ἴσου σπουδαῖον καὶ ὠραῖον χαρακτηριστικὸν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ μεγάλου ἀθλητοῦ εἶναι ἡ ἐλευθερία, τὴν ὁποῖαν ἔδειξε ὅταν ἠσπάσθη τὴν μοναχικὴν ζωὴν. Ἡ ἀπόφασίς του προήλθε ἀπὸ

μιὰν πλήρως ἐλευθέραν θέλησιν. Ὑπῆρξε μιὰ ἀπολύτως ἐλευθέρη ἐκλογή. Ἐδόθη ὁλόκληρος καὶ ἐλεύθερος εἰς τὸ ἴδιον του. Αὐτὰ δὲν εἶναι ἐκ τῶν ὑστέρων χαρακτηρισμοῖ. Ὁ νεαρὸς Ἀντώνιος ἐπῆρε τὴν μεγάλην ἀπόφασιν, ὅταν ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου εἰς τὸ Εὐαγγέλιον: «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς καί... δεῦρο ἀκολούθει μοι...» (Ματθ. ιθ' 21). Καὶ ὁ Ἀντώνιος εἶπε τὸ μεγάλο Ναί. Ἦκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου ὡς μιάν προσωπικὴν πρόσκλησιν. «Ἐξελθὼν εὐθύς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν «τὰς μὲν κτήσεις ἄς εἶχεν ἐκ προγόνων (ἄρουραι δὲ ἦσαν τριακόσαι εὐφοροὶ καὶ πάνυ καλαί), ταύτας ἐχαρίσατο τοῖς ἀπὸ τῆς κόμης, ἵνα εἰς μηδ' ὅτι οὐδὲν ὀχλήσῃ αὐτῷ τε καὶ τῇ ἀδελφῇ. Τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἦν αὐτοῖς κινήτα, πάντα πωλήσας καὶ συναγαγὼν ἀργύριον ἰκανόν, δέδωκε τοῖς πτωχοῖς, τηρήσας ὀλίγα διὰ τὴν ἀδελφὴν» (Migne σ. 841). Ἄξιαν δὲν ἔχει εἰς τὰ μάτια του ἡ πτωχία καὶ ἡ ἀπόθεσις τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὡς ἐκούσιον ἐπίτευγμα. Κατὰ τοῦτο ὑπερέχει ὁ μέγας ἀσκητῆς ἀπὸ τοὺς Ἑσσοίους καὶ τοὺς πιστοὺς τοῦ Σεράπιος, διότι δὲν προσκολλᾶται εἰς ὠρισμένα ταμποῦ, ἀλλὰ ζῆ μιάν ζωὴν αὐτοσυνειδησίας καὶ αὐτοκυριαρχίας: «Προσέχων ἑαυτῷ καὶ καρτερικῶς ἑαυτὸν ἄγων». Ἡ ὅλη ζωὴ τοῦ Ἀντωνίου εἶναι μιὰ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν γηϊνῶν. Ἡ ἀσκησις του δὲν ἐπιδιώκει τὴν τιμωρίαν ἢ τὴν βάσανον, ἀλλὰ τὴν ἀποδέσμευσιν. Ἡ ἀσκησις εἰς τὴν βαθυτέραν οὐσίαν τῆς εἶναι ἀπελευθέρωσις ἀπὸ κάθε τι πού ἐμποδίζει τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, εἶναι συνεχῆς καὶ δημιουργικὴ ἐλευθερία⁽¹¹⁾.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ μοναχοῦ δὲν εἶναι μιὰ ἀπράγμων ζωὴ. Ἡ ἐργασία καὶ μάλιστα ἡ χειρωνακτικὴ κατέχει μιάν σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν ζωὴν του. Ὅπως εἶδαμεν καὶ ἄλλοτε⁽¹²⁾, οἱ μοναχοὶ εἰργάζοντο καὶ διὰ τὰς ἰδικὰς τῶν ἀνάγκας καὶ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἔδωσαν ἰδιαίτερον νόημα

(10) Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου. Migne P. G. 26, 835. Καὶ εἰς νεοελληνικὴν ἀπόδοσιν: Ὁ Μέγας Ἀντώνιος, Ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήναι 1958.

(11) Bouyer, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 41, 92, 124. Καὶ O. Rousseau: Monachisme et vie religieuse, Chevetogne 1957, σελ. 19.

(12) «Ἀκτίνες», 1957, σελ. 351.

καὶ χάριν εἰς τὴν ἐργασίαν. Καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐργάζεται, καλλιιεργεῖ ἓνα χωράφι, διὰ νὰ ἐξοικονομῇ τὸν ἄρτον του καὶ νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ τοὺς μαθητάς του!

Ἰδιαίτους σημασίαν ἀπέδωκεν ὁ Μ. Ἀντώνιος εἰς τὰ δύο μεγάλα μέσα τῆς τελειοποιήσεως, τὴν Ἀγ. Γραφήν καὶ τὴν προσευχήν. Τὴν Ἀγίαν Γραφήν τὴν ἔβλεπε ὡς ἓνα ζωντανὸν λόγον, ὡς ἓνα προσωπικὸν μήνυμα ποῦ ἀπευθύνεται εἰς τὴν ψυχὴν, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του. Ἐμπρὸς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται τὴν παρουσίαν Ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος τὸ ὑπήγορεύσει. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ μελέτη γίνεται ἓνας ζωντανὸς προσωπικὸς διάλογος τῆς ψυχῆς μὲ τὸν Δημιουργόν. Ἐξ ἄλλου ἡ συνεχὴς μελέτη καὶ ἡ προσευχὴ κάμνουν τὸν ἀσκητὴν ἄγρυπτον καὶ νηφάλιον. Πρῶτον ἔργον του εἶναι νὰ κρατῇ τὸ πνεῦμα του εἰς ἐγρήγορσιν, νὰ τὸ ξυπνᾷ ἀπὸ τὸν λήθαργον τῆς ὑλικῆς ζωῆς. Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐν ἐγρηγόρσει καὶ νήψει, ὥστε νὰ ἀκούῃ τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Σαμουὴλ. Ἡ τοιαύτη αὐτοκυριαρχία βοηθημένη καὶ ἀπὸ ἄλλα πνευματικὰ γυμνάσματα ὁδηγεῖ εἰς μίαν θαυμαστὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματος καὶ πειθαρχίαν τῶν αἰσθήσεων.

ΧΑΡΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΣ

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διαρκὴς γαλήνη καὶ χαρὰ ποῦ στεφανώνει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσκητοῦ μας. «Ἀθορύβου γὰρ οὔσης τῆς ψυχῆς ἀταράχως εἶχε καὶ τὰς ἔξωθεν αἰσθήσεις· ὡς ἀπὸ τῆς χαρᾶς τῆς ψυχῆς ἰλαρὸν ἔχει καὶ τὸ πρόσωπον καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος κινήματων αἰσθέσθαι καὶ νοεῖν τὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον: Καρδίας εὐφραινομένης θάλλει πρόσωπον... Οὕτω καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐπεγινώσκετο· οὐδέποτε γὰρ ἐταράττετο γαλήνωσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς· οὐδέποτε σκυθρωπὸς ἐγένετο χαιρούσης αὐτοῦ τῆς διανοίας» (σ. 940). Καὶ εἰς τὸν ἀσκητικὸν του λόγον ὁ Ἀντώνιος τονίζει ὅτι ἡ παρουσία τῶν ἀγίων δίδει «χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν καὶ θάρσος» εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκόμη τῆς τελευτῆς του ὁ βιογράφος του τὸν χαρακτηρίζει «περιχαρῆ» «ἐφαίνετο γὰρ ἀνακείμενος ἰλαρῶ τῷ προσώπῳ»

(σ. 972). Καὶ αὐτὰ τὰ σημειώνει ἄνθρωπος τῆς περιοπῆς τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀκόμη εἶναι ὅτι εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἀντωνίου συναντῶμεν καὶ «κοινωνικὰς ἀρετάς». Ὁ ἱερός βιογράφος τὰς τονίζει ἰδιαίτερος. Καὶ ὡς πρώτην τοιαύτην ἀναφέρει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χαριεν καὶ τὸ ἀόργητον, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπομονήν. Ἡ πνευματικότης τοῦ ἀληθινοῦ μοναχοῦ δὲν εἶναι ἀντικοινωνικὴ. Στρεφίεται εἰς τὴν ἀγάπην ὄχι μόνον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Ὁ Ἀντώνιος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχίαν «θεοφιλής», ὁ ὁποῖος ἐλκύει σὰν ἕνας τεράστιος μαγνήτης τοὺς ἀνθρώπους, ἔστω καὶ ἂν εὐρίσκετο εἰς τὰ βάθη τῆς ἐρήμου, πολλὰ μίλια μακρὰν ἀπὸ τὰς πόλεις. «Καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἐν ὄρει τραφεῖς, κακεὶ γέρον γενόμενος, ἄγριον εἶχε τὸ ἦθος· ἀλλὰ καὶ χαρίεις ἦν καὶ πολιτικὸς (=κοινωνικὸς), τὸν δὲ λόγον εἶχεν ἠρτυμένον τῷ θεῷ ἅλατι· ὥστε μηδὲνα φθονεῖν, χαίρων δὲ μᾶλλον ἐπ' αὐτῷ πάντας τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτόν» (σ. 945). «Ὅλα αὐτὰ δὲν ἀποδεικνύουν ἀληθῆ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Νιοῦμαν, ὅτι ὁ Ἀντώνιος ἦτο πραγματικὸς gentleman;

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ ἱερός βιογράφος του τονίζει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ τῆς μεγάλης καλωσύνης τοῦ ἐρημίτου: «Οὕτω δὲ τῶν ἀδικουμένων προίστατο, ὡς νομίζειν μὴ ἄλλους, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι τὸν πάσχοντα. Οὕτω δὲ πάλιν πρὸς ὠφέλειαν πᾶσιν ἦν ἱκανός... Καὶ ὄλωσ ὥσπερ ἱατρός ἦν δοθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ τῇ Αἰγύπτῳ. Τίς γὰρ λυπούμενος ἀπῆντα καὶ οὐχ ὑπέστρεφε χαίρων; Τίς ἤρχετο θρηνῶν διὰ τοὺς αὐτοῦ τεθνηκότας καὶ οὐκ εὐθέως ἀπετίθετο τὸ πένθος; Τίς ὀργιζόμενος ἤρχετο καὶ οὐκ εἰς φιλίαν μετεβάλλετο; Τίς πένης ἀκηδιῶν ἀπῆντα καὶ ἀκούων αὐτοῦ καὶ βλέπων αὐτὸν οὐ κατεφρόνει τοῦ πλοῦτου καὶ παρεμβθεῖτο τὴν πενίαν; Τίς μοναχὸς ὀλιγορήσας καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν οὐ μᾶλλον ἰσχυρότερος ἐγένετο; Τίς νεώτερος ἐλθὼν εἰς τὸ ὄρος καὶ θεωρήσας Ἀντώνιον οὐκ εὐθέως ἐξηρνεῖτο τὰς ἡδονὰς καὶ ἡγάπα σωφροσύνην; Τίς ἤρχετο πρὸς αὐτὸν ὑπὸ δαίμονος πειραζόμενος καὶ οὐκ ἀνεπαύετο; Τίς δὲ ἐν λογισμοῖς ἐνοχλούμενος ἤρχετο καὶ οὐκ ἐγαληνία τῇ διανοίᾳ;» (σ. 965).

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐξόχως θαυμαστόν. Μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς ἐρήμου συνετελεῖτο ἓνα ἀξιολογώτατον κοινωνικὸν ἔργον. Χωρὶς ἐξαγγελίαν κοινωνικῶν προγραμμάτων ἢ ἀγάπῃ ἐθαυματουργοῦσε καὶ ἔκλεινε τόσας πληγὰς. Ὅλα αὐτὰ φανερώνουν ὅτι ὁ Ἄντωνιος δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὸν κόσμον ἐξ αἰτίας ἐγωϊσμοῦ ἢ ἀτομιστικοῦ μυστικισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν βοήθησιν τὸν κόσμον κατὰ ἓνα δραστηριότερον καὶ οὐσιαστικότερον τρόπον. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀσκητὰς πού συνεκεντρώθησαν διὰ τὴν συμβουλευτοῦν, κηρύττει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς: «Φρόνησις, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, ἀνδρεία, σύνεσις, ἀγάπη, φιλοπτωχία, πίστις εἰς τὸν Χριστόν, ἀοργησία, φιλοξενία» (σ. 869).

Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ κοινωνικὴ ἐργασία χωρὶς ἴχνος ἐγωϊσμοῦ ἢ ὑψηλοφροσύνης, ἀλλὰ μὲ παραδειγματικὴν μετριοφροσύνην. Ὅταν ἦλθε πρὸς αὐτὸν ὁ ἀξιωματικὸς Μαρτιανὸς καὶ τὸν παρακαλοῦσε ἐπιμόνως νὰ θεραπεύσῃ τὴν κόρην του, ὁ ταπεινὸς ἀσκητὴς ἀπήντησε:

«Ἄνθρωπε, τί μοῦ κατακράζεις; Ἄνθρωπός εἰμι κἀγώ, ὥσπερ καὶ σύ. Εἰ δὲ πιστεύεις τῷ Χριστῷ ᾧ λατρεύω, ὑπάγε καὶ ὡς πιστεύεις εὖξαι τῷ Θεῷ καὶ γίνεταί» (σ. 913).

Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι πάντοτε εἰς τοὺς κληρικὸς ἔδιδε τὸ προβάδιμα καὶ δὲν ἐντρέπετο νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ μανθάνῃ.

ΚΑΤΑ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΛΟΓΟΝ

Εἰς τὸν λόγον του πρὸς τοὺς ἀσκητὰς ὁ σοφὸς «καθηγητὴς τῆς ἐρήμου» δίδει μερικὰς σοφὰς συνταγὰς εἰς τὰ πνευματικά του τέκνα. Εἰς τὸ νὰ μὴ ὀλιγωρῶμεν, λέγει, καλὸν εἶναι νὰ μελετῶμεν τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου: «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω». Ἄν ζῶμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀποθνήσκοντες καθ' ἡμέραν, δὲν θὰ ἁμαρτήσωμεν. Τί σημαίνει αὐτό; Κάθε ἡμέραν πού ζυπνᾶμε, νὰ πιστεύωμεν, ὅτι δὲν θὰ ζήσωμεν ἕως τὸ βράδυ, καὶ πάλιν, ὅταν πρόκειται νὰ κοιμηθοῦμε, νὰ σκεπτόμεθα, ὅτι δὲν θὰ ζυπνήσωμεν. Ἡ ζωὴ μας εἶναι φύσει ἀδηλος· κάθε ἡμέρα μᾶς ἐπιμετροῦται ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας. Οὕτω πως διακείμενοι καὶ

καθ' ἡμέραν ζῶντες τοιουτοτρόπως, οὔτε θὰ ἁμαρτήσωμεν, οὔτε θὰ ἐπιθυμήσωμεν κάτι, οὔτε θὰ θυμώσωμεν μὲ τὸν ἄλλον, οὔτε θὰ θησαυρίσωμεν ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ἀναμένοντες καθημερινῶς τὸν θάνατον, θὰ εἴμεθα ἀκτῆμονες καὶ θὰ συγχωρῶμεν τοῖς πᾶσι τὰ πάντα (σ. 872).

Εἰς τὰ λόγια αὐτὰ ὑπάρχει μία μεγάλη φιλοσοφία. Ὁ προσανατολισμὸς αὐτὸς κάμνει τὸν χριστιανὸν ἄγρυπνον, μὲ σαφῆ συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς του. Τὸ νὰ ζῆ κανεὶς τὸ παρόν, ὡσάν αὐτὸ νὰ ἦτο ἡ τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του, ἐν ὄψει τῆς κρίσεως καὶ τῆς αἰωνιότητος, ἰδοὺ τὸ μυστικὸν τοῦ συνεχοῦς ἀγώνος καὶ τῆς διαρκοῦς ἀνατάσεως. Ὁ χριστιανὸς εἶναι πάντοτε ὁ πιστὸς δούλος ὁ ἔτοιμος πρὸς λογοδοσίαν. Μόνον ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς αἰωνιότητος καὶ μὲ τὴν ἐσχατολογικὴν αὐτὴν προοπτικὴν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χριστιανικὸς ἀγών. Καὶ ἰδοὺ ἡ συνέχεια τῶν σκέψεων καὶ παραορμήσεων τοῦ Ἄντωνίου: «Οὐκοῦν ἀρξάμενοι καὶ ἐπιβάντες ἤδη τῇ ὁδῷ τῆς ἀρετῆς, ἐπεκτεινώμεθα μᾶλλον ἵνα φθάσωμεν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν. Καὶ μηδεὶς εἰς τὰ ὀπίσω στρεφέσθω, ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Λώτ· μάλιστα ὅτι ὁ Κύριος εἶρηκεν: «Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα εἰς ἄστρον καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετὸς ἔστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν» (Λουκ. θ' 62). Κατὰ ταῦτα ἡ ἰδέα τῆς αἰωνιότητος δὲν εἶναι ἓνα ὑπνωτικόν, ἀλλ' ἓνας μεγάλος μοχλός.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἰδίου ἀσκητικοῦ λόγου ὑπάρχουν θησαυροὶ μίας καταπληκτικῆς δρασερότητος καὶ βαθύτητος: «Μὴ φοβῆσθε δὲ ἀκούοντες περὶ ἀρετῆς, μηδὲ ξενίζεσθε περὶ τοῦ ὀνόματος· οὐ γὰρ μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἔστιν οὐδ' ἕξωθεν ἡμῶν συνίσταται, ἐν ἡμῖν δὲ ἔστι τὸ ἔργον καὶ εὐκόλον ἔστι τὸ πράγμα, ἐὰν μόνον θελήσωμεν. Ἕλληνες μὲν οὖν ἀποδημοῦσι καὶ θάλατταν περῶσι, ἵνα γράμματα μάθωσιν. Ἡμεῖς δὲ οὐ χρεῖαν ἔχομεν ἀποδηῆσαι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε περάσαι θάλατταν διὰ τὴν ἀρετὴν. Φθάσας γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος· ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἔστιν. Οὐκοῦν ἡ ἀρετὴ τοῦ θέλειν ἡμῶν μόνου χρεῖαν ἔχει· ἐπειδήπερ ἐν ἡμῖν ἔστι, καὶ ἐξ ἡμῶν συνίσταται. Τῆς γὰρ ψυχῆς τὸ νοερόν κα-

τὰ φύσιν ἐκούσης, ἡ ἀρετὴ συνίσταται. Κατὰ φύσιν δὲ ἔχει, ὅτ' ἂν ὡς γέγονε μένει, γέγονε δὲ καλὴ καὶ εὐθύς λιαν».

Τὴν ἰδέαν αὐτὴν κατοχυρώνει ὁ Ἀντώνιος μὲ τὰ βιβλικὰ παραγγέλματα: «Εὐθύνατε τὴν καρδίαν ὑμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν» καὶ «εὐθείας ποιεῖτε τὰς τριβούους ὑμῶν». Καὶ συνεχίζει: «Τὸ γὰρ εὐθεῖαν εἶναι τὴν ψυχὴν, τοῦτο ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν νοερόν αὐτῆς ὡς ἐκτίσθη. Πάλιν δὲ ὅτ' ἂν ἐκκλίνη, καὶ ἐν διαστροφῇ τοῦ κατὰ φύσιν γένηται, τότε κακία ψυχῆς λέγεται. Οὐκοῦν οὐκ ἔστι δυσχερὲς τὸ πράγμα· ἐὰν γὰρ μείνωμεν ὡς γεγόναμεν, ἐν τῇ ἀρετῇ ἔσμεν· ἐὰν δὲ λογιζώμεθα τὰ φαῦλα, ὡς κακοὶ κρινόμεθα. Εἰ μὲν οὖν ἔξωθεν ἦν ποριστέον τὸ πράγμα, δυσχερὲς ὄντως ἦν· εἰ δὲ ἐν ἡμῖν ἐστὶ, φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ ρυπαρῶν λογισμῶν, καὶ ὡς παρακαταθήκην λαβόντες, τηρήσωμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ψυχὴν· ἴν' αὐτὸς ἐπιγῶγὸ τὸ ποίημα αὐτοῦ, οὕτως οὖσαν, ὥσπερ αὐτὴν καὶ πεποίηκεν αὐτήν» (σ. 873).

Εἶναι πράγματι πολὺ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ τὸ «κατὰ φύσιν» ζῆν μὲ τὴν πνευματικὴν καὶ χριστιανικὴν, βέβαια, ἔννοιαν, εἰς τὸ στόμα ἑνὸς μεγάλου ἀσκητοῦ. Τὸ χριστιανικὸν κατόρθωμα εὐρίσκειται μέσα μας. Δὲν εἶναι παρὰ μία ἀποκατάστασις τῆς θείας κτίσεως ἐντὸς ἡμῶν, μία ἐπιστροφή εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα. Αὐτὸ τὸ ἔζησεν ὁ Ἀντώνιος καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸν βιογράφον του ἦτο ὁ ἴσος, ἰσορροπημένος, θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς σήμερον, «ὡς ὑπὸ τοῦ λόγου κυβερνώμενος καὶ ἐν τῷ κατὰ φύσιν ἐστώς» (σ. 865).

Διὰ τοῦτο καὶ πάντοτε συνιστοῦσε: «Θαρρῶμεν καὶ χαίρωμεν αἰεὶ, ὡς σωζόμενοι!» καὶ πάντοτε ἦτο ὁ διαπρύσιος κήρυξ τοῦ θάρρους καὶ τῆς παρησίας καὶ τῆς τόλμης. «Καὶ χαίρετω αἰεὶ ἡ ψυχὴ τῇ ἐλπιδί», εἶναι ἡ παντοεινὴ ἐπιπόδος του. Ὅπως ἐπίσης πάντοτε συνιστοῦσε τὴν αὐτοκριτικὴν: «Ἐαυτοὺς ἀνακρίνετε... καὶ ἑαυτοὺς δοκιμάζετε» (Β' Κορ. ιγ' 5). Συνεβούλευε δὲ ἀκόμη τοὺς μαθητὰς του ὁ μεθοδικὸς διδάσκαλος νὰ καταγράφουν καθημερινῶς τὰ σφάλματά των, ὥστε νὰ διευκολύνωνται περισσότερο εἰς τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὸν καταρτισμὸν (σ. 924). Μὲ

τὸν τρόπον αὐτὸν τοὺς ἔδιδε ἕνα πλήρες πρόγραμμα γησίας πνευματικῆς ζωῆς.

Εἰς ἐκεῖνον ποῦ μελετᾷ βαθύτερον τὴν ζωὴν τοῦ Μ. Ἀντωνίου, ἰδιαίτερον ἐντύπωσιν προκαλεῖ ἡ ψυχολογία τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ κειμένου. Ὁ L. Bouyer κάμνει ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ πολλὰς εὐστόχους παρατηρήσεις διὰ νὰ δεῖξη πόσον ἡ ψυχολογία αὐτῆ εἶναι σύγχρονος, «ἐκκλησιαστικῶς μοντέρνα». «Ὀλίγα κείμενα θὰ εὕρωμεν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, χριστιανικὰ ἢ μὴ, τὰ ὅποια παρουσιάζουν μίαν συμφωνίαν τὸσον ἐκκλησιαστικὴν πρὸς τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀναλυτικῆς ψυχολογίας». Ὁλος ὁ σκοτεινὸς κόσμος τοῦ ἐνοστικτοῦ, ὅπως ἔχει περιγραφῆ ἀπὸ τὴν νεωτέραν ψυχολογίαν τοῦ βάρθους, παρουσιάζεται ἀνάγλυφος καὶ ὀλοζώντανος μὲ ὅλας τὰς μυστηριώδεις διεκδικήσεις του εἰς τὴν πνευματικὴν Ὀδύσειαν τοῦ μεγάλου ἀναχωρητοῦ. Πολλὰ στοιχεῖα ποῦ ἀφοροῦν τὸ libido καὶ τὸ κατώτερον ἐγώ, ἔχουν διατυπωθῆ 16 αἰῶνας πρὶν ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ψυχολόγους χάρις εἰς τὸν βαθὺν ψυχοανατόμον καὶ ψυχοπαθολόγον τῆς παλαιᾶς Αἰγύπτου.

ΜΙΑ ΙΔΕΩΔΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μία τέτοια μεγάλη ζωὴ καὶ ἕνας τέτοιος πνευματικὸς ἀγὼν δὲν ἠμποροῦσε παρὰ νὰ ἔχη λαμπρὰ τὰ ἀποτελέσματα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐνας νέος κόσμος ἐγκαθιδρύεται σὺν τῷ χρόνῳ γύρω ἀπὸ τὸν μέγαν ἀθλητὴν τῆς εὐσεβείας. Μία οὐράνιος πολιτεία ἀρχίζει νὰ ζῆ, ἡ ὅποια ἐνθυμίζει τὴν πρώτην κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος τὴν περιγράφει μὲ εἰδυλιακὴν χάριν. «Ἦν οὖν ἐν τοῖς ὄρεσι τὰ μοναστήρια, ὡς σκηναὶ πεπληρωμέναι θεῶν χορῶν, ψαλλόντων, φιλολογούντων, νηστεούντων, εὐχομένων, ἀγαλλιωμένων ἐπὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, καὶ ἐργαζομένων εἰς τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνας, ἀγάπην τε καὶ συμφωνίαν ἐχόντων εἰς ἀλλήλους. Καὶ ἦν ἀληθῶς ἰδεῖν ὥσπερ χώραν τινὰ καθ' ἑαυτὴν οὖσαν θεοσεβείας καὶ δικαιοσύνης. Οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖ ὁ ἀδικῶν ἢ ὁ ἀδικούμενος, οὐδὲ μέμψις φορολόγου· ἀλλὰ πλήθος μὲν ἀσκητῶν, ἐν δὲ τῶν πάντων εἰς ἀρετὴν τὸ φρόνημα». Ὅποιος ἔβλεπε τὰς ιδεώδεις αὐτὰς κοινωνίας, δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὴ ἀναφωνή-

ση μαζὺ μὲ τὸν βιογράφον τοῦ Ἀντωνίου: «Ὡς καλοὶ σου οἱ οἴκοι, Ἰακώβ, αἱ σκηναὶ σου, Ἰσραήλ! Ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι, καὶ ὡσεὶ παράδεισος ἐπὶ ποταμόν, καὶ ὡσεὶ σκιναί, ἃς ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδασι» (σ. 908). Ἰδοὺ ἓνα ὑπέροχον κοινωνικὸν φαινόμενον, πὺν δὲν τὸ γνωρίζομεν ὅσον πρέπει. Δὲν εἶναι χιμαιρική σύλληψις κανενὸς δραματιστοῦ, ἀλλὰ ἱστορικὴ ἀλήθεια βεβαιωμένη ἀπὸ τὸν κάλαμον τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου.

Ἡ γενικωτέρα αὐτῆ κοινωνικῆ ἐπίδρασις τοῦ μεγάλου ἀναχωρητοῦ ἐφάνη καὶ εἰς τὰς συναντήσεις του μὲ τοὺς εἰδωλολάτραις φιλοσόφους, τοὺς ὁποίους κατετρόπωσε, καὶ μὲ τοὺς δικαστὰς οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν, καὶ μὲ τοὺς αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔγραφαν ἐπιστολάς διὰ νὰ τὸν συμβουλευθοῦν. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν δὲν διστάζει νὰ κατέλθῃ δύο φορὰς, μίαν διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ὁμολογητὰς τῆς πίστεως κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μαξιμίνου, καὶ δευτέραν φορὰν διὰ νὰ στηρίξῃ τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. «Ἀπέλθωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀγωνισώμεθα κληθέντες ἢ θεωρήσωμεν τοὺς ἀγωνιζομένους!» Μὲ αὐτὸ τὸ ἀγωνιστικόν, ἀλλὰ καὶ ταπεινὸν συγχρόνως σύνθημα, κατήλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αἰγύπτου. «Καὶ πόθον μὲν εἶχε μαρτυρησαὶ παραδοῦναι δὲ μὴ θέλων ἑαυτὸν, ὑπηρετεῖ τοῖς ὁμολογηταῖς ἐν τε τοῖς μετάλλοις καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς». Πρῶτος λοιπὸν εἰς τὸ δικαστήριον ὁ Ἀντώνιος παρακινεῖ εἰς προθυμίαν τοὺς ἀγωνιζομένους: «ὡς συνδεδεμένος» κοιτάζει καὶ μοχθεῖ χάριν τῶν ὁμολογητῶν καὶ προπέμπει εἰς τὴν τελευταίαν των κατοικίαν τοὺς ἀθληφόρους μάρτυρας (σ. 909-912). Ἐδῶ κορυφώνεται ἡ ἀπέ-

ραντὴ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ θεὸς ἔρωσ ὑποκινεῖ τὸν εὐγενέστερον ἀλτρουισμόν.

Τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἀναδρομὴν εἰς τὴν κάπως λησμονημένην μορφήν τοῦ Μ. Ἀντωνίου εἶναι, ὅτι εὐρισκόμεθα ἔμπρὸς εἰς μίαν ρωμαλέαν καὶ ἰσορροπημένην πνευματικότητα, πνευματικότητα γνησίως χριστιανικὴν καὶ εὐαγγελικὴν. Ἡ ἄσκησις, ὅπως τὴν βλέπομεν εἰς τὸ σχολεῖον αὐτὸ τῆς ἐρήμου, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα στάδιον ἀρετῆς, ἓνα γυμναστήριον τῆς προσωπικότητος. Ὁ δὲ ἄσκητῆς, ὁ ἄνθρωπος πὺν λαμβάνει ἰδιαιτέρως συνείδησιν τοῦ χριστιανισμοῦ του, εὐρίσκει τὸν ἀληθινὸν ἑαυτὸν του, κατακτᾷ τὴν ὑπαρξίν του. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἀνάλυσιν ἡ ἄσκησις εἶναι ἓνας ἀνθρωπισμὸς, ὄχι βέβαια «ἄχρους καὶ ἄσχυρος», ἀλλὰ χριστοκεντρικὸς, πὺν ἀντλεῖ δύναμιν καὶ πνοὴν ἀπὸ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, ἀπὸ τὸ αἰώνιον πρότυπον τοῦ ἀνθρώπου. «Τὸν Χριστὸν αἰεὶ ἀναπνεέτε!» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα παραγγέλματα τοῦ μεγάλου ἐρημίτου. Ἀσκητικὴ ζωὴ κατ' αὐτὸν εἶναι ταῦτισις μὲ τὸν Ἰησοῦν διὰ τῆς πίστεως, ὅπως καὶ κατὰ τὸν Παῦλον τὸ ἔχειν τὸν Χριστὸν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ «μηδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προκρίνειν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης». Τοιοῦτος «ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ», κατ' ἐξοχίην πνευματοφόρος, ἀνεδείχθη ὁ Ἀντώνιος. Διὰ τοῦτο ψυχικὰ ἀναστήματα σὰν τοῦ Μ. Ἀντωνίου δὲν γηράσκουν ποτέ, ἀλλὰ διατηροῦν πάντοτε μίαν πηγαίαν δροσερότητα, σὰν τὰ δένδρα «τὰ πεφυτευμένα παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων».

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

Μ Α Κ Α Ρ Ι Σ Μ Ο Σ

Καλότρυχα τὰ μάτια, πὺν μποροῦν νὰ δοῦνε ἀγγέλους νὰ πετοῦνε σιῆνος περιστέρια στὴν ἅγια Τράπεζα, καὶ χεῖλη, πὺν θὰ ποῦνε —Ὁ Κύριος! καθὼς τὸν ἄρτο εὐλογοῦνε καὶ σπάζουνε τ' ἄόρατα Ἐκεῖνου χέρια.

E. ΜΑ·Ι·ΝΑΣ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙ

Ἡ κάποια ἀπασχόλησίς μας με τὸν Παστερνάκ⁽¹⁾ καὶ τὴν σοβιετικὴ διανόησι μᾶς κέντρισε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ μᾶς ἀφύπνισε τὴν περιέργεια ν' ἀνιχνεύσωμε κι' ἄλλες περιοχές, ὅπου τὸ πνεῦμα δίνει τὴν μάχη του καὶ προσφέρει παντοδύναμο τὴν παρουσία του.

Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, σὰν ἐρευνητὴς με τεντωμένες τὶς κεφαῖες καὶ ἀνοικτοὺς τοὺς δέκτες, ἐπισημαίνει ἐρωτήματα καὶ διερευνᾷ προβλήματα, πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ σοβιετικὸς ἄνθρωπος ἔθεσε στὴν ἐπιδιώξι του νὰ συλλάβῃ ἕνα καινούργιο νόημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς παιδείας.

Οἱ νέες συνθήκες μετὰ τὴν ἐπανάστασι δὲν ἦσαν εὐχάριστες καὶ οἱ κίνδυνοι ἦσαν ἀπειλητικοί. Τὸ κράτος εἶχε νὰ ἀντιμετώπισῃ⁽²⁾ τὶς δυσκολίες τῶν ἀνθρώπων πού εἶχαν ριζωμένη τὴν ἵπαρξί τους στὸ ἀστικὸ πνεῦμα, τὴν περιουσία καὶ τὴν ἰδιοκτησία, νὰ παλέψῃ με τὴν πείνα, τὴν φτώχεια, τὴν μιζέρια, νὰ ὑπερνικήσῃ ἐνδεχόμενες ἢ πραγματικὲς «ἀντιδραστικὲς» δυνάμεις πού θάβηλαν νὰ σφετερισθοῦν τὴν ἐξουσία.

Γι' αὐτὸ τὸ κράτος εἶχε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ὄχι μονάχα πολιτικὴ σταθερότητα καὶ μονιμότητα, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελέσῃ στὴ χάραξι ἐλπιδοφόρου μέλλοντος γιὰ καλύτερους βίον. Τούτῃ ἡ ἰδέα ἔφερε ἀναντίρρητα στὴν ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ νέου ἀνθρώπου. Οἱ θεωρητικοὶ τοῦ κόμματος καταλάβαιναν πὼς ἡ ἐπικράτησις τοῦ Μαρξισμού θὰ συντελεῖτο με τὴ νέα γενεὰ πού, ἄδολη καὶ ἀμόλυντη, ὅπως ἔλε-

γαν, ἀπὸ καπιταλιστικὲς ἐπιδράσεις, θὰ ἐδέχτο τὶς νέες ἰδέες τῆς ἐπανάστασεως. Γι' αὐτὸ ἡ ἐκπαίδευσις ἔπαιρνε πρωτεύουσα θέσι στὶς ἀπασχολήσεις τοῦ κόμματος καὶ συνεδέετο ἄρρηκτα με τὴν πολιτικὴ.

Νόμοι ψηφίζονται, διατάγματα καὶ ἐγκύκλιοι ἐκδίδονται, προγράμματα καταρτίζονται πού ἀποβλέπουν στὴ βελτίωσι ἢ μᾶλλον στὴν ἀναδιοργάνωσι καὶ ἀνύψωσι τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἰδέα πὼς ἡ πολιτικὴ παιζει κύριο ρόλο στὴν διαμόρφωσι τοῦ ἀνθρώπου καὶ πὼς τὸ κράτος εἶναι ὁ φύλακας, ὁ φρουρὸς καὶ ὁ διαμορφωτὴς τῆς νέας καταστάσεως γίνεται πίστις· «ὅπου ὑπάρχει κράτος δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία καὶ ὅπου ὑπάρχει ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει κράτος» διακηρύσσει ὁ ἴδιος ὁ Λένιν· γι' αὐτὸ «ἡ πολιτικὴ θὰ πάρῃ τὴν θέσι τῆς ἠθικῆς»⁽³⁾. Ἠθικὸ καὶ ἀληθινὸ γιὰ τὸν ἐπιστήμονα, τὸν διανοοῦμενο, τὸν ἐκπαιδευτικὸ εἶναι ἡ συμμορφωσις πρὸς τὴν γραμμὴ τοῦ κόμματος⁽⁴⁾.

Τόσο μάλιστα στενὰ συνδέεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαιδεύσεως με τὴν πολιτικὴ γραμμὴ, ὥστε θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς ἀναγκαῖο νὰ ἐγκαταλειφθῇ τὸ σχολεῖο καὶ ἡ ἀγωγή νὰ περιέλθῃ στοὺς ἐξωσχολικοὺς κοινωνικοὺς παράγοντες καὶ στὶς ὁργανώσεις πού ἀποβλέπουν στὴ διάπλασι τοῦ νέου σοβιετικοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ στὴν πρώτη μετεπαναστατικὴ φάσι τῆς σοβιετικῆς ἐξελίξεως κυριαρχεῖ ἡ ἰδέα πὼς τὸ περιβάλλον μόνο του καὶ αὐτόματα, ὅταν περικλείῃ δυνάμεις κοινωνικῆς υγείας, μπορεῖ νὰ διαπλάσῃ τὸν ἄνθρωπο⁽⁵⁾. Ἡ ἱστορικὴ πορεία ἔχει δύναμι καὶ ἰσχύ πού με τρόπο προσδιορισμένο καὶ μηχανικὸ φέρνει τ' ἀποτελέσματά της. Ἡ μεγάλη ἱστο-

(1) «Ὁ δεσμώτης τοῦ ἐρυθροῦ παραδείσου», «Ἀκτίνας», 1959, σ. 111-117.

(2) Βλ. Luigi Volpicelli: «L' evolution de la pédagogie soviétique», trad. par P. Bovel, Neuchâtel-Paris 1954. Raymond Bauer: «The New Man in Soviet Psychology», Harvard 1952.

(3) L. Volpicelli ἔνθ. ἀνωτ. σ. 17.

(4) R. Bauer, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 103.

(5) R. Bauer, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 18 κ. ἔ.

ρική στιγμή της Ρωσίας έχει σημανή με την επικράτησι της εργατικής τάξεως. Τούτη πάλι θα φέρη την ανάπτυξι του νέου ανθρώπου.

Παράλληλα με την μηχανιστική αντίληψι της ιστορίας, των γεγονότων και την επίδρασι του περιβάλλοντος προβάλλει η ανάγκη της παραγωγικής ανάπτυξεως της χώρας που πρέπει να βγῆ ἀπὸ τὴν καθυστέρησι καὶ τὴν μονόπλευρη καὶ ἀνοργάνωτη γεωργική φάσι, σ' ἓνα στάδιο ἐκβιομηχανίσεως καὶ τεχνικῆς προόδου. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὴν ἐκπαίδευσι καὶ στὰ προγράμματα τοῦ σχολείου γίνεται προσπάθεια συμφιλώσεως παραγωγῆς καὶ διδασκαλίας.

Σ' αὐτὸν ὅμως τὸν ἀγῶνα ἐμφανίζεται σκληρὸς ἀντίπαλος ἢ ἔλλειψις δασκάλων, κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων, χρηματικῶν πόρων καὶ ξεκαθαρισμένης γραμμῆς ἀγωγῆς. Οἱ σοβιετικοὶ παιδαγωγοὶ ἐπιδιώκουν τὴν ἀπόστασι ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῆς σχολικῆς παραδόσεως· γι' αὐτὸ καταφεύγουν στὰ νεώτερα δυτικὰ συστήματα καὶ πρότυπα ζητώντας λύσι⁽⁶⁾. Ἡ ἰδέα τοῦ σχολείου ἐργασίας φαίνεται πὼς παρέχει τὸν μίτο τῆς διεξόδου.

Ἄλλ' ἢ ψηλάφησις τῆς πραγματικότητος εἶναι δυσάρεστη, ἢ κριτικὴ καὶ τ' ἀποτελέσματα δυσμενῆ, τὰ παράνοια τῶν παιδαγωγῶν καὶ τῶν δασκάλων ἀναριθμητα. Οἱ σοβιετικοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ἐλευθεριάζουσα γραμμὴ τῶν δυτικῶν προτύπων καὶ ἔτσι ἐμπλέκονται σὲ σύγχυσι καὶ περιπίπτουν σὲ χάος.

Τούτη ἢ δυσμένεια τῶν πραγμάτων φέρνει σὲ κριτικὴ ἀναθεώρησι, σὲ θεωρία καὶ πράξι, τῶν ἐνεργειῶν. Ἡ ἀποκλειστικὴ καὶ μηχανιστικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας, δὲν φαίνεται πὼς ὀδηγεῖ στὴ σωστὴ πρόοδο καὶ δὲν διαμορφώνει ὀρθὰ τὸν σοβιετικὸ ἄνθρωπο. Ἔτσι κῦρος, ὑπεροχὴ καὶ δύναμι ἀποκτᾶ μία ἄλλη φιλοσοφικὴ τάσις ποὺ μειώνει τὴν ἀτεγχετὴ αὐτοκρατικὴ ἀντίληψι καὶ περιορίζει τὴν ἄρρησι τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ «διαλεκτικοὶ» τοῦ κόμματος ἀρχίζουν

νὰ κάνουν μία σημαντικὴ στροφὴ ποὺ ὑπογραμμίζει ἀσυνείδητα τὴν ἐκρηκτικὴν δύναμι τοῦ πνεύματος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ παραγνωρίζεται. Στὴν ψυχολογία μπαίνει πλέον ἢ ἔννοια καὶ ἡ ἰδέα τῆς συνειδήσεως ποὺ θέτει «τέρμα στὴ μηχανιστικὴ ἀντίληψι τοῦ ἀνθρώπου»⁽⁷⁾. «Ἡ πιὸ σημαντικὴ λειτουργία τῆς συνειδήσεως εἶναι νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῆς ἄμεσης ἀνάγκης καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν δυνατοτητα νὰ διευθύνῃ τὶς πράξεις του σὲ σκοποὺς καὶ καθήκοντα πέρα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀνάγκη»⁽⁸⁾.

Ἡ ἐλευθερία βέβαια ἐδῶ εἶναι ἐπίπλαστη καὶ δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἀδέσμευτης ἐκλογῆς μεταξὺ πολλῶν δυνατοτήτων, οὔτε σημαίνει συζήτησι, κριτικὴ ἢ ἀπόρριψι τοῦ θεωρητικοῦ βάθρου τῆς μαρξιστικῆς ἰδεολογίας, ἀλλὰ δόλοψυχη ἀποδοχὴ τῆς ἐξωτερικῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος. Ἡ παλαιότερη μηχανιστικὴ θέσις ὀδηγοῦσε στὴν πειθαρχία τῶν ρομπότ, στὴ μηχανοποίησι τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔχανε τὸν ἑαυτό του, κατέπνιγε τὰ ἀτομικά του ἐνδιαφέροντα καὶ τὶς ἐγωϊστικὰς ἐπιδιώξεις σὲς προσταγὰς τοῦ συνόλου. Τώρα γίνεται προσπάθεια πνευματικώτερης τοποθετήσεως τοῦ ἀτόμου. Ὅχι πὼς αὐτὸ μπορεῖ νὰ δοῦ ἀνεξέλεγκτα, ἀλλὰ πὼς ἡ ἐλευθερία εἶναι «ἢ ἡχώ τῆς ἀναγνωρίσεως»⁽⁹⁾ τῆς πραγματικότητος. Οἱ σοβιετικοὶ παιδαγωγοὶ ἀρχίζουν νὰ διαπιστώνουν πὼς τὸ ἄτομο ἔχει μεγαλύτερη ἀπόδοσι, γίνεται πιὸ δημιουργικὸ, ὄχι ὅταν ἐνεργῇ μηχανικὰ σύμφωνα με τὰ κελεύσματα τοῦ ἀνωτέρου ἢ τὶς ἐπιταγὰς τοῦ συνόλου, ἀλλ' ὅταν ζῇ καὶ ἀφομοιώνῃ τὰ σοσιαλιστικὰ ἰδεώδη.

Γι' αὐτὸ μέσα στὴ σοβιετικὴ ψυχολογία γίνεται λόγος γιὰ ἐκουσίαις ἐνεργείαις καὶ πράξεις, γιὰ συνειδητὴ πρόοκτῃσι τῶν σκοπῶν καὶ τὴν ἐκπλήρωσι τους. Οἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα χωρὶς παιδευσὶ ὀδηγοῦν σὲ ἄτομο τοῦ καπιταλισμοῦ, ἐνῶ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς σοσιαλιστικῆς

(6) L. Volpicelli, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 28 κ. ἔ.

(7) R. Bauer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 102.

(8) R. Bauer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 132.

(9) R. Bauer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 133.

κοινωνίας φορομάρονται και αποτελούν πολύτιμη και δυναμική συμβολή στην πρόοδο του συνόλου.

«Όταν ο άνθρωπος ζή μονάχα για το καθημερινό χωρίς την επίμονη αναγκαιότητα για αυτοανάπτυξη, όταν όλη του η συμπεριφορά προσδιορίζεται από ατομικούς σκοπούς και από κατώτερα ελατήρια, όταν η ζωή του δεν κανονίζεται από μία υπερατομική ένοπιον ιδέα, τότε τὰ αξιόλογα μέρη τῆς προσωπικότητος δὲν ἀναπτύσσονται»⁽¹⁰⁾. Γι' αὐτὸ τὸ ἄτομον πρέπει νὰ ὑπερτηθήσῃ τὴν ἰδιοτυπία του καὶ νὰ ταυτίσῃ τὰ ἐνδιαφέροντά του μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ὁλότητος.

Τούτη ἡ πνευματικώτερη θεώρησις τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων, καὶ κατ' ἐπέκτασι τῶν παιδαγωγικῶν, εἶναι μία ἀναγκαία παραδοχὴ πού δὲν φθάνει ὅμως ὡς τὶς ὕστατες συνέπειες. Ἀναγνωρίζεται ὁ πνευματικὸς παράγων, ἀλλ' ὅταν συμφέροι. Γι' αὐτὸ ἐνῶ στὴν ψυχολογία δέχονται τὴν ψυχὴ, δὲν παύουν νὰ τὴν θεωροῦν σὰ μία ἀνώτερη ὀργάνωσι τῆς ὕλης»⁽¹¹⁾!

Ἄλλ' ὅπωςδήποτε οἱ «διαλεκτικοὶ» τοῦ κόμματος κερδίζουν ἔδαφος στὸ ἰδεολογικὸ πεδίο καὶ στὴν πολιτικὴ ἐπιβολή. Ὁ Στάλιν, πού ἦταν ὁ κύριος φορεὺς τῶν νεωτέρων ἰδεῶν, θὰ δώσῃ σκληρὴ πολιτικὴ μάχη, γιὰ νὰ πετύχῃ ἀπόλυτη καὶ ἀποκλειστικὴ ἐξουσία⁽¹²⁾, καὶ νὰ θέσῃ σὲ ἐνέργεια τὸ πρῶτον πενταετὲς σχέδιο. Βέβαια μέσα στὶς πρῶτες τὸν ἀπασχολήσεις θὰ εἶναι καὶ ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐκπαίδευσως. Σ' αὐτὸ θὰ συντελοῦσε ἓνας δυναμικὸς ἄνθρωπος πού, κατὰ τὴν γνώμη του, ἔπρεπε νὰ εἶναι στρατιωτικὸς⁽¹³⁾. Ἔτσι ὁ Βουθινον ὑπῆρξε τὸ πρόσωπο πού ἐχάρασσε τὴν παιδαγωγικὴ γραμμὴ γιὰ χρόνια.

Σύμφωνα μὲ τὶς νέες ἀντιλήψεις τὸ σχολεῖο πρέπει ν' ἀποτελῇ τὸ οὐσιαστικὸ κύτταρο ἀγωγῆς καὶ ἐκπαίδευσως, ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ κερδίσῃ τὴν θέσι του, ν' ἀπομακρυνθοῦν οἱ διάφορες μπουρζουαδικὲς θεωρίες περὶ ἀγωγῆς καὶ ἡ πειθαρο-

χία νὰ πάρῃ θετικὸ περιεχόμενον⁽¹⁴⁾. «Διότι ἡ πολιτικὴ ἀφ' ὅτου μπῆκε στὸ σχολεῖο, κατέστρεψε κάθε πειθαρχία: τὰ παιδιά πού εἶχαν κομμουνιστικὰ φρονήματα ἔγιναν σπιοῦνοι πού καταγγέλουν τοὺς δασκάλους τοὺς καὶ τοὺς συμμαθητὰς τοὺς»⁽¹⁵⁾!

Τὸ σχολεῖο ὅμως πρέπει νὰ ἔχῃ παιδαγωγικὸ καὶ κοινωνικὸ χαρακτήρα. Συνεργάζεται βέβαια μὲ ἐργατικὲς ὀργανώσεις καὶ πρόσωπα γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τῆς τεχνικῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἀρκετὴ αὐτοτέλεια καὶ δύναμι. Κύριος στόχος καὶ σκοπὸς του εἶναι ἡ οἰκείωσις καὶ ἀφομοίωσις τῶν ἰδανικῶν τοῦ σοβιετικοῦ πολίτου, πού ἀγαπᾷ τὴν ἐργατικὴ τάξι καὶ θεωρεῖ τιμὴ του ν' ἀνήκῃ σ' αὐτήν, καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ καθενὸς στὴν αὔξησι τῆς παραγωγῆς καὶ στὴν ἐκβιομηχάνισι τῆς χώρας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ τεχνικὴ εἰδίκευσις παίρνει πρωταρχικὸ ρόλο. Τὸ σχολικὸ πρόγραμμα δένεται γύρω ἀπὸ τρεῖς πρωταρχικὲς ἐννοιες, τὴ μελέτη τῆς φύσεως, τὴν ἀγάπη στὴν ἐργασία καὶ τὴν τεχνικὴ κατάρτισι, τὴν κοινωνικότητα⁽¹⁶⁾.

Ἡ ἀδιαφορία πάλι καὶ ἡ ἐχθρότης γιὰ τὴν παιδευτικὴ ἀξία τῆς οἰκογενείας, ἡ περιφρόνησις καὶ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς μεταστρέφονται σὲ κατανόησι, φιλία, ἐνδιαφέρον. Γιατί στὴν ἀρχὴ ὁ γάμος χαρακτηρίστηκε σὰν μπουρζουαδικὸς θεσμὸς καὶ κτυπήθηκε. Τὸ διαζύγιο καὶ ἡ ἐλεύθερη ἔνωσις προσεφερόντο σὰν εὐκόλες λύσεις. Ἀργότερα ὅμως, ἀπὸ τὸ 1936 καὶ ὕστερα, ἡ οἰκογένεια κατοχυρώνεται νομικὰ καὶ ἀποκτᾷ πρωταρχικὴ σημασία. Οἱ σχέσεις τῶν φύλων παίρνουν σοβαρὴ κατεύθυνσι καὶ πατάσεται κάθε ἐκδήλωσις ἀθέμιτης ἱκανοποιήσεως.

Ἡ σεξουαλικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου διαφέρει ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ ζωὴ τῶν ζώων. Πάνω σ' αὐτὸ στηρίζεται ὁ σκοπὸς τῆς μόρφωσις. Τὰ ζῶα ζοῦν σεξουαλικὰ μὲ τὸν ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ εἴδους, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν τάση

(14) Σ' αὐτὸ βοηθοῦσε τὸ διάταγμα τῆς 5ης Σεπτεμβρίου 1931. R. Bauer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 101.

(15) L. Volpicelli, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 39.

(16) L. Volpicelli, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 78-79, 131-137.

(10) R. Bauer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 140.

(11) R. Bauer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 134.

(12) L. Volpicelli, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 107.

(13) L. Volpicelli, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 115.

νά ζή σεξουαλικά, χωρίς πολλές φορές να έχει σκοπό την παιδογονία. Κι' αυτό το κάνει μ' ένα τρόπο άταχτο και ηθικά αδικαιολόγητο. Αυτό δημιουργεί, κατά την θεωρία του Makarenko, άτυχήματα και για τον έαυτό του και για τους άλλους ανθρώπους».

«Η Όκτωβριανή επανάσταση έσπασε αυτά τα δεσμά της γυναίκας. Πολλοί παρεξήγησαν την νέα έλευθερία της, μέσα στη ζωή και στη δουλειά, νομίζοντας πώς μπορούν να ζήσουν με ελεύθερο έρωτα. Αυτό όμως χαλάει τις σχέσεις, καταστρέφει την οικογένεια, αφήνει παιδιά χωρίς οικογένεια, χωρίς πατέρα ή μητέρα, και αυτό δημιουργεί άπεριορίστη κοινωνική δυστυχία»⁽¹⁷⁾. Γι' αυτό κάθε άνθρωπος στη σεξουαλική του ζωή «πρέπει να έχει αρμονικές σχέσεις προς την οικογένεια και προς τον έρωτα. Η νόμιμη και φυσική σεξουαλική ζωή απαιτεί να βασίζεται στην αμοιβαία αγάπη που εκδηλώνεται στην οικογένεια»⁽¹⁸⁾.

Έτσι με κατάλληλη διαπιστώνει κανείς πώς γίνεται σημαντική στροφή α) στην αναγνώριση ώριμων στοιχείων πνευματικού παράγοντος, β) στην υπογράμμιση της αξίας του ανθρώπου, γ) στην παιδευτική αξία της οικογένειας, δ) στην εγκατάλειψη της ιδέας πώς μόνο έξωσχολικοί παράγοντες μπορούν να δώσουν αγωγή. Οι διανοούμενοι προσπαθούν να σκισάρουν τον νέο σοβιετικό άνθρωπο και να διαμορφώσουν τον σοβιετικό ανθρωπισμό. Ο άνθρωπος βέβαια διαπλάσσεται και καθοδηγείται από την κοινότητα, αλλά και η κοινότητα έχει ανάγκη από τον άνθρωπο. Η αγωγή δεν μπορεί να είναι άτομικιστική. Το άτομο θυσιάζεται μπρός στις επιδιώξεις του συνόλου. Άλλα για να πραγματοποιηθεί αυτό χρειάζεται και η παραδοχή της αξίας του ατόμου. Ο Στάλιν πλέον υποστηρίζει: «Προσέξτε τον άνθρωπο, φροντίσατέ τον' αποτελεί τη σπουδαιότερη αξία του τόπου μας». «Η τεχνική χωρίς τους ανθρώπους δεν είναι ζωτική υπόθεση. Η προσ-

οχή πρέπει να στραφή τώρα στους ανθρώπους... Ξέρουν να σέβονται μιά μηχανή, αλλά δεν ξέρουν να λογαριάζουν τους ανθρώπους»⁽¹⁹⁾. «Όλοι όφείλουμε να εκτιμάμε τους ανθρώπους»⁽²⁰⁾. «Η επιτυχία ενός κολεκτιβ έξαρτάται από τις προσωπικές ηθικές ιδιότητες των μελών της σε συνδυασμό με την ενεργητικότητα και την πρωτοβουλία του άρχηγού του»⁽²¹⁾.

Έτσι το άτομο άσκειται, όπως είπαμε, και καθοδηγείται στη σύλληψη της ιδέας του καθήκοντος, στην αυταπάρση, στην αγάπη προς την πατρίδα, την ίσχυρη βούληση για πραγματώσει σκοπών, τον άγωνα για την ταύτιση των όνειρων του με τα συμφέροντα της κοινότητας. Τούτη όμως η ηθική ένασχόληση είναι μηχανιστική και δεν πηγάζει από τον Χριστιανισμό, αλλά από τις ανάγκες της σοσιαλιστικής εθνότητας. Γιατί μέσα στο κομμουνιστικό σύστημα η Έκκλησία δεν θεωρείται σαν παράγων αγωγής.

Η μόνη παιδευτική δυνατότης που της επιτρέπεται είναι η τελετουργική. «Με αυτήν την αντίληψη (της εσατολογίας) δύναται να παρηγορηθεί η Έκκλησία, όταν της απαγορεύεται ή επίδραση εις τον δημόσιον βίον, όταν, συμφώνως προς τον νόμον, ουδεμίαν κοινωνικήν και εὐαγγή δραστηριότητα δύναται ν' αναπτύξη. Το κύριον ενδιαφέρον της έγκειται εις την προσευχήν, την λατρείαν». «Η Έκκλησία, άκόμη και έσωτερικώς, διαρκώς απομακρύνεται από την αντίληψιν μιάς έπισήμου επιδράσεως επί του κράτους και της κοινωνίας»⁽²²⁾.

Το κράτος κατευθύνει την αγωγή και επιδιώκει να της προσδίδη αντιθρησκευτικό περιεχόμενο⁽²³⁾. Έτσι διαβάσαμε στα προγράμματα του 1929 πώς οι διδάσκαλοι καλούνται ν' αποχρωματίσουν τις

(19) Άλλο ό τι στην πράξι ό Στάλιν δέν σεβάσθηκε ποτέ την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

(20) L. Volpicelli, έθ. άνωτ. σ. 175.

(21) L. Volpicelli, έθ. άνωτ. σ. 174.

(22) Roman Rösslet, «Η κατάσταση της Όρθόδοξου Έκκλησίας εις την Σοβιετικήν Ένωση», μετ. Π. Δαγτόγλου, «Άνάπλαισις» 1957, σ. 110.

(23) L. Volpicelli, έθ. άνωτ. σ. 76, 84-85.

(17) Ν. Παπαγεωργίου, «Ματιές στη σοβιετική παιδαγωγική», Άθήναι 1955, σ. 147.

(18) Ν. Παπαγεωργίου, έθ. άνωτ. σελ. 148.

μεγάλες γιορτές της Χριστιανοσύνης από την θρησκευτικότητα τους και πώς προσφέρονται στους μαθητές διηγήσεις «που υπογραμμίζουν την βλαπτικότητα της θρησκείας και της δεισιδαιμονίας», ενώ παρέχεται ή «σοπυδή μικρών εύκολων ποιημάτων από επεισόδια της ζωής του Λένιν»⁽²⁴⁾, που παίρνει θρησκευτικό και λατρευτικό περιεχόμενο⁽²⁵⁾.

Η πολεμική όμως του κόμματος μετατρέπεται σε ανακωχή. Γιατί η Έκκλησία στο β' παγκόσμιο πόλεμο έδειξε δύναμη⁽²⁶⁾ και αγωνίστηκε κατά των γερμανών. Έτσι ο Στάλιν πιεζόμενος από την πραγματικότητα έκανε αρκετές υποχωρήσεις και αναγνώρισεις, ώστε μεταπολεμικά επέτρεψε την εκτύπωση και την κυκλοφορία της Βίβλου. Έν τούτοις δεν μπορούμε να μιλάμε για συμφιλίωση, αλλά για σκόπιμη και άμοιβαία παροχή ανταλλαγμάτων, που επιτρέπουν στην Έκκλησία κάποια διοικητική ανεξαρτησία και προσφέρουν στο κόμμα την δυνατότητα εκμεταλλεύσεως του ακαταμάχητου θρησκευτικού συναισθήματος. Γιατί στην ουσία η αντιθρησκευτική προπαγάνδα παραμένει⁽²⁷⁾. Τούτο φαίνεται στο σχολείο. «Έξω από την τάξη το παιδί μπορεί να διδαχθή κάποια θρησκεία ή να μετάσχει σε κάποια λατρεία, αλλά στο σχολείο ο δάσκαλος έχει σαν πρώτη φροντίδα την απομάκρυνση από τη σκέψη του μαθητού κάθε θρησκευτικής πεποιθήσεως»⁽²⁸⁾.

Άλλα μ' αυτόν τον τρόπο ή συμβατικό της και το συμφέρον, παρά τις υποσχέσεις, ανέβιδωσαν στη σοβιετική Ένωσι με νέο προσωπείο, αφού ή αλήθεια και ή ελευθερία δεν μπορούν να πάρουν αντικειμενικό κύρος και επιστημονική κατοχύρωση. Πάνω από την επιστήμη, την θρησκεία, την ατομική θέληση στέκει ή γνώμη και ή γραμμή του κόμματος. «Μία θεωρία είναι αληθινή, αν υπηρετεί τις ανάγκες του προλεταριάτου, ή ακριβέστερα, την εμπροσθοφυλακή του προλεταριάτου, το κόμμα των μπολσεβίκων»⁽²⁹⁾. «Η εφημερίδα, καθημερινή αποκάλυψις των ιδεών του κόμματος, γίνεται έτσι στη Ρωσία, στο σχολείο και έξω απ' αυτό, ή υπέρτατη φωνή της αλήθειας, ή τελευταία λέξις της έρευνας, ή συνείδησις, μπορεί να πη κανείς, που κατευθύνει την πράξι»⁽³⁰⁾.

Έτσι ή συνεχής επιθυμία ανανεώσεως στη σοβιετική Ένωσι, που είναι πρόβλημα ήθικης και ποιοτικής αναρρυθμίσεως και πράξις ελευθερίας, αποβαίνει πρόβλημα ποσοτικών καταμετρήσεων και σκόπιμης καθοδηγίας· τούτη όμως ή σφαλερή κατεύθυνσις παρακωλύει την πρόοδο, γιατί «ή καταπίεσις της ελευθερίας της επιστημονικής έρευνας μπορεί να φέρη την κοινωνία σε αδυναμία να λύνη τὰ προβλήματά της αποτελεσματικά»⁽³¹⁾, αλλά και γιατί απομακρύνει τον άνθρωπο από τις μεγάλες πραγματικότητες της βαθύτερης ουσίας του.

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

(24) L. Volpicelli, ένθ. άνωτ. σ. 103.

(25) L. Volpicelli, ένθ. άνωτ. σ. 130.

(26) L. Volpicelli, ένθ. άνωτ. σ. 203-206.

(27) Γ. Πολικόου, «Ένα βλέμμα στη σημερινή Ρωσία», «Κόσμος της Έλληνιδος», 1959, σ. 14-19.

(28) L. Volpicelli, ένθ. άνωτ. σελ. 205. Βλ. και F. George: «Αυτοί δεν υπέκυψαν», μετφ. Δ. Βαλληνδρά, 'Αθήναι

1956. Ι. Θ. Κολιτσάρα: «Το θεμέλιον της άγωγής», στις «Διαλέξεις» της Χ.Ε.Ε.Λ., 'Αθήναι 1955, σελ. 85-91.

(29) R. Bauer, ένθ. άνωτ. σελ. 104.

(30) L. Volpicelli, ένθ. άνωτ. σ. 225.

(31) R. Bauer, ένθ. άνωτ. σ. 196.

ΑΝΔΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΙ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΕΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διηγείται εἰς τὰς Πράξεις διὰ τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας καὶ σημειώνει ἰδιαίτερος τέσσαρα χαρακτηριστικὰ σημεῖα: «ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς». Νομίζω ὅτι οἱ σημερινοὶ χριστιανοὶ ὀφείλομεν κυρίως ν' ἀγωνισθῶμεν διὰ τὸ δεύτερον γνώρισμα, τὴν ἐνότητα μεταξὺ μας. Διαβάζομεν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὅτι ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀπετέλει τὸ κλειστόν πλαίσιον τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ ἠκούσαμεν προηγουμένως τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς πρώτης κοινότητος εἰς Ἱερουσαλὴμ. Διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἕως καὶ εἰς τὸν Μεσαίωνα ἡ Ἐκκλησία ἐχρησίμευε περισσότερο ἢ ὀλιγότερον ὡς βασικὸν στοιχεῖον ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἡ σύγχρονος ἐποχὴ μὲ τὸν τεχνικὸν τῆς πολιτισμὸν καὶ ὁ αἰὼν μας μὲ τοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους μᾶς ἀποκαλύπτουν διαρκῶς περισσότερο τὴν ἔλλειψιν πνεύματος κοινότητος. Ἔτσι δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ ὅτι κάποτε-κάποτε αὐτὴ ἡ ἔλλειψις ταράσσει βαθιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

★

Μεταξὺ τῶν δύο πολέμων συνητήθησαν εἰς τὴν Λωζάνην εἰς τὴν γαλλικὴν Ἑλβετιαν μερικαὶ γυναῖκες εἰς κοινὴν προσευχὴν. Εἰς μίαν ἀπὸ αὐτὰς ἀνετέθη ἡ ἐντολὴ νὰ εὔρῃ ἕνα τόπον, ὅπου θὰ ἠμποροῦσαν νὰ συγκεντρῶνται καὶ ἄλλαι διὰ περισυλλογὴν. Ἔτσι ἰδρῦθη τὸ Κοινόβιον τοῦ Grandehamp (Communauté de Grandehamp) εἰς ἕνα χωριὸν πλησίον τῆς πόλεως Neuenburg. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ ἔτη ἀνηγέρθησαν ἐκεῖ 8 οἰκήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀγωνίζονται διὰ τὴν χριστιανικὴν

ἐνότητα 30 περίπου ἀδελφαὶ ἀπὸ τὴν Ἑλβετιαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, πισταὶ εἰς τὸν τριπλοῦν ὄρκον: «πτωχεία, ἀγαμία καὶ ὑπακοή». Τὴν ἡμέραν των διακόπτουν προσευχαὶ εἰς τὸ παρεκκλήσιον, αἱ ὁποῖαι στρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν μακαριότητα τῆς ψυχῆς. Ξένοι ἔρχονται διὰ μεγαλύτερα ἢ μικρότερα διαστήματα διὰ περισυλλογὴν. Ὅπως καὶ οἱ Ἀπόστολοι, αἱ ἀδελφαὶ φεύγουν κατὰ καιροὺς διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὸν πλησίον. Δύο ἀπὸ αὐτὰς ἐργάζονται εἰς Beirut, ὡς ἀδελφαὶ εἰς μίαν ὀφθαλμολογικὴν πολυκλινικὴν, διὰ νὰ κερδίζουν τὸ ψομί των. Τὸ ἀπόγευμα ἀφιερῶνουν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ψυχικὴν πρόνοιαν διὰ τοὺς ἄλλους. Ἔχει δημιουργηθῆ ἐκεῖ ἕνας οἰκουμενικὸς κύκλος ἀπὸ ὀρθοδόξους, καθολικοὺς καὶ εὐαγγελικοὺς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς συναντήσεις των ἀγωνίζονται διὰ τὴν χριστιανικὴν κοινότητα. Ἄλλαι ἀδελφαὶ ἐργάζονται μεταξὺ τῶν πολλῶν πτωχῶν εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ εἰς τὰς ἀκράϊας συνοικίας τοῦ Παρισίου.

Τὸ περασμένο καλοκαίρι αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλβετίας προσεπάθησαν νὰ ἐμφανίσουν εἰς μίαν ἐκθεσιν παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ζυρίχης τὴν γυναικειαν συμμετοχὴν εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς ζωῆς. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Grandehamp προσηχηθήθησαν νὰ γίνῃ ἡ Saffa τόπος συναντήσεως καὶ διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ θαύμα ἔγινεν. Αἱ τρεῖς χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, χωρισμέναι ἀπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ, ἡ Παλαιοκαθολικὴ καὶ ἡ Εὐαγγελικὴ, συνηνώθησαν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἐκκλησάκι διὰ νὰ μεταφέρουν ἐναλλάξ εἰς τὰ πλήθη τῶν ἐπισκεπτῶν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ἔπειτα ἀπὸ χωρισμὸν αἰῶνων, ἔγινε μία ἐνότης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Καθὼς τὸ Grandehamp εὐρίσκειται εἰς τὴν γαλλικὴν Ἑλβετιαν, αἱ ἀδελφαὶ ἦνοιξαν

πρὸ ὀλίγου εἰς τὸ Gelterkinden κοντὰ εἰς τὴν Βασιλείαν ἕναν ἄλλον οἶκον περιουλογῆς διὰ τὰς γερμανοφώνους.

★

Εἰς τὴν Λωζάννην, ἐπίσης, πρὸ καὶ κατὰ τὸ Β' παγκόσμιον πόλεμον, μερικοὶ σπουδασταὶ τῆς θεολογίας συνεκεντρώθησαν γύρω ἀπὸ ἑνὸς γάλλου, τὸν Roger Schütz. Ἔϊχαν τὴν τόλμην κατὰ τὸν πόλεμον νὰ βοηθήσουν τὸν καταπιεζόμενον πληθυσμὸν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς γραμμῆς Magino. Ἐπειδὴ ἐφρόντισαν καὶ διὰ τοὺς Ἑβραίους, ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα κατοχῆς. Ἔτσι μόνον μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς ἐκεῖνην τὴν κατεστραμμένην περιοχὴν τῆς Καμπανίας. Ἐκεῖ ἰδρύθη εἰς τὴν Taizé ἡ ἀδελφότης, πρὸ σήμερον ἀριθμεῖ 35 ἄνδρας, θεολόγους καὶ λαϊκούς, οἱ ὅποιοι ἐπίσης ἔχουν δώσει τὸν τριπλοῦν ὄρκον, καί, ἐνῶ εὐρίσκονται εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Μεταρρυθμίσεως, κινουνοὶ εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας. Προϊστάμενός των εἶναι ὁ γάλλος Roger Schütz. Τὰ μέλη προέρχονται ἀπὸ 12 διαφορετικὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλβετίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Γερμανίας. Εἰς τὸν κύκλον τῆς δραστηριότητός των ἀνήκει ἕνα ὄργανοτροφεῖον, τὸ ὁποῖον διευθύνει ἡ ἀδελφὴ τοῦ Roger Schütz. Διὰ νὰ συντηροῦνται καλλιεργοῦν ἕνα κτήμα-ἀνθόκηπον. Τελευταίως ἀπέκτησαν ἰδικόν των τυπογραφεῖον διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ των «Verbum Caro». Ἐνῶ συνήθως εἶναι ἐνδεδυμένοι, ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, διὰ τὰς ὥρας τῆς λατρείας κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἡμέρας καλύπτονται μὲ μακροὺς λευκοὺς ἐπενδύτας. Ἀπὸ τὰς παλαιὰς Ἐκκλησίας τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ἀπὸ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν παρέλαβον τοὺς πλουσίους θησαυροὺς ἐκκλησιαστικῶν προσεχῶν καὶ ὕμων. Οἱ τελευταῖοι ἐγυρῶσθησαν εἰς δίσκους καὶ ἐκέρδισαν τὸ πρῶτον βραβεῖον εἰς τὸ Παρίσι. Ὅπως αἱ ἀδελφαί, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς τῆς ἀδελφότητος ἐξέρχονται εἰς τὸν κόσμον ἀνὰ δύο ἢ ἀνὰ τρία, κερδίζουσι τὴν ζωὴν των μὲ τὴν ἐργασίαν των καὶ κατορθώνουσι νὰ ἐκλύουσι ἔτσι ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ πολὺν

καιρὸν εἶχαν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Taizé καὶ τὸ Grandchamp, καθὼς καὶ αἱ δύο ἀδελφότητες ἐργάζονται ἐπὶ τῆς ἰδίας βάσεως, ἀπεφάσιον νὰ συνεργασθοῦν. Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Taizé μὲ γραφεῖον εἰς Grandchamp, σχηματίζονται εἰς διαφόρους τόπους ὁμάδες-τάγματα ὑπακοῆς, αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ πλαίσια τῆς Ἐκκλησίας των ἐπιδιώκουσι ἐπίσης τὴν ἐνότητα καὶ τροφοδοτοῦνται ἀπὸ τοὺς τόπους προελεύσεώς των. Μία μικρὴ ἐντολὴ πρὸς αὐτὰς τὰς ὁμάδας ὑπενθυμίζει πρῶτον τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία κρύπτεται εἰς τὴν ψυχικὴν ἀνάτασιν. Οἱ χριστιανοὶ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν χαρὰν, τὴν λιτότητα καὶ τὴν εὐσπλαγχίαν. Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν μοῦ ἔκαμεν αὐτό, πού λέγεται διὰ τὴν λιτότητα: «Ζῆσε χωρὶς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αὔριου». Τὸ θάρρος νὰ ἐπωφεληθῆται κανεὶς ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς σήμερον, χωρὶς φόβον διὰ τὴν πιθανὴν πτωχείαν τῆς ἐπομένης, χαρίζει ἀνυπολόγιστον χαρὰν. Ἡ λιτότης μᾶς ἀνοίγει τὸν δρόμον πρὸς τὸν πλησίον. Προφυλάξου ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν οἰκείων, ὁ ὁποῖός μᾶς παρασύρει διαρκῶς πρὸς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐνδιαφέρουσι μόνον ἡμᾶς.

★

Μέσα εἰς τοὺς βομβαρδισμούς, περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου, συνεκεντρώθη εἰς Darmstadt γύρω ἀπὸ τὴν Klara Schlink ἕνας κύκλος Ἀγίας Γραφῆς διὰ μικρὰ κορίτσια. Κάτω ἀπὸ τὸν διαρκῆ κίνδυνον ἡ κοινὴ προσευχὴ ἔγινε δι' αὐτὰ παρηγοριά, στήριγμα καὶ θάρρος. Ἀπὸ τὰς συναντήσεις εἰς μίαν σοφίταν προῆλθεν ἡ Οἰκουμενικὴ Ἀδελφότης τῆς Παναγίας (Oekumenische Marienschwesterschaft) ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Μητρὸς Βασιλείας, τῆς Klara Schlink. Μὲ τὰ ἴδια των τὰ χέρια ἔκτισαν τὰς κατοικίας των, τὰ παρεκκλήσιά των. Καὶ αὐταὶ ἔχουσι τὴν ἰδίαν βάσιν τοῦ τριπλοῦ ὄρκου. Μὲ ἕνα αὐτοκίνητον, ἐμπρὸς εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει γραφῆ «Ἀγγελιαφόρος τοῦ Ἰησοῦ», πηγαίνουν εἰς τὰς πτωχικὰς συνοικίας καὶ συγκεντρώνουσι γύρω των παιδιὰ καὶ μητέρας. Ἐχουσι ἰδικόν των τυπογραφεῖον. Μία ἀπὸ τὰς ἀδελφὰς ἐργάζεται ὡς καλλιτέχνης εἰς τοι-

χογραφίας. Εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν Παθῶν τοῦ Ἰησοῦ παρουσιάζουν ἱστορίας ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Μία εἰκὼν ἐμφανίζει ὁμάδα λευκοενδεδυμένων ἀδελφῶν, αἱ ὁποῖα παριστάνουν θρηνοῦντας ἀγγέλους ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Πάθους. Ἀπὸ μακρὰ ταξιδεύουν ὁμάδες κοριτσιῶν καὶ γυναικῶν, αἱ ὁποῖα φιλοξενοῦνται εἰς τὸν μεγάλον ξενώνα καὶ μετέχουν εἰς τὰς συναντήσεις, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ Grandchamp. Τὰ ἀτομικὰ δωμάτια τῶν ξένων φέρουν ἐπιγραφὰς ὅπως: Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία—Καθολικὴ Ἐκκλησία—Εὐαγγελικὴ-Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία κλπ. Καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπον ξεκίνοῦν ἀσφαλῶς ζωντανοὶ παλμοὶ διὰ τὴν ἐνότητα, τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πλησίον. Αὐτὰ τὰ τρία παραδείγματα θὰ εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ δείξουν, πῶς ἀπὸ τὴν

καταστροφὴν προῆλθε νέα ἐλπίς καὶ νέα ζωὴ. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ μείνωμεν εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς τόπους, ἀλλὰ νὰ χαροῦμε διὰ κάθε τόπον, ὅπου ἀναζητοῦνται καὶ εὐρίσκονται δρόμοι διὰ μίαν κοινότητα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἦταν μεγάλη χαρὰ δι' ἐμέ, ὅταν, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἦλθα εἰς προσωπικὴν ἐπαφὴν μὲ ἀνδρικός καὶ γυναικείας ἀδελφότητας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖα, ὅπως νομίζω, ἀκολουθοῦν τὸν ἴδιον δρόμον. Χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἢ μίαν τὴν ἄλλην, πηγαὶ πνευματικῆς κοινωνίας, αἱ ὁποῖα μᾶς ὀδηγοῦν ὅλους εἰς τὸν ἴδιον τόπον: εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὡς ἰδρυτῆς τῆς πίστεώς μας: «Ἐγὼ εἶμι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή».

TH. WIESER

Καστρί, Ἰανουάριος 1959.

Γ Ο Λ Γ Ο Θ Α Σ

Ἔνας Σταυρὸς
εἰς τὸν Κρανίου τόπον,
κι' ἀπάνω του μιὰ ξεχασμένη ἐλπίδα,
Ἔσού.

Τοῦ ἡλίου ἡ ὄψη τώρα ἐκρύφτηκε
ἢ χροσῆ.
Ξέσπασε καταιγίδα.

Νὰ βλαστημᾶνε οἱ στρατιῶτες
κι' ὁ Ληστής
σὲ μιὰ στιγμή ν' ἀγιάζη.
Μ' ἄγριο νὰ δέρνει ὁ οὐρανὸς
τὴ γῆ, χαλάζι.
Οἱ Φαρισαῖοι κι' οἱ Γραμματεῖς

μ' ὀργὴ καὶ τρόμο νὰ κοιτάζουν τοῦ ναοῦ
τὸ καταπέτασμα πὺν ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν
ἕως κάτω».

Νὰ σιγολέν τὸ «ἀληθῶς
Θεοῦ υἱός»,
καὶ νὰ ζητοῦν φρουρὰ γιὰ τὸ μνημεῖο Σου
στὸν Πόντιο Πιλάτο.

Νὰ Σοῦ βιτσίζουν τὸ γυμνὸ κορμὶ
μάνητες κι' ἀνεμόβροχα
στῆς μοναξιάς Σου τὸ χεμῶνα

Νὰ παίζουν κάτω ἀπὸ τὰ ματωμένα πόδια
Σου
στὰ ζάρια οἱ φρουροὶ
τὸν ἄρραφο χιτῶνα.

Νὰ ξεκινᾶνε ἀπ' τὰ μνήματα
οἱ νεκροὶ
πρὸς τὴν Ἁγία Πόλη.
Νᾶχουν κρεμάσει ὠργισμένα
μαῦρα σύννεφα
οἱ οὐράνιοι θόλοι.

Κι' ἕνας λαὸς
ἀπελπισμένα, ἀδάκρυτος νὰ δέεται
σ' ὄλη τὴ Γῆ
καὶ σ' ὅλους τοὺς Αἰῶνες.

Νὰ παίρνουν τὶς φωνές καὶ νὰ τὶς στροβι-
λίζουνε
τῆς καταιγίδας οἱ ἀνεμοκικλῶνες.

Νὰ Σοῦ ζητοῦν
στὴν πύλιν φριχτὴ στιγμή τοῦ πόνου Σου
Δύναμη τὴν Ἀγάπη Σου νὰ κἀνης.
Νὰ ὀρθώσης τὸ λαὸ Σου τὸν ἀνέλπιδο
καὶ τὶς πληγές τῆς Γῆς
Ἔσὺ νὰ γιάνης.

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Οί ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων» εἶχαν περίπου πρὸ πέντε ἐτῶν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσουν κάτι ἀπὸ τὴν σημερινὴν θρησκευτικὴν ζωὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ μίαν σειρὰν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα εἶχα τότε γράψει διὰ τὰς «Ἀκτίνας». Νομίζω, ὅτι εἶναι σήμερον καιρὸς νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ μὲ τὸ παρὸν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς μίαν κίνησιν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χριστιανικὴ Συνεργασία» (Christian Teamwork), ἡ ὁποία ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ Λονδίνον.

Ἡ κίνησις αὕτη ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευσιν πού ἐπροξένησεν εἰς μερικοὺς συνειδητοὺς χριστιανοὺς τὸ ἐμφανὲς διαζύγιον μεταξὺ τῆς θρησκευτικότητος καὶ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Τὸ 1956 καὶ μέρος τοῦ 1957 διεξήχθη πολλὴ συζήτησις μεταξὺ τῶν μὲ βάσιν τὴν ὁμολογίαν, ὅτι παρὰ τὴν εἰλικρίνειαν εἰς τὴν πίστιν τῶν πολλοὶ σημερινοὶ χριστιανοὶ δὲν γνωρίζουν πάντοτε πῶς νὰ ἐφαρμόσουν τὴν πίστιν αὐτὴν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπαγγελματικῆς τῶν ζωῆς. Τὸ καταστάλαγμα τῆς συζήτησεως αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ ἀπόφασις τῆς ἰδρύσεως μιᾶς προσπαθείας ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χριστιανικὴ Συνεργασία».

Ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῆς μεθόδου, πού χρησιμοποιοῦν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, οἱ ἰδρῦται τῆς προσπαθείας αὐτῆς ἐζήτησαν νὰ εὗρουν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα: «Τί ἀποτελέσματα ἔχει ὁ Χριστιανισμὸς, ὅταν δοκιμασθῇ καὶ ἐφαρμοσθῇ εἰς ὀρισμένην περίπτωσιν». Καὶ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ὁδηγὸς καὶ εἰς ἄλλους εὗρισκομένους εἰς παρομίας περιπτώσεις.

Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἕνας κεντρικὸς πυρῆν ἀπὸ συνειδητοὺς χριστιανοὺς, κυρίως λαϊκοὺς, καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πυρῆνα ἐσχηματίσθησαν πενταμελῆ περίπου συνεργεῖα. Κάθε συνεργεῖον διατηρεῖται ἐπίτηδες ὀλιγομελὲς καὶ τὰ μέλη ὀρίζονται ἀναλόγως τῶν προσόντων καὶ τοῦ διαθεσίμου

χρόνου. Εἰς κάθε συνεργεῖον ἀνατίθεται ἡ μελέτη εἰδικοῦ προβλήματος, καθοριζομένης ἐκ τῶν προτέρων τῆς φύσεώς του. Ἐπὶ παραδείγματι, ἓνα συνεργεῖον ἤμπορεῖ νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐργασίας τῶν οἰκοδόμων κατὰ τὴν Κυριακὴν, ἄλλο, τὸ πρόβλημα τῆς στεγασεως τῶν γερόντων καὶ ἄλλο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκω καὶ ἐγώ, τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἤμπορεῖ τὸ σχολεῖον σήμερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ θεωρηθῇ μία κοινότης κατάλληλος πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

Κάθε συνάντησις τοῦ συνεργεῖου ἀρχίζει μὲ προσευχὴν καὶ αἰτήσιν τῆς θείας βοήθειας (διότι ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία νὰ εἶναι τὰ μέλη ὅσον τὸ δυνατὸν βαθύτερον πνευματικῶς ἠνωμένα) καὶ πνευματικῆς καθοδηγήσεως κατὰ τὰς συζητήσεις. Τὸ συνεργεῖον δέχεται τὴν ὑποβολὴν ἐκθέσεων ἐπὶ τῆς ἐν τῇ πράξει πείρας καὶ διαλύεται μόλις ἐπιτευχθῇ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον συνεστήθη.

Ἄλλο σπουδαῖον ἔργον τῆς «Χριστιανικῆς Συνεργασίας» εἶναι ἡ ὀργάνωσις συγκεντρώσεων, ὅπου γνωστὸς ὁμιλητὴς ὁμιλεῖ ἐπὶ θεμάτων ἐκ τῆς ἐπαγγελματικῆς του πείρας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκφράζει τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θρησκευτικῶν του πεποιθήσεων. Τὴν ὁμίλιαν ἀκολουθεῖ διεξοδικὴ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος. Τὸ κεντρικὸν θέμα μιᾶς σειρᾶς τοιούτων ὁμιλιῶν εἶναι τὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ εἶναι ἐπιτυχημένος εἰς τὸ ἐπάγγελμα του καὶ ταυτοχρόνως εἰλικρινὴς καὶ συνεπὴς χριστιανὸς εἰς τὴν σύγχρονον βιομηχανοποιημένην κοινωνίαν μας.

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν συνωμίλουν εἰς τὰ γραφεῖα τῆς «Χριστιανικῆς Συνεργασίας» μὲ τὸν προϊστάμενον τῆς κινήσεως αὐτῆς αἰδ. κ. Bruce Reed. Ἡ συνομιλία μὲς ὑπῆρξε σύντομος, διότι ἔπρεπε νὰ παρευρεθῶμεν καὶ οἱ δύο εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὁμιλίας πού ἀνέφερα προηγουμένως. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ παρουσιάσω τὴν συνομιλίαν

μας αὐτὴν ὑπὸ τύπον διαλόγου.

Ἐρωτ. Ποῖος νομίζετε, κ. Bruce, ὅτι εἶναι ὁ λόγος τῆς ἰδρύσεως τῆς «Χριστιανικῆς Συνεργασίας»; Καὶ διατί θέλετε νὰ ἐργασθῶμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὄχι κατ' ἄλλον;

Ἀπάντ. Ὁ κυριώτερος λόγος ἰδρύσεως τῆς «Χριστιανικῆς Συνεργασίας» εἶναι ἡ ἀνάγκη ὅπως κάθε χριστιανὸς παρέχη τὴν ἔμπρακτον βοήθειάν του εἰς τὸν ἄλλον. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ἓνας πιστὸς χριστιανὸς εὐρίσκειται εἰς δύσκολον θέσιν ἐν σχέσει π. χ. μετ' ὁ ἐπάγγελμά του, πού εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, ἠλεκτρονικὸς μηχανικός. Ὄταν τὸν πλησιάσῃ καὶ τὸν ἐρωτήσῃ «σὲ τί μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω;», θὰ ἰδῆς ὅτι ἡ πρώτη ἀντίδρασις εἶναι ἡ κατάπληξις του. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ φαντασθῇ ὅτι ἓνας ἄλλος «σκοτιζέται γι' αὐτόν». Νά, λοιπόν, διατί αὐτοὶ πού ἀνήκουν εἰς τὴν κίνησιν μας ἐπιθυμοῦν νὰ ἐφαρμοῦσιν τὰς ἀρχὰς των κατὰ πρακτικὸν τρόπον. Ἡ «Χριστιανικὴ Συνεργασία» εἶναι ἓνας σύνδεσμος μεταξὺ ἐκείνων πού χρειάζονται καθοδήγησιν εἰς τὰ προβλήματα των καὶ ἐκείνων πού εἶναι πρόθυμοι νὰ τὴν δώσουν.

Ἐρωτ. Πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀντιμετωπισθοῦν προβλήματα κοινωνικῆς φύσεως, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τόση πονηρία καὶ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων μερίδων εἰς τὴν βιομηχανοποιημένην κοινωνίαν εἰς τὴν

ὁποῖαν εὐρισκόμεθα; Πῶς εἶναι δυνατόν οἱ βιομηχανικοὶ παράγοντες καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συνδικαλιστικῶν ὁργανώσεων νὰ πειθοῦν ὅπως ἐπιτύχουν συνεννόησιν; Νομίζετε, ὅτι ἡ «Χριστιανικὴ Συνεργασία» θὰ ἐπιτύχη ἐπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς;

Ἀπάντ. Πρέπει νὰ δοκιμάσωμεν. Πρέπει ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὴν ζωὴν εἰς τὴν πραγματικὴν τῆς μορφήν. Διότι ὅλοι μας τὴν ζῶμεν τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ μετέχομεν εἰς μίαν κοινὴν ὑπαρξιν.

Ἐρωτ. Εἶναι ἡ «Χριστιανικὴ Συνεργασία» προσηπάθεια μεταξὺ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν;

Ἀπάντησις. Μάλιστα, διότι ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ὡς καὶ ὑπὸ διαφόρων προτεσταντικῶν ὁμολογιῶν (Quakers καὶ Plymouth Brethren). Τυγχάνει τῆς θερμῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Canterbury καὶ ἔχει εὐμενῆ ἀντίκτυπον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας.

Ἐρωτ. Ἐπὶ τίνων γραμμῶν ἐπιθυμεῖτε νὰ ἰδῆτε τὸ ἔργον νὰ ἐξαπλώνεται;

Ἀπάντ. Ἐλπίζω, ὅτι εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἐγκατασταθοῦν ὁμάδες τῆς «Χριστιανικῆς Συνεργασίας». Καὶ πιστεύω ὅτι τὸ ἔργον θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι μία ὁργάνωσις λαϊκῶν.

Dr. R. E. WITT

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ἄναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου...

(Λουκᾶ ιε' 18).

Ἔδεσα τίς πληγές μου
μὲ τὰ ξέφτια τῶν ἐλπίδων
καὶ ξεκίνησα.

Ντυμένος τὰ κουρέλια τῶν πόθων μου.

Ἔβγαλα τὰγκάθια ἀπὸ τὴν καρδιά μου
καὶ κάρφωσα μ' αὐτὰ
τὰ ὄνειρα.

Πῶς μὲ εἶχαν δέσει μὲ τὴ ματαιότητα!

Ἔκοψα τὸ δρόμο ἐγκάρσια.

Τὰ γυμνὰ πέλαματά θὰ ἀφίσουν πίσω

ματωμένα πατήματα.

Δὲ νοιάζομαι.

Τώρα δὲ μὲ δένει πιά τίποτε.

Γυρίζω

κρατῶντας στὰ δυό μου χέρια

γυμνὴ τὴν καρδιά μου.

Θὰ τὴν ἀφίσω ἔξω στὴν πόρτα Σου.

Καὶ θὰ σηκώσω τὰ χέρια σὲ στάση παρά-
κλήσης:

«Θέλω σὲ ἀγαπᾶ, Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ

“Όσα έγράφησαν μέχρι τουδε εις την στήλην αὐτὴν σχετικῶς μετὴν ἡγετικὴν προβολὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ὅσαι ἀπορίαι μᾶς διευπώθησαν κατὰ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν τρόπον, μᾶς δείχνουν τὴν ἀνάγκην νὰ κάμωμεν ἐδῶ ἄλλην μίαν φορὰν ἕνα ξεκαθάρισμα σχετικῶς μετὸν τρόπον, μετὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ τὸ θέμα ποῦ λέγεται «ὁ Χριστιανισμὸς ὡς καθοδηγητὴς εἰς τὰ σύγχρονα προβλήματα».

“Ἄν πρόκειται ὁ Χριστιανισμὸς νὰ καθοδηγήσῃ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν κρίσιν, τὴν ὁποῖαν διέρχεται σήμερον ὁ πολιτισμὸς ὀλόκληρος, πρέπει νὰ ἐμφανισθῇ ὄχι μόνον ὡς παράδοσις αἰώνων, ἀλλὰ καὶ ὡς δύναμις διαμορφώουσα καιροὺς συγχρόνους. Τίθεται, λοιπὸν, κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν, ζήτημα τῆς συγχρονοῦ ἐπιδρωσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλ’ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ χρειάζονται μερικαὶ ἀποσαφῆσεις.

Πρέπει, ἐν πρώτοις, νὰ ξεκαθαρίσωμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ συγχρονισμὸς δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὸν λεγόμενον μοντερνισμὸν εἰς τὸ δόγμα, μετὰς ἀθαρσίας περὶ τὴν πίστιν. Ἐδοκιμάσθησαν αὐτὰ εἰς περασμένους αἰῶνας καὶ ὠδήγησαν εἰς πλήρη ἀποτυχίαν μίᾳ προσπάθειᾳ, τῆς ὁποίας καὶ ἡ εἰλικρίνεια ἦτο ἀμφίβολος καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης ἀπεδείχθη μηδαμινή.

Ἐὰν ὁ Χριστιανισμὸς θὰ προσφέρῃ κάτι, θὰ προσφέρῃ τὴν φωνὴν τῆς αἰωνιότητος. Τὴν φωνὴν, ἢ ὁποῖα εἶναι σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὸ διάβα τῶν αἰώνων, δὲν προσαρμόζεται πρὸς τὴν

νοοτροπίαν τῆς ἐποχῆς, ἀλλ’ ἀπηχεῖ τὴν φωνὴν τῆς αἰωνιότητος. “Ὅπως ἡ μαγνητικὴ θελόνη, ποῦ ὀδηγεῖ τὸ πλοῖον, εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸ ὀδηγῇ, ἀκριβῶς διότι δὲν προσαρμόζεται πρὸς τὰς μετακινήσεις τῆς πλώρας, ἀλλὰ, ἀνεπηρέαστος ἀπὸ αὐτάς, δείχνει τὴν γραμμὴν, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πολιτικοῦ ἀστέρος, ἔτσι, ἀνεπηρέαστος εἶναι καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ὡς φωνὴ τῆς αἰωνιότητος. Οἰαδιῆποτε παραχωρήσεις καὶ συμβιβασμοὶ περὶ τὴν πίστιν, περὶ τὸ δόγμα, τάχα διὰ νὰ προσεγγίσωμεν τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, εἶναι ἀπόβλητοι καὶ διὰ τὸν λόγον ἀκόμη ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν τὰ ἀναζητεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα, οὔτε τὰ ἐκτιμᾷ, οὔτε τὰ δέχεται.

ἌΛΛΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΟΣ

Ἐκεῖνο, λοιπὸν, τοῦ ὁποῖου ἔχομεν ἀνάγκην, εἶναι ἄλλος συγχρονισμὸς. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἕνας καὶ ἀναλλοίωτος ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως, εἶναι ὅμως ἔκφανσις ζωῆς, ποῦ ἐκδηλοῦται, αἰεὶ ρέουσα, εἰς τὴν ἐκάστοτε στιγμὴν. Καὶ ἐνσαρκούμενος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ χριστιανοῦ εἶναι αἰώνιος, ἀλλὰ καὶ ἐπίκαιρος. Καὶ καθ’ ὃ κυβερνῶν τὸ ἐκάστοτε ἐπίκαιρον ἀντικατοπτρίζει μέσα του καὶ τοῦ ἐπικαίρου τὴν ἀκαταπαύστως μεταβαλλομένην μορφήν. Δείχνει διαφόρους ποικιλίας, αἱ ὁποῖαι διαφοροποιοῦν τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, διότι ἡ καθοδηγητικὴ του ἐπίδρασις περιλαμβάνει καὶ τῆς αἰωνιότητος τὴν φωνὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς στιγμῆς τὰ προβλήματα. Τὰ προβλήματα κάθε ἐποχῆς εἶναι διάφορα καὶ δίδουν καὶ αὐτὰ τὴν σφραγίδα τῶν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸ δὲ ἰσχύει, εἰδικώτερον, διὰ τοὺς σημερινούς σκληροὺς καιροὺς, τοὺς ὁποῖους περνᾶμε, μετὴν ἀγωνίαν τοῦ

συγχρόνου ἀνθρώπου καὶ μὲ τὸν προορισμὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ δεῖξη κατανόησιν εἰς τὴν ἀγωνίαν αὐτὴν καὶ δύναμιν διὰ νὰ τὴν ὑπερικήσῃ.

Τὸ συμπέρασμα: Ὁ χριστιανὸς εἶναι ζωντανὸν καὶ ἐνσυνείδητον μέλος τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποῖαν ζῆ. Παρακολουθεῖ τὴν ἀγωνίαν τῶν καιρῶν μας ὄχι ὡς ξένος πρὸς αὐτὴν, ὅπως ἓνας δημοσιογραφικὸς ἀπεσταλμένος εἰς μίαν ξένην χώραν παρακολουθεῖ τὰς ἀγωνίας τῆς χώρας αὐτῆς ὡς ξένος, ἀλλὰ ὡς μέλος τῆς κοινωνίας, συμπονῶν καὶ αὐτὸς καὶ δυνάμενος νὰ προσφέρῃ τὸ χριστιανικὸν μήνυμα εἰς τοὺς συνανθρώπους του, διότι πρῶτος αὐτὸς τὸ ἔχει δοκιμάσει ὡς λύτρωσιν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν του.

Ἡ παρακαλούθησις καὶ καθοδήγησις δὲν θὰ γίνῃ μὲ γενικότητα, ἀλλὰ ἐν ὄψει τῶν ειδικῶν καὶ συγκεκριμένων συνθηκῶν τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς ἓνα παράδειγμα, προκειμένου νὰ δώσῃ ὁ Χριστιανισμὸς τὸ αἰώνιον μήνυμα ὡς ὁδηγὸν διὰ τὴν καθοδήγησιν εἰς τὸ θέμα τῆς συγχρόνου οικογενείας, θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν συγκεκριμένην σημερινὴν οικογένειαν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν οικογένειαν τῆς βυζαντινῆς ἢ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὸν σημερινὸν σύζυγον, ὁ ὁποῖος ἔχει σημερινὰ προβλήματα, διὰ σημερινὰ παιδιά, πού ζοῦν εἰς τοὺς σημερινούς καιρούς, καὶ θὰ δώσῃ καθοδήγησιν ὄχι ἀφηρημένην καὶ ἀνεύθυνον, ἀλλὰ συγκεκριμένην καὶ υπεύθυνον, πῶς ὁ σημερινὸς σύζυγος εἰς τὰ σημερινὰ προβλήματα θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς δυσχερείας τῶν σημερινῶν καιρῶν. Ὁ συγχρονισμὸς, λοιπόν, αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι καὶ βελτιώσεις, ἐπανόρθωσις σφαλμάτων, ἀνασύνταξις. Αὐτὸ δὲν ἔχει σχέσηιν μὲ τὰς μεταρρυθμίσεις, πού ζητοῦνται κάθε τὸσον. Δὲν εἶναι ἀλλαγὴ πορείας, εἶναι σ υ ν έ π ε ι α ε ἰ ς τ ἧ ν π ο ρ ε ἰ α ν!

ΚΑΙ ΟΜΩΣ ΑΛΗΘΕΣ

Πόσον λυπούμεθα, διότι θὰ προδώσωμεν ἓνα μυστικὸν καὶ θὰ ἀναγκάσωμεν, παρὰ τὴν γνωστὴν ἀντίθετον εὐαγγελι-

κὴν προτροπὴν, τὴν ἀριστερὰν χεῖρα νὰ μάθῃ τί ποιεῖ εἰς εὐπορίαν ἢ δεξιὰ. Πρέπει ὅμως νὰ τὸ ποῦμε ἐδῶ.

Ἐπάρχουν εἰς τὰς Ἀθήνας σήμερον πρόσωπα, μισθοδίατοι, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ τελειώσουν τὴν ἡμερησίαν τῶν ἀπασχόλησιν τὸ βράδυ ἐκτελοῦν ἐπὶ πλέον πρόσθετον ἐπ' ἀμοιβῆς ἐργασίαν καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἐπιπροσθέτου αὐτοῦ πόνου εισόδημα τὸ δίδουν ὀλόκληρον εἰς ἔργα ἀγάπης! Θὰ τὸ ἐπίστευε κανεὶς αὐτό; Καὶ ὅμως εἶναι ἀλήθεια! Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας συγκεκριμένην περίπτωσιν — ἃς ἐλπίσωμεν ὅτι ὁ περὶ οὗ πρόκειται δὲν θὰ διαβάσῃ τὸ παρὸν σημείωμα — καὶ ἔχομεν ἀκόμη πολλοὺς λόγους νὰ πιστεῦωμεν ὅτι ἡ συγκεκριμένη περίπτωσις δὲν εἶναι ἡ μόνη. Κάτι τέτοια ἐξηγοῦν διατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔρριξε ἀκόμη «πῦρ καὶ θεῖον» νὰ μᾶς κατακαύσῃ... παρ' ὅλα τὰ ἄλλα πού βλέπει εἰς ἡμᾶς!

«ΠΙΣΤΟΙ ἄΧΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ»

Ὁ σεβ. Μητροπολίτης Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιος εἶναι πολὺ γνωστὸς καὶ διὰ τὴν ὄλην του βεβαίως ἄλλην χριστιανικὴν δράσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν δοκιμασιώδη συγγραφικὴν του παραγωγὴν, τὴν ὁποῖαν μᾶς ἐνεφάνισεν ὡς ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος Χαραλάμπους καὶ ὡς Μητροπολίτης Λήμνου Διονύσιος. Τώρα ἔχομεν μπροστὰ μας, νέον καρπὸν τῆς παραγωγῆς αὐτῆς, ἓνα ὀγκώδη τόμον, τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὡς Μητροπολίτης Λήμνου, μὲ τὸν τίτλον «Πιστοὶ ἄχρι θανάτου». Σκοπὸς τοῦ βιβλίου εἶναι νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ εὐρὸν ἑλληνικὸν κοινὸν τοὺς κληρικὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν θύματα, καὶ ἐν πολλοῖς ἡρωϊκοὶ μάρτυρες, διώξεων τῆς γερμανοῖταλικῆς κατοχῆς καὶ κατόπιν τῶν συμμοριτῶν. Ὅπως ὁ συγγραφεὺς λέγει εἰς τὸν πρόλογον, ἀπὸ τοὺς κληρικὸς αὐτοὺς πολλοὶ ἦσαν μορφαὶ μεγάλοι, ἄλλοι ἦσαν συνηθισμένοι «παπάδες» ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δεῦτεροι «μέσα στὴν τρομοκρατία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βρῆκαν τὴν δύναμιν ν' ἀντιτάξουν σὲ ξένους καὶ ἔξοκινήτους τὸ ἡρωϊκὸν

ἔχῃ». Καί ἴδια νὰ συνεχίσωμεν ἐδῶ, πάλιν ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, οἱ κληρικοὶ οὗτοι, «πιστοὶ ἄχρι θανάτου» στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἑλλάδα πέρασαν κυριολεκτικὰ «διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος» κατακρεουργήθηκαν καὶ διεμελίσθησαν, ἔμειναν ἡμέρες μετέωροι στὴν ἀγχόνη, ἄλλους τοὺς ἔθαψαν ζωντανούς ἢ τοὺς ἔρριξαν στὴ φωτιά, τοὺς κρήμισαν σὲ χαράδρες καὶ βάραθρα, τοὺς ἔρριξαν στὴ θάλασσα, τοὺς ἄρπαξαν στὰ θουὰ καὶ πῆγαν μὲ ἄγνωστο σὲ μᾶς θάνατο· ἄλλους ἐλιθοβόλησαν ἢ τοὺς ἔσφαξαν, ἀφοῦ τοὺς ἐβασάνισαν βάρβαρα· λίγοι τέλος σκοτώθηκαν σὲ μάχες πρὸς τοὺς συμμορίτας. «Ἐβάστασαν τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν». «Ἔσπειραν ἐν δάκρυσιν» διὰ νὰ θερίσωμε ἐμεῖς «ἐν ἀγαλλιάσει».

Τὸ σύστημα τοῦ βιβλίου εἶναι ὅτι παίρνει κατὰ ἐπισκοπὰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ παρουσιάζει τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον κληρικό, οἱ ὅποιοι ἔπαισαν θύματα εἴτε τῶν γερμανοῦταλῶν εἴτε τῶν συμμοριτῶν. Ἐμφανίζει, ὅσον εἶναι εἰς τὸν συγγραφέα προσιτόν, τὴν ζωὴν τῶν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν καὶ περιγράφει κατόπιν τὴν θυσίαν τῶν. Ὅλα αὐτὰ εἰς ρυθμὸν δωρικόν, χωρὶς παραγεμίματα, μὲ γεγονότα ποῦ ὁμιλοῦν μόνον τῶν, μὲ εὐλικρίνειαν, κατόπιν κριτικῆς ἐρεύνης καὶ ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων ἐξηκριθῶμενων. Ὅταν διατρέχετε τὸ βιβλίον αὐτὸ ξέρετε ὅτι πατᾶτε εἰς στερεὸν ἔδαφος καὶ δὲν σᾶς σερβίρονται ρητορικὰ καρυκεύματα καὶ μυθιστορήματα. Καὶ ὅμως, παρ' ὅλην τὴν τοιαύτην λιτότητα, ἢ μᾶλλον λόγῳ αὐτῆς, τὸ ὕφος εἶναι ἐξόχως ἔλκυστικόν καὶ πραγματικὰ δὲν σᾶς κάνει ὕρεξιν νὰ σταματήσετε τὸ διάβασμα.

Ὁ συγγραφεὺς ἦτο εἶπερ τις καὶ ἄλλος ὁ νομιμοποιούμενος διὰ νὰ ἐκδώσῃ τὸ βιβλίον αὐτό. Διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπέρασε ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς μαρτυρικῆς δοκιμασίας, ἐθελοντῆς τῆς δοκιμασίας αὐτῆς, ὁ ὅποιος, ἐκῶν, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἀποστολὴν ἱεράν, ποῦ εἶναι πολὺ πάρα πάνω ἀπὸ τὴν «ἀπλήν ἐκτέ-

λεσιν τοῦ καθήκοντος», ἐδέχθη καὶ ὑπέμεινε, ἔχι μὲν θάνατον, κάτι ὅμως πολὺ χειρότερον ἀπὸ τὸν θάνατον: Τὰ φοβερὰ γερμανικὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως! Καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔγραψε ἔχι μὲ τὴν πένναν μόνον ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτοθυσίαν του, τὸ βιβλίον «Οἱ Μάρτυρες» ἐδικαιοῦτο καὶ ὑπεχρεῶτο νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὸ βιβλίον «Πιστοὶ ἄχρι θανάτου».

Χαιρετίζομεν μὲ ὅλην μας τὴν καρδιά τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Εἰς τὸν συγγραφέα εὐχόμεθα νὰ συνεχίσῃ ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὴν συγγραφικὴν αὐτὴν παραγωγὴν. Εἰς δὲ τοὺς ἀναγνώστας μας θέλομεν νὰ συστήσωμεν θερμότερα νὰ ἀποκτήσουν τὸν τόμον αὐτόν, ὁ ὅποιος, σημειωτέον, καὶ ὡς ἐμφάνισις εἶναι ἕνα ἀληθινὸν κομφοτέχημα, ἕνα ἀριστούργημα ἐκδόσεως, σπάνιον πράγματι διὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ κάθε τόσον, ὅταν κουράζωνται ἢ ὅταν ἀηδιάζουν ἀπὸ ὅσα βλέπουν νὰ γίνονται εἰς τὰς ἡμέρας μας, νὰ ἀνοίγουν τὸν τόμον αὐτόν καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ μίαν, δύο ἢ περισσοτέρας ἀπὸ τὰς μορφάς, τὰς ὁποίας τὸ μαρτυρολόγιον αὐτὸ παρουσιάζει. Μία τέτοια ἀνάγνωσις, δὲν θὰ εἶναι μόνον μνημόσυνον εὐλαβές. Θὰ εἶναι συγχρόνως τόνωσις, ἀνύψωσις καὶ ἀποτοξίνωσις!

«ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ»

Μὲ πολλὴν χαρὰν ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας εἰς μίαν νέαν ἔκδοσιν τῆς Ἀδελφότητος «Ἡ Ζωὴ» μὲ τὸν τίτλον «Λόγοι τῆς Χάριτος». Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον ὅπου λέγεται, ὅτι οἱ ἄκροαταὶ τοῦ Κυρίου «ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ». Πρόκειται περὶ συνθέσεως αὐτοτελῶν μικρῶν ἄρθρων, τὰ ὅποια ὅλα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἢ γενικότερον τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅλων αὐτῶν τῶν ἄρθρων, ὅτι εἶναι γραμμένα κατὰ τρόπον Χριστοκεντρικόν, χωρὶς παρεκβάσεις ποῦ θαμπώνουν τὴν γραμμὴν,

μέ ξμπνευσιν, μέ ειλικρίνειαν, μέ κατανόησιν καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη μέ ὕφος ἐπαγωγὸν καὶ ἔλκυσι-κόν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ διάφορα κομμάτια εἶναι μικρὰ καὶ αὐτοτελῆ, διευκολύνεται καὶ ὁ ἀναγνώστης ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει καιρὸν πολὺν διὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἦμπορεῖ καὶ ὁ πλέον πολυάσχολος νὰ περιορισθῆ κάθε φορὰν εἰς τὸ διάβασμα δύο ἕως τριῶν σελίδων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ διὰ τὸν εἰς χρόνον πενέστατον πλέον, εἶναι δυνατόν.

Γενικῶς τὸ βιβλίον παρουσιάζει ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας: εἶναι κοντὰ μας. Κοντὰ εἰς τὸν πόνον μας, κοντὰ εἰς τὰς ἀσθενείας μας, κοντὰ εἰς τὰς δυσκολίας μας, κοντὰ εἰς τὰς ἀπορίας μας. Εἶναι πραγματικά κάτι πού θά μᾶς βοηθήσῃ νὰ τὸ ἔχωμεν διὰ νὰ μᾶς συντροφεύσῃ εἰς τὴν πορείαν τῆς ζωῆς μας. Ἄξιζει νὰ διαβασθῆ ἀπὸ ὅλους!

ΦΘΑΝΕΙ ΠΛΕΟΝ!

Δὲν ἦμπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς τὸ γεγονός ὅτι τὰ νεώτερα ἔργα τῆς πλατείας Ὁμονοίας τῆς πρωτεύουσας ἀποτελοῦν κάτι πού ἀνεβάζει τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἔχομεν, καὶ τὴν ὁποίαν πᾶς ξένος ἐπισκέπτης ἀποκομίζει, περὶ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐάν δὲ σκεφθῆ κανεὶς πόσος ἐπαινετικὸς λόγος γίνεται, διότι ἡ Μόσχα ἔχει ὑπογεῖους σταθμοὺς ὠραίους, θά ἀντιληφθῶμεν ὅτι καὶ αἱ Ἀθῆναι δικαιοῦνται νὰ καμαρώνουν, ὅταν ἀποκτοῦν μίαν νέαν πλατείαν Ὁμονοίας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἔξοδα καθ' ἑαυτὰ δὲν θά ἦμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι εἶναι χαμένα. Εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς ἱστορίας ἐδαπανήθησαν χρήματα διὰ νὰ γίνουν ἔργα ὄχι μόνον ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ καλλωπισμοῦ καὶ ἐπιδείξεως.

Ἐδῶ ὅμως, εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὑπάρχει ἄλλο ζήτημα. Ὅχι ὅτι τὰ ἔργα τῆς Ὁμονοίας δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὰ καλά. Πολὺ καλά εἶναι! Ἀλλὰ τὸ θέμα εἶναι ἄλλο. Εἶναι τὸ θέμα πού λέγεται ὑ-

δροκέφαλος. Ἡ Ἑλλάς καθήνησε νὰ εἶναι μία πρωτεύουσα ἢ μάλλον ἕνα εἶδος ποῦμε δύο τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, πού ἦμπορεῖ νὰ σταθῆ εἰς οἰανδήποτε εὐρωπαϊκὴν πόλιν καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα ἀρχίζουσαν ἀθηναϊκὴ γειτονιά, συν-οικισμοὶ καὶ ἐπαρχία, πού ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικοῦ, τεχνικοῦ πολιτισμοῦ εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν αἰῶνων ἀπὸ τὸ «σίτυ» αὐτό. Καθ' ἣν στιγμὴν, λοιπόν, ἔχομεν τὴν κατάστασιν αὐτὴν, εἶναι ἄτοπον νὰ ἐμφανίζωμε συνεχῶς τὴν πρωτεύουσαν μὲ τόσον προνομιακῶς περιποιημένην ἐμφάνισιν. Δὲν πρέπει τότε νὰ παραξενεωώμεθα, ἂν ὁ ἐπαρχιώτης, καὶ ὄχι ἀπλῶς τοῦ χωριοῦ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως ὁ κάτοικος, ἄλλο δὲν σκέπτεται παρὰ πῶς νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς Ἀθῆνας!

Ἐάν, λοιπόν, στ' ἀλήθεια θέλωμεν νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ κακὸν τῆς συγκεντρώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ «σίτυ» τῶν Ἀθηνῶν, πρέπει νὰ σταματήσουν τὰ ἔργα διὰ τὰς Ἀθῆνας... — ἐννοοῦμεν, φυσικά, τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ὅ,τι ἔγινε, καλά ἔγινε. Φθάνει ὅμως ἕως ἐδῶ πλέον. Ἐπὶ τέλος καὶ διὰ λόγους ἀναγομένους εἰς τὴν ἰσότητά μεταχειρίσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων, εἴτε κατοικοῦν εἰς τὰς Ἀθῆνας, εἴτε εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἑλληνίδος γῆς. Διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀνισότης ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀντίστροφος. Νὰ προτιμῶνται αἱ ἀκραῖαι περιοχαὶ καὶ ἐντελῶς εἰς δευτέραν μοῖραν νὰ ἔρχεται ἡ πρωτεύουσα.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Μᾶς ἐδόθη πολλάκις ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τοῦ θέματος πού λέγεται Ἑλληνες σπουδασταὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Δυστυχῶς, τὰ νεώτερα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, δὲν βελτιώνουν, πᾶν ἄλλο, τὰς ἀποθαρρυντικὰς πληροφορίας, εἰς τὰς ὁποίας προηγούμενά μας σχόλια ἐστηρίχθησαν. Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός τῆς συρροῆς

τόσων Ἑλλήνων σπουδαστῶν εἰς ξένα Πανεπιστήμια κατὰ ἑκατοντάδας ἀποτελεῖ καί τινος πού προκαλεῖ ἀνωμαλίας. Ἄλλ' εἰς αὐτό προστίθεται καί τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἔχει δημιουργηθῆ μία φήμη δυσμενῆς διὰ τοὺς Ἑλληνας σπουδαστάς.

Δὲν ξέρομεν, ἂν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγεται, ὅτι ὑπάρχουν εὐρωπαϊκὰ πόλεις, ὅπου εἰς διάφορα κοσμικὰ κέντρα ἔχει τεθῆ ἡ ἐπιγραφή «ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς Ἑλληνας». Καί ἐλπίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἀλήθεια. Ἐάν ὅμως ἡ ἐλπίς μας εἶναι φρούδη, τότε πρέπει νὰ μᾶς ἀνησυχῆσῃ πολὺ τὸ θέμα καί πρέπει ἐξάπαντος καί νὰ γίνῃ. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσωμεν ἔκθετον οὔτε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα οὔτε τὴν ὑπόληψιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Κάποιος πρέπει νὰ ἐξετάσῃ ὑπευθύνως τί συμβαίνει. Καί ἐάν μὲν αἱ δυσμενεῖς φῆμαι εἶναι ψευδεῖς, νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόληψιν. Ἐάν πάλιν εἶναι ἀληθεῖς νὰ ληφθοῦν τὰ μέτρα, πού πρέπει νὰ ληφθοῦν, διὰ νὰ μὴ στιγματίζεται τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ θὰ ὑπεθυμίσωμεν πάλιν ἐκεῖνο πού ἐλέγαμεν καί ἄλλοτε. Ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξύ δύο κατηγοριῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὑπάρχουν ἓν πρῶτοις ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐτελείωσαν τὰς ἐδῶ σπουδὰς των καί σπουδάζουν κατόπιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καί ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι σπουδάζουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διότι δὲν ἐπέτυχον εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις, ὥστε νὰ σπουδάσουν πρῶτα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ πρῶτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τιμοῦν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν κατηγορίαν φαίνεται ὅτι δίπλα εἰς τοὺς καλοὺς καί φιλοτίμους ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, μὲ τὰς ἐπιπολαιότητάς των, δίδουν λαθῶν εἰς σχόλια. Καί εἰδικώτερον, λοιπόν, ὡς πρὸς αὐτοὺς πρέπει νὰ ληφθῆ ἄμεσος πρόνοια.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΑΙ

Ἄγαπητα Ἀκτινεῖς

Τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἐπαγγελματικοὶ καί ἄλλοι λόγοι μὲ ὠδήγησαν σὺ νὰ πλησιάσω, στὴ Ρόδο καί ἐδῶ, τὰ παλληκάρια τῆς ΕΟΚΑ πού φιλοξενοῦνται στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή τους ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς καί τῆς κυπριακῆς φυλακῆς. Εἶναι παιδιὰ, οἱ πῶ πολλοὶ νεώτατοι, πού εἶχαν σοβαρὴ ἀνάμιξι καί ὑπεύθυνη θέση στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καί πού κατεδικάσθησαν σὲ μακρόχρονη φυλάκιση. Προσηυμένως εἶχαν ἀναπτύξει, ζῶντας στὴν παρανομία, τόσο στὸ βουρὸν ὅσο καί στὶς πόλεις, μιὰ θαυμαστὴ δραστηριότητα, μερικοὶ τραυματίσθησαν βαρεῖα, ἄλλοι δραπέτευσαν ἀπὸ φυλακῆς καί στρατόπεδα συγκεντρώσεως, ἄλλοι γλύτωσαν τὴ τελευταία στιγμὴ ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ χάρου...

Ἐνα ἀκόμα χαρακτηριστικὸν τῶν παιδιῶν αὐτῶν εἶναι ἡ βαθεὶα χριστιανικὴ τους πίστις καί ἡ συνειδητὴ τους προσήλωσις στὶς πνευματικὰς ἀξίες. Κι' ὅσοι ἰσχυρὸν ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἦσαν πρωτότερα συνειδητὰ πιστοί, εἰδειξαν μιὰ τέτοια ὀλοκληρωτικὴν στροφὴν, πού σοῦ προκαλεῖ συγκίνηση. Ὅσοι δὲ ἀπ' αὐτοὺς, καί αὐτὸ συμβαίνει μὲ μερικοὺς φοιτητάς, ἦσαν καί πρωτότερα στρατευμένοι στὸ πνευματικὸν ἔργον, γύρισαν μὲ ἀκόμα μεγαλύτερον ζῆλον γιὰ δόσιν. Τὰ παλληκάρια μας μοῦ διηγῆθησαν θαυμάσιες ἱστορίας στροφῆς πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν τῶν ἰδίων καί τῶν συντρόφων τους. Τελειῶς ἀδιάφοροι μερικοὶ πρωτότερα, μέσα στὰ κρατητήρια καί στὶς φυλακῆς, πάνω π' ἀπάτητα λημέρια τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως, πίστεψαν ἀληθινὰ στὴ Θεία Πρόνοια, λαχταροῦσαν νὰ παρακολουθήσουν μιὰ λειτουργίαν, μετεῖχον ἐνεργῶς σὲ κύκλους μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ποῦναι τὸ ἐντροφέστερόν τους ἀνάγνωσμα. Ζητοῦσαν ἐπίσης - ὅπως μοῦλεγαν - συνεχῶς χριστιανικὰ βιβλία καί περιοδικά, γιὰ τὴν πνευματικὴν τους οἰκοδομίαν.

Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖο ἀσφαλῶς τὸ γεγονός πὼς στὶς ἡγετικὰς θέσεις τῆς Ε.Ο.Κ.Α. βροῦθησαν συνειδητοὶ χριστιανοί, ἄνδρες καί γυναῖκες, πού εἴτε στρατεύθησαν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν χριστιανικὴν πρωτοπορίαν τῆς Κύπρου, εἴτε δημιουργήθησαν μέσα στὸν ἀγῶνα. Πὼς νὰ ξεχάσωμε τὶς βαθύτατα χριστιανικὰς τελευταῖας στιγμὰς τῶν ἀπαγχονισμένων μας, τὴ βαθεὶα πίστις τῶν παλληκარიῶν πού, μόλις ἀπεφυλακίζοντο, ἔσπευδον νὰ εὐχαριστήσουν ἰὼν Θεὸ τὶς ἐκκλησίες, ἀκόμα πὼς ὁ λησμονηθῆ πὼς ὁ παραχηγὸς τῆς ΕΟΚΑ καί ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐλλεικτότερος ἀγωνιστάς εἶναι ὁ θεολόγος, ἀπόφοιτος τῆς Χάλκης, Ἀντώνιος Γεωργιάδης, ἕνας νέος πού, ὅσοι τὸν γνώρισαν, ἔμειναν μὲ τὴν βαθεὶα ἐντύπωσιν πού ἀποπνέει ἕνας γνήσιος νέος πνευματικὸς ἄνθρωπος, σεμνότητος, ἡρωϊκῆς ὅσο καί ἀπλούστατος.

Αὐτὲς τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς σκέψεις ἤθελα νὰ καταστήσω γνωστὲς στοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων», γιὰτὶ εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ εὐχαριστηθοῦν κ' αὐτοὺς μαζὺ μὴ γιὰ τὴν γνησιότητα καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κυπριακοῦ ἀγώνος, ἐνδὸς ἀγώνος πού, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐστηρίχθητο στὶς γνήσιες πνευματικὲς πηγές, ἔλαμψε σὰν μετέωρο καὶ θαυματοῦργησε, σὲ βαθμὸν νὰ θαμπώσῃ ὀλόκληρον τὸν κόσμον...

Μετὰ τιμῆς

Δ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ

Ἄγαπῆτό μου Περιοδικό

Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ σημεῖωμα τῶν «Ἀπόψεων» «Εἰλικρινεῖα καὶ σκοπιμότης» μοῦ γεννήθησαν οἱ πάρα κάτω σκέψεις, πὺ ἴσως ἐνδιαφέρουν τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων».

Τὸ πρῶτο αὐτὸ θεῖκὸ δῶρο, πὺ λέγεται ἀγάπη, λείπει δυστυχῶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας. Οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἄδειες ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς καὶ δὲν δοκιμάζουν κανένα σκίρτημα ἀπ' αὐτήν.

Σὲ πολλὰς μεριὰς φαντάζει λαχταριστὴ, ἀλλὰ φορεῖ τὸ πῶδ ἐπικίνδυνον προσωπεῖο καὶ προσφέρεται μὲ τὸ σταγονόμετρο τῆς σκοπιμότητος ἄτεχνα καὶ ἄστοαλα, ἀνίκανη νὰ δημιουργήσῃ συγκινήσεις καὶ δημοφους δεσμούς.

Ἀτροφικὴ, ἀναιμικὴ καὶ μπερδεμένη μὲ τὴ νοθεῖα τῆς βίης, τῆς καιροσκοπίας καὶ τοῦ συμβατισμοῦ, γίνεται τὶς περισσότερες φορὲς ἀγνώριστη, ἀνύπαρκτη.

Τὴν ἀγάπην δὲν τὴν ζοῦμε σὰν βίωμα ἐσωτερικό, πὺ συγχλονίζει ὀλόκληρην τὴν ὑπαρξί, σὰν μιὰ πραγματικὴ χερσοπιαστὴ, σὰν ἓνα γεγονός, πὺ ζωντανεῖ τὸν ἀνθρώπο δίδοντάς του δημοφίαν καὶ δύναμι γιὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ζωῆς σὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκδηλώσεις καὶ ἐκφάνσεις.

Ζοῦμε μέσα σὲ μιὰ παρεξήγησι καὶ τὴν αἰσθανόμεσθε σὰν ἓνα ἐπιδερμικὸ αἶσθημα πὺ δὲν περσνιάζει τὴν καρδίαν γιὰ νὰ τὴν πυροπολήσῃ. Νομίζουμε πὼς ἐκφράζεται μὲ ἓνα προσποιητὸ χαμόγελο, μὲ ὠραῖες, ἄνοστες κουβέντες, μὲ ἀποφάσεις, πὺ δὲν πραγματοποιοῦνται, μὲ προφάσεις ἔνοχες καὶ μὲ ἓνα σωρὸ «πρέπει» γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ἔχουμε συνηθίσει νὰ δίνουμε σ' αὐτὴ τὰ καλοῦπια τῆς ἀρεσκείας μας καὶ νὰ τὴν προσφέρουμε στοὺς ἄλλους σταρατασιασμένη, ὄχι σὰν στοργὴ καὶ ἐνδιαφέρον, σὰν ἤλεκτρισμὸ πὺ δημιουργεῖ τὸ πλησίασμα τῶν ἀδελφῶν ψυχῶν, σὰν ἀρμονία καὶ ἔκφρασι μίᾶς νοικοκυρεμένης ἐσωτερικῆς ζωῆς, ἀλλὰ σὰν ἀντίλαλο τῆς φτώχειας καὶ τῆς ψυχικῆς μας γύμνιας, γιὰ νὰ πληγώσουμε τὸν ἄλλον, χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε, γιὰ νὰ τὸν ταπεινώσουμε περισσότερο, γιὰ νὰ τὸ κλείσουμε τὸ στόμα, πὺ ἀπ' τὴν ἐγκατάλει-

ψι καὶ τὴν ἀδιαφορία μας δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ οὔτε τὸ παράπονο καὶ τὴν ἀπόγνωσί του.

Τὰ δακρυσμένα μάτια, τὰ ὄχρα πρόσωπα, τὰ τρεμάμενα χέρια πὺ ζητοῦν βοήθεια, οἱ καρδιές πὺ ματώνουν ἀπ' τὴν ἀγωνία καὶ τὶς δικτατορίες τῶν περιστάσεων, τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας πὺ κρατεῖ ἀλυσοδεμένες τὶς ψυχές, ἡ ἀνέχεια, ἡ ἀβεβαιότης καὶ τὸ δράμα τῆς αὔριου, ἡ κοινωνικὴ ἀναρχία, δὲν μᾶς κεντρίζουν τὴν προσοχὴ τῆς ἀγάπης μας.

Διπλαμπαρωμένοι στὸ κάσιρο τοῦ παχυλοῦ ἐγωῖσμοῦ μας καθόμασθε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια καὶ μιλάμε ξεκούραστα καὶ μὲ πολλὸ στόμφο γιὰ τὰ κατορθώματά μας, γιὰ τὴν κακομοιρία μας, γιὰ τὸν Χριστό μας - σὰν νὰ εἶναι κάποιος γνώριμος συνάδελφος - γιὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀσπογὴ ζωὴ Του.

Ξεχνᾶμε τὸ οὐσιαστικὸ νόημα τῆς ἀγάπης. Τὴν θεωροῦμε σὰν ἓνα ἐποχιακὸ φαινόμενο παροδικό, πὺ φέρνει κάποια ποικιλία στὴ ζωὴ, ὄχι σὰν δύναμι πὺ δίνει φρεσκάδα καὶ δημοφίαν στὸν βλο ἀνθρώπο.

Πολλὰς φορὲς νιοῦμε μὲ προσποιητὴ πίκρα τὸ κεφάλι καὶ διαπιστώνουμε τὴν ἀπουσία τῆς ἀπ' τὴ ζωὴ μας, ὄχι γιὰ τὸ πιστεύουμε αὐτὸ, ἀλλὰ γιὰτὶ ἔτσι πρέπει νὰ λέμε. Καὶ ὅμως μόνο σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶμασθε εἰλικρινεῖς... Ἀλήθεια, τί δημοφρο θάταν νὰ λέγαμε πάντοτε τὴν ἀλήθεια... καὶ νὰ γεμίζαμε τὶς καρδιές μας μὲ ἀνόθευτὴ ἀγάπην γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἐαυτούς μας...

Φιλικώτατα

Δ. Α. ΨΥΧΟΓΥΙΟΣ

ΚΡΑΤΟΣ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ἀξιοῖτμε κ. Διευθυντὰ

Ἐκφράζομεν καὶ πάλιν χαρὰν καὶ εὐχαριστίαν διὰ τὸ ἄρθρον τῶν «Ἀκτίνων» ὑπὸ τίτλον «Ἡ Γαλλικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία καὶ ἡ οἰκογένεια» τοῦ κ. Β. Χαράωνη.

Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν πολύτεκνον οἰκογένειαν θὰ δώσῃ τόνασιν καὶ εἰς τὰ ὄτα τῶν ἀμοδιῶν θὰ ἐσθῆ ἀπήχησιν.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο εἰς τὰς εὐγενεῖς ταύτας πρωτοβουλίας νὰ προπορεύεται καὶ ν' ἀνοίγῃ πάντοτε τὸν δρόμον ἡ Ἐλλάς «ἡ κοίτης τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ», ἡ Χώρα τῶν ἀγνοτέρων ἡθῶν καὶ τῶν λαμπρῶν παραδόσεων.

Ἄλλ' ἔστω. «Κάλλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ».

Δὲν παραβλέπομεν, ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία προσέφερε μὲ διάφορα θεσπίματα πολλὰς καὶ καλὰς ὑπηρεσίας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετὸν ν' ἀντιμετωπίζεται τὸ οἰκογενειακὸν θέμα μόνον μὲ νομοθετήματα ἔξω καὶ πολλὰκις ἀνενέργητα. Ἀπαιτεῖται σύμπραξις κράτους καὶ οἰκογενείας.

Χρειαζεται μὲ βαθυτέρα κατανόησι καὶ ψυχικὴ ἐνόησι, κάποια ἀδελφικὴ, ἄς εἰπωμεν, συμμελέτη καὶ ἔρευνα τῶν πολυπλεύρων οἰκογε-

νεικῶν προβλημάτων ὅπο τὸ πρῶμα τοῦ Ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτικοῦ. Ὁφείλουν, μὲ μιὰ λέξι τὸ μὲν Κράτος νὰ αἰσθάνεται τὴν οἰκογενεῖαν ὡς κῦρταρόν του, ἐκ τῆς ὑγείας καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὁποίου ξερατᾶται καὶ ἡ ἰδική του ἐπιβίωσις, ἡ δὲ Οἰκογένεια νὰ θεωρῆ τοῦτο ὡς τὸ ὄργανικόν της σῶμα, χάριν τοῦ ὁποίου νὰ ζῆ καὶ νὰ κινῆται.

Πολλὰ μεγάλα πραγματοποιήσεις καὶ προβλήματα πολὺπλοκα εὐρίσκουν εὐχερεστάτην λύσιν μὲ ἀπλᾶς συνήθως καὶ καθαρὰς μόνον σκέψεις. Καὶ τὰ μεταξὺ Κράτους καὶ οἰκογενείας ζητήματα εἶναι δυσεπίλυτα δι' ἐκείνους μόνον, οἱ ὅποιοι δὲν πιστεύουν καὶ δὲν ἐμπνεόνται ἀπὸ τὸ νόημα καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν δύο αὐτῶν πρωταρχικῶν παραγόντων.

Εἰς τὸ νόημα, λοιπόν, αὐτό, τῆς σχέσεως κυτάρου πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀνάπαλιν, πρέπει νὰ ριφθῆ τὸ βάρος ὅλον. Τότε θὰ ἔλθῃ - καὶ συντόμως μάλιστα - ἡ ἡμέρα τῆς συστάσεως καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπουργείου Οἰκογενείας, τὸ ὁποῖον, κατ' οὐσίαν, θ' ἀποτελῆ Οἰκογενεϊκῶν Ἰνστιτούτων.

Εἴθε ἡ ἡμέρα αὐτὴ νὰ μὴ βραδύνη πρὸς ὄφελος τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ ἔθνους.

Μετὰ πάσης τιμῆς

Η ΕΘΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΠΟΛΥΤΕΚΝΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Φ Ι Λ Ι Ο Ι

Ἀξιότιμη κύριε Διευθυντά

Εἰς τὸ τέταρτο ἄρθρον τοῦ κ. Ἐρωμνικοῦ τὸ ὁποῖο ἦταν πολὺ ἀξιοπρόσεκτο καὶ μελετημένον, ἐπιτρέψατέ μου νὰ προσθεσῶ ὀλίγας σκέψεις εἰς ἓνα σημεῖον. Εἰς τὸ σημεῖον τῆς φιλίας τῶν νέων. Πολλοὶ ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ πολλὰ ἔχουν γραφῆ καὶ γράφονται γύρω ἀπὸ τὸ ζωτικὸν αὐτὸ πρόβλημα τῶν νέων. Καὶ εἶναι ζωτικόν, διότι τὸ ἐνοτικόν τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς κυριαρχεῖ εἰς τὰ νεῖατα. Ἐάν, ὅπως λέγει ὁ Πασκάλ, ὅλη ἡ δυστυχία μας προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μείνωμε διὰ πολλὴν ὥραν μόνοι εἰς ἓνα δωμάτιον, πρέπει κανεὶς νὰ λυπᾶται τοὺς νέους.

Ἡ μοναξιά εἶναι ἡ μόνη δικτατορία, ἡ ὁποία τοὺς φαίνεται ἀφόρητος. Τοὺς βλέπετε, λοιπόν, γράφει ὁ Francois Mauriac, νὰ περιμένουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, νὰ φωνάζουν, νὰ γεμίζουν τοὺς πάγκους τῶν πάρκων σὰν σπουργίτια, νὰ ὁρμῶν παρές - παρές εἰς τὰ μπάο καὶ τὶς μπουραφές. Δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀτομικὴ ζωὴ. Ἀκόμη καὶ διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ τὰς ἔξετάσεις, θέλουν νὰ εἶναι πολλοὶ μαζί.

Αὐτὴ ἡ τάσις τῶν νέων γιὰ συντροφικὴν ζωὴ φέρνει τὴν φιλίαν.

Δύο ἀγόρια βρῖσκουν μεταξὺ τους κάποια ὁμοιότητα: «Κὺ ἔγώ ἐπίσης. Ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἐγώ». Βρῖσκουν ἔτσι τὸν ἄνθρωπον, πού τοὺς μοιάζει, πού ἠμποροῦν νὰ συνεννοῦνται μαζί του μὲ μισὲς λέξεις. Ἔχουν τὶς ἴδιες εἰδι-

σθησίαι! Τὰ ἴδια πράγματα τοὺς πληγώνουν, τὰ ἴδια τοὺς ἐνθουσιάζουν. . . .

Ἐδῶ ὅμως εἶναι τὸ δύσκολον σημεῖον τῆς ἐποχῆς μας. Ὅτι ὑπάρχει σήμερον πολὺ διαδεδομένος εἰς τὴν κοινωνία ὁ τύπος τοῦ κακοῦ φίλου. Τοῦ φίλου πού δὲν οἰκοδομεῖ τὸν φίλον. Ἀλλά, τουναντίον, καὶ τὸν καταστρέφει. Ἐτοῦ ἀνοίγει τὰ μάτια ὅπως λέμε. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ποδοπάτημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειας, ἡθικὸν γκρέμισμα. Δι' αὐτό, ὡς γονεὺς, θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω εἰς ὅσα ἔγραψα ὁ συντάκτης τῶν ἄρθρων «Ματιὰς στὴ σύγχρονη νεότητα» καὶ τὴν ἀνάγκη ὅλοι μας νὰ βοηθήσωμε τοὺς σημερινοὺς νέους εἰς τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα, εἰς τὸ θέμα τῆς φιλίας. Πρέπει νὰ τονίσωμεν εἰς τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἐφήβους τὸν κίνδυνον τῆς κακῆς παρέας καὶ νὰ τοὺς ἐνισχύσωμε νὰ βροῦν τὸν καλὸ φίλον. Ἐτσι θὰ βοηθῶμε τὴν νεότητα νὰ ἀποφύγῃ τὸ παραστράτημα καὶ νὰ ὑψωθῆ ἀπὸ τὸ χαμηλὸ σημεῖον, πού ἔφθασε.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν.

Γ.Ρ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙ ΤΟΥ ΒΕΡΙΤΗ

Ἀγαπητὲς Ἐκτινές

Δὲ θᾶθελα νὰ κάμω κατάχρηση τῆς εὐγενικῆς φιλοξενίας σας. Μὰ ἐπειδὴ πιστεύω, πὼς κάτι καλὸ μπορεῖ νὰ βγῆ ἀπὸ μίαν εἰλικρινῆ (ἔστω καὶ ἐπιστολιμαία) συζήτηση, ἐπανερχομαι στὸ θέμα τῆς «Τριλογίας τοῦ Διχασμοῦ» τοῦ Γ. Βερίτη.

Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα καὶ ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἐπιστολή μου, πού δημοσιεύσατε («Ἐκτινές» Δεκέμβριος 1958, σ. 469), ἔγραψαν ὁ κ. Ἄγγ. Σ. Μόσχος (Φεβρουάριος 1959, σ. 83) καὶ ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Βερίτη κ. Ν. Ἀρβανίτης (Μάρτιος 1959, σ. 128 κ. ἔ.), πού με τὴν ἐκτεταμένην κάπως ἐπιστολήν του, ἐπιχειρεῖ κάποια ἀνάλυση στὰ σχετικὰ ποιήματα, γιὰ νὰ καταλήξῃ (κλείνοντας καὶ τὸ θέμα), πὼς τὸ τρίτον ποίημα δὲν γράφτηκε, καὶ ὁ Βερίτης ἀπομένει στὴν «Τριλογία» δίχως τὴν «λύση» τοῦ δράματος.

Δὲ θέλω ν' ἀδίκησω τὸν κ. Ἀρβανίτη, ὅστε τὴν ἄξια συμβολὴν του στὴν καλαισθητὴ καὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη, φροντισμένην ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» τοῦ ἀληθινοῦ Βερίτη. Εἶναι ἄξιος τῶν πῶ θερῶν συγγραφεῶν — ὅπως, φυσικὰ, καὶ ἡ «Δαμασκός». Ἄλλα πρέπει, στὴ συζήτηση πού ἀνοίχτηκε ἀπ' τὶς στήλες σας, νὰ πῶ εἰλικρινὰ καὶ ἀδέσμευτα τὴ γνώμην μου. Ὅταν ἔγραφα, λοιπόν, πὼς ὁ «ποιητικὸς αὐτὸς κύκλος» τῆς «Τριλογίας» εἶναι ὀλοκληρωμένος καὶ ἔβανα στὴ σειρά τὰ τρία ποιήματα, δὲν ἤθελα νὰ κατηγορήσω τὸν ἐκδότην ἢ τὸν ἐπιμελητὴν, γιὰ ἔλλειψιν ἰκανότητος ἢ τάχα γι' ἀποφυγὴν κριτικῆς ἐκδόσεως. Γιατὶ πιστεύω, πὼς τὸ ἔργο τοῦ Βερίτη, ἀτόφιο ὅπως μᾶς ἀφέθηκε καὶ ἄγνόν, χωρὶς σωρεῖαν ἀλληλοσυγκρουομένων ἐκδόσεων ἢ νέων χειρογρά-

φων και καταλοιπον και δίχως επικίνδυνες ερμηνευτικές παρερμηνείες, δεν έχει καθόλου ανάγκη από κριτική έκδοση, δέκα μόλις χρόνια μετά τον πολυκλαυστο θάνατό του. Κι' άπορώ, πώς ο κ. Ἀρβανίτης χρησιμοποιεί τέτοιο αλεξικέραυνο, την ώρα που στον ορίζοντα δε διακρίνεται ούτε νεφρόδρομο.

Και τώρα, άς περάσουμε στής «Τριλογία» τὰ προβλήματα. Χωρίς να υπάρχει λόγος προσφυγής στην όρολογία τής θεατρικής κριτικής, λέμε πώς ή «Τριλογία του Διχασμού» περιέχει τρεις «λόγους», άναφερομένους στο θέμα του έσωτερικού διχασμού του πνευματικού ανθρώπου. Πρέπει να σημειωθεί έδώ, πώς ή «Τριλογία» στην Ποίηση - μορφή του λόγου αυτόνομη — δεν προϋποθέτει τὸ είδος ή τὸ μέγεθος τής «καθάρσεως» του «δράματος». Σάν έργο Τέχνης μιὰ Τριλογία, δε μπορεί παρά να έχει στοιχεία λυτρωτικά. Ἄλλ' άπ' αυτό τὸ σημείο, ως εκείνο τὸ άλλο, να κανονίζουμε δηλ. έμεις τή λύτρωση και τήν κάθαρση που πρέπει να έχει (κάτι σάν κινηματογραφικό happy end), θα-ρω πὸς υπάρχει κάποια άπόσταση. Στὸ θέατρο, μπορεί ὁ δημιουργὸς νὰ μετρήσει τήν άντοχή του ανθρώπου, να δώσει τήν πάλη και τήν κάμψη τής ψυχής του αγωνιζόμενου και στὸ τέλος, αυτός ή ὁ «ἀπὸ μηχανής Θεός» νὰ δώσει τήν κάθαρση. Στην ποίηση (που δεν εισχωρεῖ στὸ θέατρο ὡς εκείνη σ' αυτό), δεν ίσχυει ὁ ίδιος κανόνας. Ὁ «λόγος» έδώ δεν είναι ή «ύπόθεση»: είναι ὁ ίδιος ὁ ποιητής, στην πεντακάθαρην ύποστασιακή του ύπαρξη. Κι' όταν έχουμε μάλιστα λυρωτικὸς ποιητὲς - ὅπως ὁ Βερίτης, - τότε ὁ λόγος τους είναι έσωτερική, λυρική βιογραφίση' ή ποιητική ιστορία τής ψυχής τους, που μ' ὄλη τή δραματική πάλη και τήν τραγικότητα του άγώνα τους, δεν καταδέχονται νὰ βάλουν νερό στὸ κρασί τους. Ἄποκρούουν τὸ «κατὰ παραγγελίαν» και ὑπακούουν ελεύθερα μόνο στην πηγαίαν έμπνευσή τους. Βουτάν τήν πέννα στην καρδιά τους και γράφουν με τὸ αἷμα της. Ρωτοῦμε: έχει ή «Τριλογία» του Βερίτη πηγαίαν έμπνευση ή όχι; Κατὰ τή γνώμη μου έχει και παραέχει. (Μιὰ μικρή παρένθεση. Ἐδώ που φτάσαμε, θὰ θέξουμε και τὸ πρόβλημα τής μεταφυσικής άγωνίας στην ποίηση του Βερίτη. Ἄλλη φορά θὰ χρειαστεί διεξοδικώτερη μελέτη τὸ θέμα. Μὰ τώρα τὸ περνάμε με δύο - τρεῖς λέξεις. Κι' άς μη βιαστοῦν νὰ μοῦ ριχτοῦν πριν τὸν διαβάσουν καλά, ὅσοι νομίζουν πὸς παρουσιάζω τὸ Βερίτη άταχτοποίητο με τὰ μεταφυσικά του προβλήματα). Όταν έγραψε, λοιπόν, ὁ Βερίτης τήν «άγωνία», τήν «τριλογία» (άποῦ κόλλησε πιὰ μονάχα στὸ ένα κομμάτι αὐτὸς ὁ τίτλος) και τήν «άπόκριση», ζοῦσε μέσα του έντονα, κονταροχτυπιόταν - θάλαγα - στοῦ διχασμοῦ τὰ πικραλώνια. Και στὰ τρία ποιήματα (άκόμα και στην «άγωνία», που ὡς τὰ τώρα καμμιὰ συσχέτισή της δεν γίνονταν με τήν ὑπόλοιπη «Τριλογία»), ή μορφή της και οὐσία τής ψυχικής άγωνίας του Ποιητῆ είναι κοινὸ στοιχείο, αλλά με κάποιαν αντίστροφη πρόοδο:

«... Ἄν είσαι χίμαιρα, τί σ' έχω τώρανδ μου; σβύσου στὸν κόσμο τὸν σκίων και τὸν ὀνείρων...» («Ἄγωνία» στ. 9, 10).

Στὴν «Τριλογία», που ὁ κ. Ἀρβανίτης θεωρεῖ ἐπανάληψη τής «Ἄγωνίας», παρουσιάζεται ὁ Διχαστὴς πολὺ κοντὰ στὸν ποιητή, τόσο που ἀκούει τήν πνοή του μέσα του:

«Μορφή λουσιμένη στα αἷματα, Μορφή πληγὲς γιομάτη! τόσο κοντὰ με σίμωςες, που ἀκούω και τήν πνοή σου...» («Τριλογία» στ. 5, 6).

Κι' άποῦ ὁ μεγάλος Διχαστὴς σίμωςε τὸν ποιητὴ τόσο κοντὰ, εκείνος προχωρώντας στὴ λύση του δράματός του, ὅσο δ ὕ ν ο ν τ α ν εκείνη τή στιγμή, ἀκουσε τήν «άπόκριση» που τόσο λαχταροῦσε:

...Μάθε το: κάποτε και σὺ θὰ πάψης νὰ με φτίνης, θὰ βρῆς τὸν ένα σου εαυτὸ ξανά, και θὰ εὐφρανθῆς στην ἄρρητη του λυτρωμοῦ χαρὰ και τής Εἰσῆ-ρήνης...» («Ἄπόκριση» στ. 9 - 11).

Ἄγαπῶ και σέβουμαι τὸ Βερίτη, σάν τὸν πρώτο νεοέλληνα θερρακευτικὸ ποιητὴ. Τὸν διάβασα και τὸν διαβάξω με πολλήν ἀγάπη κι' εὐγνωμοσύνη, γιατί πέρασε τὸ σύννορα κι' ἄνοιξε πρὸς τοὺς νεότερους καινούργιους δρόμους. Δεν νομίζω, ὅμως, πὸς τὸν ἀδικοῦμε, όταν ποῦμε, πὸς ή «άγωνία» κι' ή δοκιμασία του, γίνονταν που και που, μεταφυσική' και ὅτε πὸς θίγεται ή ζωή του, όταν λέμε: «Τὴν τάδε ὥρα, ὡς εκείνο τὸ σημείο ἔφτασε». Λαχτάρησε και τραγοῦδησε με πραγματικὸ πάθος τὸ Χριστὸ, τὴ «θέωση» του ανθρώπου και τοὺς δρόμους που δηγοῦν σ' αὐτήν. Ἦταν ὅμως εἰλικρινὴς και κατέγραφε ὅ,τι έβίωνε. Τὸ πόσο λυτρώθηκε, τὸ γνωρίζει μόνον ὁ Κύριος κι' ὁ ίδιος, που ἴσως νὰ τραγοῦδαίει πραγματικά τώρα:

«... Ποῖς μέχει πιάσει, που με φέραν; Ἄλλον ἀγέρα έδώ ἀνασαινω κι' ὅτε πιὰ ζῶ σὲ μέρος ξένο...»

(Ἄλυτρωτικὸς στ. 31 κ. έ).

Νομίζω πὸς χρὸς μας είναι, ν' αξιοποιήσουμε ὅσο μπορούμε καλύτερα τήν κληρονομία που μᾶς ἔφησε, δίχως νὰ σημειώσουμε τί σκόπευε νὰ γράψει - γιὰ νᾶρθει «έλεος», «κάθαρση», «λύτρωση» κ.λ.π.

Μ' ἔγκάρδιες τις εὐχαριστίες μου

Α. Β. ΠΗΓΙΩΤΗΣ

Φίλε κ. Διευθυντὰ

Στὴ νεώτερη ἐπιστολή του κ. Α. Β. Πηγιώτη, που είχατε τήν καλωσύνη νὰ μοῦ θέσετε άπ' ὄψη ἐπιτρέψατέ μου μιὰ σύντομη ἀπάντηση:

Ἄναμφιβόλως, είναι σεβαστὲς οἱ ἀπόψεις του ἐπιστολογράφου σας οἱ ἀφορωσες τή διαφοροποίηση στους κανόνες που ίσχύουν στὸ θέατρο και στην ποίηση. Δεν νομίζετε ὅμως ὅτι είναι λίγο

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἡ ΜΕΤΑΚΟΜΙΔΗ ΤΩΝ ΟΣΤΩΝ ΤΟΥ ΚΑΛΒΟΥ

Πρέπει ἀφεύκτως νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ εὐστοχη καὶ ὠραία ἰδέα τοῦ Ἐπιταφιακοῦ Φοιτητικοῦ Συλλόγου γιὰ τὴ μετακομιδὴ τῶν ὀστέων τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου στὴ γενέτειρά του Ζάκυνθο. Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ὁ ἐξάιρετος Ἕλλην ποιητὴς ἀπέθανε τὸ 1869 στὴν κωμόπολη Λάουθ τῆς Βορείου Ἀγγλίας καὶ ἐτάφη στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωρίου Κέντινγκτον. Ὁ τάφος του εὐρέθη τὸ 1937 ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ Κ. Σολδάτο. Καὶ τὸ 1939 ἔγινε μιὰ ἐπιτροπὴ Ζακυνθίων, μὲ σκοπὸ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ὀστέων, ἡ ὁποία ὅμως, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ πολέμου, δὲν ἐπραγματοποιήθηκε.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηθῆ τώρα, μὲ τὴν εὐκαιρία μάλιστα ποὺ συμπληρώθηκαν ἐνενήντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του. Τὰ ἴπουργεῖα τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν πρέπει νὰ ἐνδιαφεροῦν καὶ νὰ ἐνεργήσουν γρήγορα καὶ ἐντατικά. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς - διότι ὁ Κάλβος εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, γνήσιος ἐθνικὸς ποιητὴς ὅπως ὁ Σολωμὸς - ποὺ μαζὶ μὲ τὴ μεγάλη Πατρίδα ἔμνησε ὑπέροχα καὶ τὴ γενέτειρά του νῆσο καὶ ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸν θαυμάσιο στίχο «εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα», πρέπει νὰ γυρίσῃ στὴ Ζάκυνθο καὶ ν' ἀναπαυθῆ, νὰ «κοιμηθῆ» ἐκεῖ, στὴν ἀγαπημένην του γῆ, μόνον τριαστὸ πλῆσιον τῆς ἀθανασίας του.

Ἡ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν ἐπάνοδό του ἀπὸ τὴν Κύπρο, ὁ Στρατηγὸς Γρίβας - ὁ θρυλικὸς «Διγενὴς» - ἔκαμε μιὰ μικρὴ ἐκδρομὴ. Τὸν συνώδευαν ἡ σύζυγός του κ' ἐλάχιστοι συγγενεῖς καὶ φίλοι. Κατὰ τὴ διαδρομὴ εἶδε ἀπὸ μακρὰ ἓνα ἐξωκλήσι καὶ ζήτησε ἀμέσως νὰ τὸ ἐπισκεφθῆ. Μπήκε στὴ μικρὴ ἐκκλησία μὲ σεβασμό, ἄναψε μ' εὐλάβεια τὸ κερί του κ' ἀποτραβήχτηκε σὲ μιὰ γωνιά. Ἐκεῖ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, μὲ τὰ γέλια δεμένα, προσευχήθηκε μὲ κατάνυξι. Ἦταν ἀληθινὰ μεταρσιωμένος. Ἀπὸ τὴ στάση του, ἀπὸ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου του, ἀπὸ τὴ σιωπηλὴ ἀκίνησά του, ἐνοιώθες πὺς εἶχε ἀληθινὰ ἔξαρθῆ πάνω ἀπὸ τὰ γῆινα, πάνω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, κ' ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸ Θεῖο.

Ὅταν ξαναμπήκαν στὸ αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκδρομὴ, ἔμεινε σιωπηλὸς πολλὴν ὥρα. Κρατοῦσε ἀκόμα μέσα του τὴν ἀνάταση καὶ τὴν ἱκανοποίηση, ποὺ τοῦ εἶχε χαρίσει ἡ προσευχή. Καὶ ξαφνικὰ γυρᾶ στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς λέει: «Νὰ προσεύχεσθε. Δὲν ὑπάρχει καλύτερο καὶ πολυτιμότερο πρᾶγμα. Σᾶς κάνει νὰ νοιώθετε τὸν Θεὸ κοντὰ σας, μέσα σας. Καὶ σᾶς δίνει γαλήνη, θέληση καὶ δύναμη. Νὰ προσεύχεσθε».

Κι' ἂς μὴ νομίσῃ κανεὶς πὺς τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἦταν συμπτωματικὸ, μιὰ ξαφνικὴ καὶ τυ-

αὐθαίρετο νὰ ἐφαρμοστοῦν, ὅπως τὶς θέτει ὁ κ. Πηγιώτης, καὶ στὸ Βερίτη πού, ἀπ' ἑνὸς μὲ τὸ ποίημά του «Τρεῖς Φωνές» (σ. 72) δέχεται τὸ «ἔλεος» στὶς τέτοιες ποιητικὲς συνθέσεις, ἀπ' ἑτέρου μὲ τὰ πεζὰ του ξεκαθαρίζει τὶς ἀπόψεις του πάνω στὸ θέμα;

Αὐτὸ δὲν ἔχει καθόλου τὴν ἔννοια ὅτι κατηγοροῦμε τὸν ἐπιστολογράφου σας «πὺς παρουσιάζει τὸ Βερίτη ἀταχτοποίητο μὲ τὰ μεταφυσικὰ του προβλήματα» ἐπειδὴ δέχεται ὀλοκληρωμένη τὴν «τριλογία» μόνον μὲ τὰ ποιήματα τῆς ἀμφιβολίας. Ἀντιθέτως, τέτοια ποιήματα τοῦ Βερίτη ποὺ ἀποτελοῦν μόνον ἔκφραση ἀμφιβολίας, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔχουν πηγαία τὴν ἔμπνευση, συμπεριλάβαμε - ὅσα βρέθηκαν στὰ κατάλοιπά του - στὴν καινούργια ἔκδοσι τῶν «Ἀπάντων» (σ. 189 κ. ἑ.). Χωρὶς καὶ νὰ θελήσωμε αὐθαίρετα νὰ τὰ συμπληρώσωμε μὲ δικές μας «σημειώσεις» γιὰ νὰ κανονίσουμε «ἐμεις τὴ λύτρωσι καὶ τὴν κάθαρσι ποὺ ἄπαιρετε νᾶχουν».

Καὶ βεβαίως ἡ «τριλογία» ἔχει πηγαίαν ἔμπνευση. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει, νομίζω, καμμιά ἀμφιβολία. Ἐκεῖνο μόνον ποὺ δὲν ξέρω εἶναι τὸ τί δέχεται ὁ ἐπιστολογράφου σας σὰν πηγαίαν ἔμπνευση. Πάντως γιὰ τὸ Βερίτη πηγαία ἔμ-

πνευσις δὲν εἶναι ὁ ὁποιοδήποτε συναισθηματικὸς ἢ ἡ ὁποιαδήποτε θρησκευτικότης, ὅσο αὐθόρητα κ' ἂν εἶναι αὐτά, ποὺ δὲν ἔχουν ἔλεγθῆ ἀπὸ τὸ κριτικὸ του πνεύμα πρὶν τὰ γένη στὸ χαρτί. Ὁ ἴδιος ἔχει μιλήσει γιὰ τὸ πόσο κακὸ ἔκαμε ἡ ἀγορευθὴ θρησκευτικότητα στὰ Νεοελληνικὰ Χριστιανικὰ Γράμματα. Γι' αὐτὸ καὶ μιλήσαμε στὴν προηγούμενη μασ ἐπιστολῇ γιὰ «ἔλεος». Καὶ σ' αὐτὸ τὸ θέμα, ὁ Βερίτης, ἀκολούθησε τὸ Σολωμό: «Πρέπει πρῶτα μὲ δύναμη νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς κ' ἔπειτα ἡ καρδιὰ θεομὰ νὰ αἰστανθῆ ὅτι ὁ νοῦς συνέλαβε». (Ἀπάντησι στὸν Μόντη, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ περιφήμου ἐκείνου στίχου τοῦ Δάντη, ὅταν τοῦ παρατήρησε ὅτι: δὲν πρέπει νὰ σκέφτεται τόσο, πρέπει νὰ αἰσθάνεται, νὰ αἰσθάνεται).

Τὰ δὲ περὶ μὴ ἐπιχειρήσεως κριτικῆς ἐκδόσεως τὰ ἐγράψαμεν ἀκριβῶς γιὰ νὰ καταποτίσωμε ὅσους μελετοῦν τὸ Βερίτη καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἡ σημειώσις στὸ ποίημα τῆς «Τριλογίας» τοῦ Διχασμοῦ δὲν ἀφοροῦσε παρὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδιναν τὰ ἴδια τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ.

Διχὸς σας

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

χαία ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς, πὸν τὴν γέννησε ἡ θεὰ τοῦ Ἰωακκηλιοῦ. Ἦταν τὸ φυσιολογικὸ καὶ αὐθόρμητο ἀπαύγασμα ἀπὸ μιᾶς βαθεῖας καὶ μόνιμης ψυχικῆς κατάστασης, ἀπὸ μιᾶς γνήσιας χριστιανικῆς συνείδησης. Διότι ὁ Διγενὴς εἶναι ἀληθινὸς χριστιανός.

ΤΟ ΒΑΘΥ ΚΑΙ ΓΝΗΣΙΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΑΙΣΘΗΜΑ

Ὁ ὑπάσπιστός τοῦ Διγενῆ κ. Ἀντώνιος Γεωργιάδης, πὸν εἶναι θεολόγος — χαρακτηριστικὸ γεγονός καὶ αὐτὸ — ἀφηγεῖται διάφορα περιστατικά κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος στὴν Κύπρον, τὰ ὁποῖα δείχνουν μὲ τὸν πῶς χαρακτηριστικὸ καὶ συγκινητικὸ τρόπο τὸ βαθὺ καὶ γνήσιο θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ Διγενῆ. Πάντα, σὲ κάθε περίπτωσιν, ζήτησεν τὴ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ πάνω σ' αὐτὴν, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἐστήριξε τὶς ἀποφάσεις του καὶ τὶς πράξεις του. Καὶ ὁ Θεός, πὸν ἤξευρε τὴν καρδίαν του, τοῦ ἔδινε πραγματικὰ τὴν εὐλογία Του καὶ τὴν ἐνίσχυσίν Του.

Ἐπῆρξαν περιστάσεις τόσο δύσκολες καὶ τόσο ἐπικίνδυνες, πὸν μόνον μὲ τὸ θεῖο θέλημα θὰ μπορούσαν ν' ἀντιμετωπισθοῦν. Καὶ τὸ θαῦμα τῆς διαφυγῆς τοῦ Διγενῆ ἀπὸ τὰ πυκνὰ δίκτυα καὶ τὰ φοβερὰ ἀράκια τῶν Ἀγγλων, πὸν σὲ μερικὰς περιπτώσεις, τὸν εἶχαν περισφίξει μέσα σὲ στενώτατον κ' ἀδιαπέραστο κλοιό, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ παρὰ μόνον μὲ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Θείας Προνοίας.

Τὸ «φυλακτὸς» ἦταν πάντα στὸ στήθος του καὶ ἀκουμποῦσε ὄχι μόνον κυριολεκτικὰ, ἀλλὰ καὶ νοητικὰ στὴν καρδίαν του. Καὶ καθὼς ἀναπολεῖ κανεὶς τὴν τὴν ἡρωικὴν ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνος μὲ τὸ ἁγιασμένον φυλακτὸ στὸ πλατὺ κ' ἐλεύθερον στήθος του, συνειδητοποιεῖ πῶς βαθιὰ μέσα του τὴν ἰερότητα τοῦ ἀγῶνος καὶ ἀντιλαμβάνεται πῶς πολὺ γιαιὶ οὐ Ἀγγλοι, μ' ὅλη τὴν ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ὕλην τὸς δύναμιν καὶ μ' ὅλα τὰ φοβερὰ μέσα βίας καὶ τυραννίας πὸν χρησιμοποιήσαν, νικῆθησαν καὶ ταπεινώθηκαν στὸ τέλος ἀπὸ μιᾶς χούφτας παλληκάρια, πὸν τὸ κυριώτερον καὶ ἰσχυρότερον ὄπλον τοῦς ἦταν ἡ ἀγνὴ καὶ βαθεῖα τὸς πίστιν.

Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ δεβαίωσε καὶ τὸ διακήρυξε ὁ ἴδιος ὁ Διγενής: «Ἡ θεία Πρόνοια μᾶς ἐβοήθησε, διὰ τὸ ἐπιτύχουμεν», εἶπε. «Πολλὰ κίς διερωτώμεθα πῶς ἀνθέξαμεν εἰς τόσας κακουχίας, πῶς διεφυγάμεν τόσους κινδύνους, πῶς ἐξετελέσαμεν τόσας τολμηρὰς ἀποστολάς, πῶς εὐλόκαμεν τόσων ἀντοχῆν, καρτερῶν καὶ ἐπιμονῆν. Ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὑπέρβεν ἡ πηγὴ δυνάμεως διὰ τὴν ἐποποιῶν τοῦ Κυριακοῦ λαοῦ».

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Ἐνῶ τὸ Ἐργασίον τῆς Παιδείας ἔχει υἱοθετήσῃ τὸ δίκαιον αἴτημα τῶν λογοτεχνῶν γιὰ

τὴν κοινωνικὴν τὸς ἀσφάλισιν μὲ τὴν παροχὴν ἰατρικῆς περιθάλψεως καὶ συντάξεως, καὶ τὸ Ἐργασίον Ἐργασίας ἐξετάζει μὲ εὐμένεια τὸ αἴτημα αὐτὸ, παρουσιάσθηκε τὸν τελευταῖον καιρὸν μιᾶς περιεργῆς καὶ ἐκπληκτικῆς ἀντίδρασης ἐναντίον τῆς παραματοποιήσεως τοῦ μέτρου αὐτοῦ, μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι οἱ λογοτέχνες δὲν εἶναι ἐπαγγελματίες καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ προστατευθοῦν καὶ αὐτοί, ὅπως οἱ ἄλλοι ἐπαγγελματίες!

Καὶ ἂν οἱ λογοτέχνες μοχθοῦν καὶ ἀγωνίζονται καὶ «φτύνουν αἶμα» γιὰ νὰ προσφέρουν κάποια συμβολή, μικρὴ ἢ μεγάλη ἀδιάφορον, στὰ γράμματα καὶ στὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας τοῦς καὶ ἂν ἐπιπλέον, ἀντὶ νὰ ἔχουν ἀπὸ τὸν μόχθον τὸς καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦς αὐτὴν κάποιαν — ἔστω καὶ μικρὴν — οικονομικὴν ἀπολαβὴν, πληρῶνουν ἀντιθέτως οἱ ἴδιοι, ἀπὸ τῆς φτωχῆς τὸς τὸς ἐξοδα τῆς πνευματικῆς τὸς προσφορᾶς, κόβοντας συχνὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ ψωμὶ τοῦ σπιτιοῦ τοῦς αὐτὰ δὲν λογαριάζονται καὶ δὲν ἔχουν σημασίαν, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι δὲν εἶναι νομίμως ἀναγνωρισμένοι ἐπαγγελματίες.

Ἀλλὰ δὲν φτάνει λοιπὸν ἡ «ἐργασία» στὸ πῶς πλατὺ καὶ ὑψηλὸ τῆς νόημα, κοινωνικὸ καὶ ἠθικὸ, ὅπως ἡ ἐργασία τῶν λογοτεχνῶν, γιὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὸν τίτλον τοῦ ἐπαγγελματία καὶ νὰ δώσῃ τὰ ἴδια ἐπαγγελματικὰ δικαιώματα; Καὶ ἂν ὁ λογοτέχνης, μὴ μπορώντας νὰ ἐξήσῃ ἀπὸ τῆς λογοτεχνικῆς τοῦ ἐργασίας (ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀντιθέτως καὶ ἀφαιμάσσεται οικονομικῶς), εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἔχῃ καὶ κάποιαν ἀποδοτικώτερην πρακτικὴν ἐργασίαν, πρέπει τάχα νὰ τιμωρηθῇ γι' αὐτὸν τὸν βαρὺ καὶ δυσβάστακτον φόρτον τῆς διπλῆς ἀπασχολήσεως καὶ νὰ στερηθῇ ἀπὸ τὰ ἐπαγγελματικὰ δικαιώματα τῆς πρώτης, τῆς βασικῆς καὶ οὐσιαστικῆς τοῦ ἐργασίας, τῆς λογοτεχνικῆς;

Ἐἰς τὴν ἀντιπαρὸν σύνταξιν ἀπὸ τὴν ἄλλην, τὴν καθ'αυτὸ ἐπαγγελματικὴν τοῦ ἐργασίας; θὰ ρωτήσῃ. «Νὰ πάσῃ καὶ ἄλλην;» Νὰ πάσῃ. Δικαιοῦται νὰ πάσῃ. Ὅχι, μόνον διότι αὐτὸ ἀποτελεῖ μὴν ἐπιτακτικὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν, μὴν τιμητικὴν ἔστω ἐκδήλωσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον πὸν προσφέρει τὶς ὑπηρεσίας του στὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν τοῦ τόπου του, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὴ καθ'αυτὴ ἡ πνευματικὴ ἐργασία ἀποτελεῖ ἕναν ἐπιπόροθον μόχθον πῶς βαρὺ, πῶς δύσκολο καὶ πῶς ὑπεύθυνον ἀπὸ τὸν ἐπαγγελματικόν, ὅπως ἀποτελεῖ ἐπίσης καὶ μιὰ ἰδιαιτέραν θύσαν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, πὸν διαθέτει τὶς ἐλεύθερες ὄρας τοῦ ὄχι γιὰ ψυχαγωγίαν καὶ διασκέδασιν, ὅπως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ, ἀλλὰ γιὰ μὴν πῶς κοπιαστικὴν ἐργασίαν μὲ περισσότερα, πλατύτερα καὶ σημαντικώτερα κοινωνικὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ τεθῇ ὁ περιορισμὸς νὰ μὴν ὑπερβαίνουν οἱ ἐνδεχόμενες δύο συντάξεις ἕνα ὀρισμένον ἀνώτατον ὄριον. Ἀλλὰ πάντως ἡ λο-

ΗΜΕΡΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ

«Προσευχήσου για όλα». Αυτό ήταν ένα από τα όρατα και ζωντανά συναισθήματα που ακούστηκαν την 8 Μαρτίου 1959, «Ημέρα Προσευχής των Ελλήνων Σπουδαστών». Δεν θελήσαμε να την αφήσουμε να περάσει απαρατήρητη. Ήταν μια ημέρα ξεορταστική για όλους τους σπουδαστές των Αθηνών. Το πρωί, ο μητροπολιτικός Ναός κατακλύσθηκε από σπουδαστές, που δέχθηκαν την πρόσκληση και ήρθαν να προσευχηθούν. Βέβαια κι άλλες χρονιές είχαμε ιδεί το ίδιο θέμα. Κάθε φορά όμως που το ξανααντικρούζουμε, μια καινούργια συγκίνηση γεννιέται στην καρδιά μας. Το ίδιο και με τη μακρά εκείνη πορεία προς το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτου. «Τότερα τα χαρούμενα κι ένθουσιαστικά τραγούδια στους κεντρικότερους δρόμους των Αθηνών.

Η Ημέρα Προσευχής έγινε πια μια εδκαίρια προβολής της φοιτητικής νεολαίας, ένας ξεχώστης, από όπου μπορούν να εμφανίζονται με δύναμη κι ένθουσιασμό οι φοιτηταί, που ά-

ποφάσιαν να κάμουν την ζωή τους ένα αγώνα λουμένον στο φώς και τη χάρι της προσευχής. Την απόφασί τους αυτή, οι φοιτηταί που έλαβαν μέρος στον ξεφτενιδό ξεορτασμό, γύρω στις 2.000, προσπάθησαν να την κάνουν όσο το δυνατόν ευρύτερα γνωστή. Οι προκηρξυεις και οι διαφημιστικές άφισσες κυκλοφόρησαν και τοιχοκολλήθηκαν κατά χιλιάδες στα άμφιθέατρα και στους άλλους πανεπιστημιακούς χώρους. Ειδήσεις στον καθημερινό τύπο και μηνύματα άπ' το ραδιόφωνο γνωστοποίησαν το γεγονός σ' όλη την Ελλάδα.

Τό απόγευμα της ίδιας ήμέρας οι φοιτηταί και οι φοιτήτριες έπεσεκέφθησαν τους άσθενεις έπτά νοσοκομείων της πρωτεύουσας. Τους πρόσφεραν τό τραγούδι τους, τη χαρά της παρουσίας τους, τό γέλιο τους, τά έντυπά τους. Καί τό βράδυ στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου ξεορτάσθηκε έπίσημα ή ήμέρα αυτή. Μία ήμέρα που άξίζει να την προσέξουν περισσότερο και οι άρμόδιοι έπίσημοι παράγοντες και οι ίδιοι οι φοιτηταί. Γιατί μπορεί ν' άποθή ήμέρα όμοιοιας, συνδέσμου και άγάπης για όλους τους φοιτητάς. «Ημέρα που θα κάμη πιο γνω-

γοτεχνική σύνταξη πρέπει να δοθή. Καί πιστεύομε ότι ή Πολιτεία, άνεπηρέαστη από περιεργες και άσθηρικές άντιρρήσεις, θα έκτελέση τό καθήκον της.

ΒΙΒΛΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Άπό τά διάφορα βιβλία μελέτης και στοχασμού που κυκλοφόρησαν τον τελευταίο καιρό, σημειώνομε τις νέες βιβλιογραφικές εργασίες του κ. Γ. Κ. Κατσιμπαλή, ό όποιος με άγάπη και άφοσίωση, με άκαταπόνητο μόχθο και φωτεινή κριτική άντίληψη, έξακολουθεί να ξεχωρίζει και να ταξινομή με σύστημα και με γνώση τά ελληνικά κείμενα και να παραδίδη στο άναγνωστικό κοινό πολύτιμα βοθηθήματα για τη μελέτη και την ιστορία του ελληνικού λόγου.

Άνό αξιόλογα βιβλία μελέτης μάς έδωσε και ό κ. Χρυσός Έδελπίδης. Στο ένα άπ' αυτά, την «Πολιτεία των νέων» δημιουργεί με τη φαντασία του και ζωντανεύει με την τέχνη του μια φανταστική πολιτεία νέων, που την τοποθετεί άνάμεσα στο 2057 και 2060, με τό βαθύτερο νόημα να δώσει ή πολιτεία αυτή περισσότερο χαρά στη ζωή μέσα σ' ένα κλίμα άγάπης

χριστιανικής κι όμορφιάς ελληνικής». Με τό άλλο βιβλίο του, «Δώδεκα Βιογραφίες», παρουσιάζει χαρακτηριστικές και ούσιαστικές στιγμές από τη ζωή δώδεκα άντιπροσωπευτικών φυσιογνωμιών της αρχαίας Ελλάδος, δίνοντας μ' έπιτυχία όχι μόνο την ψυχολογία και τη νοοτροπία των ανθρώπων εκείνων, άλλα και τό γενικότερο πνεύμα της εποχής τους.

Η δ. Ελένη Ε. Κούκκου, έπίσης, μια φωτισμένη φιλόλογος και πλατιά καλλιεργημένος άνθρωπος, μάς έδωσε μιάν περισοπούδαση και πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη για την «Φιλόμουσο Έταιρία της Βιέννης», που άποτελεί τό πρώτο μέρος μιας ευρύτερης μελέτης για τη μεγάλη προσπάθεια του Καποδίστρια για τη διάδοση και την οργάνωση της Έλληνικής Παιδείας. Η μελέτη της δ. Κούκκου, στηριγμένη σε σοβαρά ιστορικά στοιχεία και πηγές και σε πλούσια βιβλιογραφία, έξεταζει και άναπτύσσει τό θέμα της με βαθειά γνώση, με κριτική άντίληψη και με έμβριθεία, και κατορθώνει όχι μόνο ν' άνταποκριθή στις απαιτήσεις της σοβαρής και δύσκολης μελέτης, άλλα σε πολλά της σημεία, να την κάμη και άληθινά άποκαλυπτική.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

στή και πιδ άγαπητή στή σπουδάζουσα νεολαία τήν αλήθεια έκείνη, τήν όποία είδαμε γραμμένη σ' ένα άπ' τά έντυπα πού κυκλοφόρησαν στις 8 Μαρτίου: «Είναι τιμή και άξίωμα σ' ένα πνευματικό άνθρωπο νά ξερίει νά γονατίξει μπροστά στή μεγαλωσύνη του Θεού...» νά ξερίει νά προσεύχεται.

ΤΟ ΑΙΤΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ

“Αν πούμε πώς σ' έμάς, σιούς συγχρόνους φοιτητάς — στήν πλειονότητα βέβαια — λείπει αυτή ή βαθύτερη λαχτάρα για έπιστημονική γνώση, ή έφεσις για έπιστημονική κατάκτησι, δέν θάναί κάτι τó νέο. “Η ίδια αυτή στήλη τδχει κατ' επανάληψη πεί. Κι' ίσως μερικοί νά πούνε, πώς άναμασάμε τά ίδια θέματα. Είναι αλήθεια αυτό. “Ομως, πέστε, νά μήν πούμε τήν αλήθεια; Καί μάλιστα μιá αλήθεια, πού χρειάζεται νά προσεχθί. “Οχι μόνον άπό τούς φοιτητάς μά και άπό όλους έκείνους, πού ένδιαφέρονται για τó πούν τής παιδείας γενικότερον; Είναι πράγμα φανερό. “Οχι μόνον δέν ύπάρχει ή ώθησις για διείσδυσι στους χώρους τής γνώσεως, αλλά αντίθετα μās έχει κυριέψει ένα άγχος, πού θά τó λέγαμε χαρακτηριστικά, τó άγχος τού περάσματος.

“Ας περάσω τó χρόνο και άς μη ξερω τίποτε, λέει ό ένας. — “Ας πάρω τó πτυχίο μου, και δέν θαρρέσαι, λέει ό άλλος.

Αίτια τής καταστάσεως αυτής;

Μά γιατί, θάλεγαν πολλοί, χρησιμοποιείτε πληθυντικό; “Απλούστατα ένα είναι τó αίτιο. “Η άγωγή — σέ πλείστα σημεία αντιφατική — τής σημερινής νέας γενεάς. Για νά είμαστε όμοιοι αντικειμενικοί θά πρέπει νά πούμε πώς τά όσα θά σημειώσωμε πιδ άνω, άν δέν στέκονται αυτά καθ' έαυτά ως αίτια, έν τούτοις διευκολύνουν και έπιτείνουν τó αίτιο. Πέστε μου, είναι δυνατόν νά παραθεωρήσωμε τήν οικονομική άνέχεια και τόν, κατά φυσική συνέπεια, γενικότερον τρόπον διαβίσεως τών φοιτητών; Τήν έλλειψι έπιστημονικών συγγραμμάτων και έπαρκών και καταλλήλων άναγνωστηρίων; Τήν άκαταστασία του προγράμματος, ένός προγράμματος κυριάρχου όλης τής μέρας του φοιτητού;

Θά ξεγάσωμε ένα άκόμη παράγοντα, τήν βίλη; Μιά βίλη πού ίσως στήν οδία της νά μη είναι μεγάλη, μά πού θεωρείται μεγάλη, γιατί ύπολογίζεται έν σχέσει με τόν χρόνον τής μελέτης και τόν αριθμόν τών λοιπών μαθημάτων;

Πώς νά μείνης πάνω στό αντικείμενο τής μελέτης σου και νά τó κυριαρχήσης πέρα για πέρα,

όταν σέ κυνηγούν όλα τά προηγούμενα και τó άμεσο αποτέλεσμα των, τó χάσιμο του έτους;

Είπαμε πώς ίσως αυτά δέν αποτελούν τά αίτια. Για νά κτυπήσωμε όμως τó αίτιο, δέν θά πρέπει νά τó άπογυμνώσωμε άπ' ό,τι τó καλύπτει και τó έπαυξάνει;

Νομίζουμε, ναι.

ΝΑ ΞΕΠΕΡΑΣΘΗ Η ΑΝΩΡΙΜΟΤΗΣ

Θά προχωρήσωμε και σέ μιá άλλη διαπίστωσι. Μερικές σιηνές, μερικές καταστάσεις, θά μās διευκολύνουν στήν περιγραφήν της.

“Ωρα μαθήματα... “Ο καθηγητής παραδίδει. Καί οι φοιτητά — πολλοί φοιτητά — έχουν τó δικό τους τó πρόγραμμα. Διαβάζουν ποικίλου περιεχομένου άναγνώσματα, άπό άλλο μάθημα μέχρι «προγώσπδρ» ή συνεχίζουν τήν κουβέντα του διαλείμματος ή κυνηγούν εύκαιρίες για χειροκροτήματα και ποδοκρουσίες.

“Η δικαιολογία πολλές φορές τελείως απαθής. Δέν έχω κείμενο για νά παρακολουθήσω, άν πρόκηται περί φιλολογικου μαθήματος.

Δέν με συγκινεί ό καθηγητής. Στερείται... δημαγωγικου πνεύματος. Γίνεται κάποια διάλεξις; “Εμείς σχολιάζουμε έντόνος τά λεγόμενα, χειροκροτούμε κατά προτίμησι, και φεύγουμε και κάποτε, όταν μās άρέσει.

Ζκίζομε τά βιβλία τών σπουδαστηρίων.

Και στις δημόσιες βιβλιοθήκες αναγκάζομε νά μās άπαγορεύουν τήν είσοδο. “Όλα αυτά και οι άναρθρες κραυγές και τó έπιπόλοο αντιμετώπισμα ώρισμένων πραγμάτων, καταστάσεων και ιδεών μαρτυρούν πώς κάτι δέν πάει καλά.

Δέν θέλομε νά πούμε πώς ή κατάσταση αυτή μās έχει κατακλύσει όλους. Μά πάει νά μās κατακλύσει. Καί πρέπει νά τήν προσέξομε.

Μεγαλώνομε στα χρόνια, αυξάνομε ίσως στις γνώσεις, μά δέν ώριμάζομε. Καί τó γέλοιο χρειάζεται, αλλά μαζί και σοβαρή αντιμετώπισις τών πραγμάτων.

Μέ τó «ώχ άδελφέ» δέν λύνονται ούτε τά δικά μας, ούτε τά γενικότερα ζητήματα. Καί άν αυτά τά γενικότερα ζητήματα δέν δονούν έμās έ, τότε δέν πάμε καθόλου, μά καθόλου καλά σάν μελλοντική ήγετική γενιά. Πρέπει όλοι νά φροντίσωμε. Στις άνώτερες σχολές δέν πρέπει νά επιτρέπωμε ούτε στόν έαυτόν μας ούτε και σ' άλλους νά μεταφέρει αυτό τó παιδικό πνεύμα πού έπικρατεί στα γυμνασιόπαιδα και πού στα χρόνια μας πιδ καταντá άνωριμότης πέρα για πέρα.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

Μηνιαίον Περιοδικόν «Ακτίνες», όργανον τής «Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων» Έκδοσις Χριστ. Ένώσεως «Ακτίνες». Γραφεία: όδός Καρύστη 14, Αθήνα (Τηλ. 35-023).— Θεσ/κης: Άγ. Σοφίας 38.— Πειραιώς: Φίλωνος 34α.— Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ιατρίδης, κατοικία Άριστοφάνους 10, Αθήνα (1)— Έτησία συνδρομή δρχ. 45. έξωτ. δολλ. 3.— Πρωστ. τυπογραφείου Δ. Παπακωνσταντίνου. Μαυρομυγάλη 176.— Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ή μή δέν έπιστρέφονται.